

Añibarroren idazlanak II: LORA SORTA ESPIRITUALA (1803)

BLANKA URGELL
O. E. H.

ABSTRACT

An annotated edition, with commentaries, of Lora Sorta Espirituala («Spiritual Bouquet» Tolosa 1803), by P. A. Iñibarro (viz. various articles on the same author in previous issues of ASJU). The work appeared the year after the first publication of the Esku-Liburua (Tolosa 1802), and largely follows its spelling and its characteristic linguistic traits, as opposed to earlier works, in which the author hesitated in his choice of forms, included examples of his own local speech, failed to balance out loan words and neologisms, and so on.

Aurkezpena

Añibarroren ezezaguna ezagutaraztea helburu nagusitzat izanik, sorta honi argitaragabe batekin eman nahi izan genion hasiera; alabaina, eskuratzeko zailtasunez baino ez bada ere, batzutan ezezagunen artean gera daiteke baita inoiz argitaratua izan zena. Hauxe da, jakina, azkenotan berrargitaratu ez den euskal liburu mordoxka baten egoera eta, zehazkiago, emanaldi honetan aurkeztuko dugunarena, *Lora sortarena*, 86 urtetan zehar liburu zaharren kutxa ilunean gordeta egon bait da, erdi ahaztuta.

Epe luze honetan, ia mende bat dagoeneko, *Lora sortak* ez du euskalarien arreta handirik erakarri, ikerlariak ez dira sarriegi haren aldera hurbildu; egin dutenean ere, ez dirudi begi onez ikusi dutenik: ume txikiak nagusiarekin gatazkan beti galtzaile irteten diren legez, hala *Lora sorta* ere *Esku-liburuaren* aldean:

Esku-liburua du idaztankeraz baliotsuenik; euskera ere garbia, landua, ugaria. Euskal-eliz-liburuetan bai politentsuna, txiki samarra dena. *Lora-sorta* aldiz, ez dirudi batena; erdalkeriz josirik dago (Orixe 1927, 231) ¹.

(1) Añibarroren beste liburu batez, *Kurutzez*, eta arrazoi berdinenatik, Azkuek aurrerago jo zuen, Añibarroren tankera ederra 1897ko edizioaren paratzaileak oker zezakeela proposatuz: «No puedo creer que esta obra de Añibarro, *Curutze* [...], impresa unos setenta años después de su muerte, no haya tenido algún colaborador; pues no pueden ser obras de una misma mano ésta, tal cual salió de la prensa, y la castiza y elegante *Eskuliburua*» (hiztegian, s.v. *ontsu*). Ik. honetaz gehiago 3. oharra.

Altubek bide beretik gehitzen zuen bi urte beranduago:

La mayoría de los ejemplos defectuosos de este grupo [...] son de Fr. Pedro Antonio de Añibarro, que los estampó en su obra *Lora-Sorta Espirituala*, plagada de los solecismos más garrafales entre los cometidos por escritores euskaldunes. Es lamentable tener que hablar así de un publicista tan estimable por otros conceptos. También hay que hacer constar en su descargo que la obra citada, tal como se declara en su portada, es mera traducción de otra castellana. Esto explica en cierta manera la profusión de los erderismos denunciados (*Erderismos* [=Euskera 1929] 157. or., ohar.)².

Egile honek salatu okerreaz at, liburu honetaz ditugun berri apurrak A. Villasanterengandik datozkigu (ik. bereziki 1956, 80 eta 1961a, 219 eta hur.); halaber, bera saiatu zen aurrekoen gutxiestetik ateratzen:

Egia da, bai, erdal kutsuzko joskera duela; baiña ori, *Lora-Sortaz* ezezik, *Esku-liburuaz* ta Añibarroren idazlan guzietaz ere esan bearko genuke. Gaiñerakoan, berriz, beste alderdi askori begiratuki, eztut nik bion artean orren alde aundirik ikusten (1956:80).

Egiantan, Orixe eta Altuberen balorapen orokorrak ezin izan azken hitza, *Esku-liburuaren* ezagutza eskasaz sortuak bait dira, eta ez bestetik³: biek, ziurrenik, liburu honen hirugarren edizioaren (1827koaren) berrargitalpen anitzetatik bat irakurri zuten⁴. Hirugarren hori, berriz, bigarrena (1821ekoa) zuzendu ondoren atera zuen Añibarrok; eta bigarrena, 1802an argitaratu zen lehendabizikoaren berridazketa osoa da. Konpli da, ordea, dasagun *Esku-liburuaren* lehendabiziko edizioa *Lora sortaren* gisakoa dela, erdarakadak eta guzti, Villasantek (Añibarro ongi eza guturik) somatu bezala. Idaztanka hobetzen aritu zen egilearen bila-kaerako maila ezberdinak dira, beraz, 1802-3an argitaratu bi liburuak eta 1821etik aurrera egin zituenak (cf. 2. oharra eta 3. atala).

(2) *Esku-liburu*a ere, hein handi batean behintzat, itzulpena da: 14. orrialdean gaztigitzen denez, Pinamonteren (egiantan Pinamonti zenaren) liburu batena, zehazkiago: «Gogarte laburrak atzerengoen ganean. Illeko egun bakoitzerako, aldatuak A. Juan Pedro Pinamontenetatik». Altubek aipatu dugun oharriari dagokion testuan zuzendu guztiak osagairen bat aditzaren ondora aterata duten menpeko perpausak dira: *Jesusen misionariak erri baten erdian ifintzen dabenean Krutze santea* (LoraS 7. or.), *Maitte eztabenak Maria* (ib. 159. or.), *Gertaten dana itxasoko ekatxa* [sic, baita liburuaren ere] *bildurgarri baten* (ib. 8. or.) eta *Ekusena udebarrian loraz bitxiturik* (ib. 8. or.). Ezin zezakeen kontutan hartu, argitaragabe bait zen artean, Añibarrok honetaz idatzi zuena: «Asi Axular como el P. Cardaveraz ponen el verbo al último de la oración, a no venir con relativo, y será bien se haga así, pues sale más natural. No tuve este método presente en dos libritos que di a luz *Eskuliburu*a y *Lorategi espirituala*. Esta misma falta me dijo que cometió el inmortal Don Juan Antonio de Moguel» (GB 14. or.); ordena egokiagoaz oharitu ondoren hala betetzen saiatu zela erakusteko EL-1821 dugu (cf. Urgell 1986: 106). Hauetarikoak dira Altubek bi liburuen artean aurkitu alde handiak. Bestalde, Altuberen merituztat azpimarratu nahiko genuke Añibarrorengandik *LoraS*, *Kurutze* eta *GGerero-z* baliatu zela, hots, argitaratuetak ezezagunenez; ez da zertan esanik ez dela beti, *Esku-liburu*a ez erabiliarren, okerrak erakusteko (ukapenaren joskeraz, adib., *LoraS* 10 *Iñosko alditan ikusi enutsan almendra garau bat* aipatzen du). Beharbada okerrean ateratzen den liburu *GGerero* da, gehienetan Axularrekin gonbaratzeko erabili bait zuen (ik. bereziki 108-111. or.), beti honen alde, jakina.

(3) *Kurutzeren* argitaratzeak (ik. honetaz 7. oharra) aldaketarik egin zuen ala ez aztertu gabe egon arren, azalpen berbera eman dakieke, guk uste. 1.ko oharrean aipatu Azkueren hitzei. Istiluak tradizio luzeza du, bada, dagoeneko, eta oraindik menturaz amaitu gabea: Arestian ere EL-en arteko aldaketaz ez oharitu izanak M. Azkarateren «Zehar galderak: BA- denborazko perpaus xertatuen adibide kurioso zenbait» (*Euskera* XXVII (1982) 2, 639-643. or.) lanaren ondorioak desitxuratu dituela uste dugu. Orixe, Altubek eta Azkuek bezala eskurago zeukan edizioa (1978an kaleratutako faksimilea, esango nuke) erabili bait du, ezin ikusi deskribatu eta azaldu nahi zituen «adibide kurioso» haietatik batzu idazleak zuzendu egin zituela 1821ekoan, gaztelaniazko orijinalarekiko morrointza ezabatu nahiaz, zalantzarik gabe.

(4) *Lora sortaz*, behintzat, Altubek azkenekoa (1901ekoa) aipatzen du bere lanaren bibliografian.

Añibarroren idazlan honek filologoen azterketaren zai dirau. Bihoa, bada, ezer baino lehen testua, eta epai bezate irakurleek interesekorik aurki daitekeen bertan. Lagungarri bezala, estilo eta hizkuntzazko berezitasun zenbaiten aurkezpena egin dugu atari gisa, Añibarroren obraren barnean non koka daitekeen eta azterketak izango bide dituen arazoéz ere mintzo garelarik.

1. Berrargitalpenen historiaz

Hartu dugun arlo honetan hasi aurretik komenigarri izan daiteke gogoratzea idatzi hau bigarren doala (*Esku-liburuak* aurrea hartzen diolarik), Añibarroren guztiak argitalpen kopuruaren arabera lerrokadan jartzen baditugu, izan zituen lau edizioekin: 1803koa Tolosako La Lamen moldiztegia⁵; 1884koa herri bereko Muguerzarenean; 1897koa Bilboko Euskalzalaren Moldagintzan Azkuek paratu zuena eta, azkenik, 1901-ekoa Durangoko R. Soloagarenean.

Ohar bedi, dena den, lehendabiziko ediziotik bigarrenera 81 urteko jauzi handia eman zela, gorago aipatu mende honetakoa bezain handia; nekez pentsa dezakegu, bada, *best-seller* izan zenik. Bestelakoa da, egiazki, *Esku-liburuaren* bizitza, Añibarroren libururik zabalduena den hori 1802an ilki zenetik 1866 bitartean zazpi bider argitara bait zen. Bien eraketatik abiatuz, badirudi *Lora sortaren* berrargitalpenen arrazoiak, irakurle goarenganako arrakastaz kanpo aurkitzen saiatu beharko ginatkeela; arrazoiok, hasieratik esan dezagun, euskalaritza edota euskaltzaletasunarekin zerikusi gehiago dutenak bide dira, orduan orain bezalaxe.

Loran sortaren bigarren edizioa 1884ean kalera zelarik, ezin dakioke halabeharrari egotzi oso urte gutxitara (1891ean) eta moldiztegi berean (Tolosako Muguerzarenean) *Esku-liburuaren* zortzigarren edizioa prestatu izana, batipat goraiatu dugun liburu honen bizitza jarraitua 1866ko edizioarekin eten zela ezaguturik: ia hogeitertan honek ere pairatu bait zuen nonbait XIX. mendearen erdialdetik bukaerarainoko bizkaierazko argitalpenen beherakada⁶.

Beherakadak *Esku-liburuaren* berrargitalpen segida erosoaz oztopatu zuen, beraz; geroko gorakadak, aldiz, *Lora sorta* ahaztuxearena arindu, eta are —orduan bai— bestearenarekin parekatzeraino eraman; gerta-

(5) Mogelen *Confesino ona* (Fermin Larumbe, Gasteiz 1803) baino zertxobait lehenago, Añibarrok *Lora Sortaren* bukaeran (196. or.) esaten digunez. Azpimarratzekoa da —eta ezohizkoa, uste dugu— gure iaazleak bertan egin zuen *Esku-liburuaren* propaganda (argitaletxe berean irtenikoak izanda, oraingoek egiten duten bezalaxe, bada) eta are gutxiago ateratzeaz zegoen adiskidearen liburuarena. Mogelek geroago mesedea itzuli zion, halako bi eginik liburuaren *Berba-aurrecuan* (ik. v-vi. or.) eta *Atzanean* (ik. bereziki 294. or.). *Esku-liburuaren* atzekaldean (232. or.), bide batez, *Lora sortaren* iragarkia egiten da: «Libru onegaz batera salduten da beste euskerazko *Lora sorta espiritual bat, ta Propositu Santuak bizitza barri bat egiteko*. Ohar bedi (baina nola ulertu behar da?) salduten da dioela.

(6) Cf. Sarasola 1976, 182 eta hur. Bertako tauletan ikusten denez, beherakada gehienik liburu berrien artean nabaritu zen, aurreko mende erdian argitalpena ia %50a izatetik, hurrengoan nekez iritsi bait ziren %15era. Berrargitalpenak, beti taulen arabera, mantendu egin zirela badirudi ere (22tik 23ra igaroaz garai berean), *Esku-liburu* eta *Lora Sortaren* historiak XIXaren bigarren zatiko urte guztietako egoera ez dela bat eta bera erakusten digu; Sarasolak baino bahe estuago batekin begiratuaz, bai argitalpen berriak bai berrargitalpenak mendearen azken bi hamarkadetan pilatuta ikusiko genukeela begitantzen zait; ondorioz, aurreko garaia (1850etik, edo lehenagotik hobeto, 1880 artekoa) oraindik antzua izan bide zela behar dugu pentsatu.

kariok, ezin uka, bizkaiera idatzian mende bukaera aldera sortzen ari zen berpiztearekin lotu beharrean gaude, Añibarro (eta bere kideak) jada ez soilik erlijio idazletzat, euskal klasikotzat baizik —'klasiko'k duen zahartasun ñabardurari gagozkio bereziki— hartzen hasia deneko denborarekin; lotuagotu, agian, 1897an *Misionari Euskaldunaren* zati handi bat (*Kurutze santearen, Aita Gure eta Ave Marien ganeko erakusaldiak* izeneko) atera zuen frantziskotar Añibarrozalearen inguruarekin⁷. Nolanahi ere, hurrengo berrargitalpena, bi liburuak batera berriro, Azkueren itzalpean egin zen, beste klasiko batzuekin batera, 1897. urtean.

2. Añibarro, Mogel eta Palacios

Liburu hau, ezaguna denez, ez da Añibarroren orijinala, gazteleratiko itzulpena baizik, idazle haren beste batzu bezala⁸. A. Francisco de Palaciosen *Ramillite espiritual* (Gasteiz 1765) eta *Propósitos* (Iruña 1783) liburuxken itzulpena, hain zuzen⁹. A. Villasantek azaldu bezala, «mixio-ondoa jendeari oroigarritzat partitzeko egiña da, eta kristau bizitza on bat eramateko bear diranen gaiflean adibide labur-egokiak dakarzki» (1956:80).

Nekez makurtu omen bait zuten Palacios, predikalari frantziskotar ospetsua, bere sermoietako gaiak euskaraz idatziz jar zitzaizkien¹⁰, Añibarrori, Palaciosen komentu-kide, aitortzaile eta, ziurrenik, adiskide eta ikasleari, zegokion —itzulgintzan trebe eta trebatua zenez— haren entzule euskaldunen eskuetara eramatea erdaldunek aspaldi hartu gida espiritualok. Baina guk asma dezakegun baino hurbilgotik eta tankera ederragoan Juan Antonio Mogelek —bereziko lekuko— kontatu zizkigun liburu honen gorabeherak luzaz^{10 bis}:

(7) «Euskaldun irakurleari» egin sarreratxoan argitaratzaileak ez zuen bere buruaz xehetasun askorik eskeini, ezpada «beste Aita San Franziskoren Seme, Añibarroren jarraitzaile bat» aurkezpen apala; zorionez, ez da haren oihartzuna erabat itzali bere lagunengan: hona dakargu arestian A. Villasantek egin digun ohar jakingarria, euskaltzale haren berririk izan nahi duenarentzat: Hemen [Arantzazun] bizi izan diren fraide zaharrei entzuna dut Aita Ignacio Eguia izan zela edizio horren egilea. Fraide hau 1903. urtean hil zen, 61 urte zituela. Bizkaitarra zen, Otxandiokoa (Olaetako ere entzun dut, eta orduan arabarra izango zen). Dena dela, Ameriketara ere izana zen eta gero hemengo komentu batzuetan Guardian edo nagusi (hemen Arantzazun, Foruan etab.). Beronen berri zerbait badakar *El Eco Franciscano*, Santiagoko errebistak (1903, 288. or.). Aipatzekoa da frantziskotarrak eurak izan direla, lehendabizi I. Egia, beraz, eta geroago L. Villasante, Añibarroren argitaragabeak kaleratzen saiatu direnak; Azkuek berak, Añibarrozalea eta honen lan gehiugoa ezagutzen zituena izanda ere (cf. 15.oharra), bakarrik lehenago argitaratua inprimarazi zuen.

(8) Hots, Nafarrerazko dotrina, *Esku-liburua*, oraindik argitaragabe diren *Lau Ebanjelioak batera alkarturik* eta *Artzai-Adibideak* bezala; baita, ziur aski, galdu omen zaigun *San Iñazio Loiolakoaren Gogo-Jardunak*.

(9) *Ramillite espiritual* «distribuido entre los vecinos de la Ciudad [Gasteiz] como recuerdo o conclusión de la Misión predicada ese año por el mismo P. Palacios y por su compañero P. Haza» izan zela azaltzen digu Villasantek (1961b:16). Era berean, *Propósitos*-ez «según parece, este segundo librito lo compuso de resultados de haber dado ejercicios en Oñate y en Mondragón para ofrecerlo a gente distinguida del país» (ib.). Oraindik beste hirugarren argitaratu bat du Palaciosok: *Respuesta satisfactoria del Colegio de Misioneros de N. P. San Francisco de la N. Villa de Zarauz a la N. Villa de Balmaseda con ocasión de una proposición sobre bailes...* izenburu luzea darmana (Iruña, 1791; berri gehiagotarako ik. Villasante 1961b, 16 eta hur.).

(10) Zarautzko komentuko liburutegian Palaciosen idatzi asko gordetzen dira, 13 liburuki lodi samarretan bilduak; hauetarik bakar bat dago euskaraz. Bidenabar, ondatzear dugu; hori gertatu baino lehen transkribatuko balitz eskeini ditzakeen xehetasun interesgarri batzuei buruz 1987, 363-n aritu gara.

(10 bis) Lan hau jada inprentan zegoelarik, Villasantek paratutako azken edizioa (Euskaltzaindiaren *Euskararen lekukoak* sortan, Bilbo 1987), Mogelena den (argitaratzaileak frogatzen duen bezala) *Kristauren ikasbidea edo Doktrina kristiana* ikusi ahal izan dugu. Bertan ere toki ematen zaionez gero hain garrantzitsua den pasarte honi, hara bidaltzen dugu irakurlea argitaratzaileak egiten dituen gogoeta interesgarriak irakur ditzan. Bide batez aukera izango du Mogelen lan oso berezi bat ezagutzeko.

Adigarri bat. Euskaldun guzti guztiak, zar gazte, agure ta umiak, dauke Aita Palaciosen entzulia. Gure zori txaarrez, zaartu da gaixua; jausi jakoz gorputzeko indarrak ta bakarrik dauka zoli zolija Jangoi-kuak emon eutsan min garbi ta berba eder asko atera dituzana. Uste dot oraindino ikusiko dabeela, ez oñez, ez zaldiz ibilli danian, gizonen batzuben besuetan daruela Eleixara San Juan Ebanjelista eruaten ebeen legez, arnasiak dirautsan artian irakasteko Zeruko bidia. Ez dot bildurrik arrotuko dala nik emon al daijodazan alabanzakaz, elduten bada bere eskubetara nire Liburu au. [...] Dakart, bada, agirira, adie-razoteko askok dakijena, zelan atera eban argitara, eta erderaz, Liburu txikar baña baliyo andikua, nik ontsubengo artu dodan Dotrina geija-ren gañian, irakasten dabela astiro, zelan irauñ biar dan ta zelan irauñgo dan bizitza on ta barri baten. Bein baño geijagotan adiskidetasu-nian esateko legez egon natxako: Aita Palacios! Au zer da? Izan berori euskaldun garbija: Naparrua, Araba, Giputzkoa ta Bizkai guztiko baz-ter guztietan ibilli nekatuten buruba, Erdal-errietan baño geijago, ira-kasten Zeruko bidia; besteti ain ederto jakin euskeria, ta agertu Erdaldun arrotzentzat alango Liburutxuba, ta itxi Euskaldun etxeuak utsik? Nortzuk dauke Liburuben premiña geijago? Zer eranzungo eus-tan? Ez eukala astirik arnasia artuteko; izango zala nor edo nor biurtu gurako ebana euskerara, berak erdera ekijenentzat atera eban Liburu-txuba. Alan jazo da, Aita Frai Pedro Antonio Añibarrok birau dau Biz-kaiko euskerara [...]. Deritxat, nor edo nor dendatuko dala Giputz euskeran imintera (KO 292-294).

Mogelen aipamenean gaixo larri zen A. Palacios 1804ean hil zen, ia be-re liburuxoen itzulpena inprimaturik ikusteko aukerarik gabe; ulertze-koak dira, bada, bere adiskide minek egingo zituzten ahaleginak bizitzak irauten zion artean lana burutu eta kaleratzeko¹¹. Ez bide zen, baina, bi idazleek agureari zioten istimua euskaratze eta argitaratzearen eragile ba-karra: Palacios oso ezaguna omen zen euskaldunen artean, ez bakarrik pre-dikalari entzungarritzat, baina baita santu usainekotzat hartua¹²; irakur-lego handia itxaron zitekeenez gero, ekonomi zein erlijio aldetik Añiba-rroren lan orduez eta frantziskotarren diruaz baliatzeko gai egokia zen.

3. «Lora sorta» Añibarroren gainerako idazlanen artean: azterketarako gaiak

Guretzat *opus minor* izan arren, *Lora sorta* lan aparta dugu Añiba-rrorenen artean, argitaratu ziren bakanetakoa bait da, hain zuzen, Za-raitzko misiolarien diru urria eta garaiko gerla gogorren hurbiltasuna zirela kausa (Cf. Villasante 1956: 83, 84 eta 1961a: 215, 216): argitaratuak oro bi urtetan (1802 eta 1803) pilatzen dira, Konbentzio eta Independen-tziakoaren arteko bakealditxoan, beraz.

Bere apartekotasun hori gutxienez bi alderditan datza: batetik, gai-

(11) Liburuak, kalera zen bezala, errata askotxo ditu, batzuk (25. orriko *zarraichi edotu, zarratu edo ichiren ordez*) zuzenketa eza edo arinegia salatzen dutenak; halaber, anakolutu bat baino gehiago eta nahitaez errata izan behar ez duten bestelako huts ugari. Oro har, badirudi azkar egindako lana dela.

(12) Cf. Villasante 1961b, 11: «Las convulsiones y trastornos de tipo social-político-religioso que después de su muerte y a lo largo de todo el siglo XIX sacudieron tan profundamente a España —guerras, supresión de las Ordenes Religiosas, etc.— fueron causa de que su memoria se fuera olvidando». Bere ospe handiaren lekukotasun anitz —liburuetako aipamenak, kantak etab.— bertan (26-38. or.) ikus daitezke.

nerako idazlan asko —bereziki egungoontzat garrantzizkoenak¹³— eskuizkribatu gelditu zirelarik, ez dago zertan esan irakurle askorentzat Añibarro ezagutzeko bide bakarrenetakoa zitekeela eta hala izan dela azkeneko urteotara arte¹⁴. Bestetik, gutxi gorabeherako segurantzaz argitaratuak baino ezin dataturik, *Lora sortak* ere oinarri sendorik eskeini diezaiguke enparauak kokatzeko; idazle honen azterketan (ez gara errepikan aspertuko) lanen kronologiak interes berezia dauka, ziur bait dakigu dagoeneko hasierako liburuetatik —*EL*aren lehenengo ediziotik, demagun— 1821-eko *Esku-liburura* bere idaztankeran garapen handia gertatu zela; hala-ber, 1804-1820 bitarteko liburuetan, zeintzu diren asma baldin badezakegu, garapen haren arrastoak antzeman ahalko ditugula, 1808 ostekoa den *Misionari Euskaldunan* antzeman uste dugun bezala (ik. 3.2. atala).

Lora sortak aztarnatxo zenbait eskeintzen du alde horretatik; ez da hau lekua, luzatu beharko bait genuke, dauden xehetasun guztiak agortzeko, hurrengo atalean zenbait zirriborratzen ahaleginduko bagara ere. Gure ustez, liburu hau bi *Esku-liburuekin* erkatu beharra dago, hizkuntzaren aldetik zeinetarik dagoen hurbilen jakitearren. Añibarroren idazlan guztiakin antzeko zerbait egingo bagenu, honen obraren kronologia erlatiboa —beste oinarririk gabe lor dezakegun sendoena— eraiki ahalko genukeelakoan nago eta bertan jarraitu idaztankeraren urrats urratsezko aldaketa.

3.1. *Esku-liburua*

Lora sorta oso urrun dago, hala argitaratze dataz nola hizkuntz tankeraz, 1821eko *Esku-liburuaren* bigarren argitalpen zuzendutik; Añibarroren idazlan gehienekin talde batean sartu behar dugu, *EL* 1821 eta *EL* 1827-z gainerakoek osatzen duten berean, alegia. Frogabiderik argiena grafiak ematen digu, bi grafi sistimaz baliatu zela gogoan izanda: bata, zaharrena, euskal grafia tradizionalari atxikia, *Añibarro more*¹⁵; bestea, erabat berria eta ezohizkoa, hartaz landa Mateo Zabalak ere erabili zuena. Da-

(13) Noski, gramatika, hiztegia eta Axularren itzulpena, berarentzat ere garrantzizkoenak zirenak: cf. gramatikaren hitzaurreko «con este Arte, Diccionario y Axular tenía uno cuanto necesita para hacerse un excelente bascongado» (14. or.). Añibarrorenak ez dira, dena den, argitaragabe gelditu ziren idazlan ez (erabat) erlijiozko bakarrak: gauza bera gertatu zen Mogelen *Peru Abarka*, Astarloaren *Discursos filosóficos* eta Zabalaren *Alegiak* eta *Verbo Regular Bascongado*ekin, horrela garaiko langaiak urritu xamar gelditu zirelarik; mende bukaera aldera (cf. 1. atala) baliatu ziren lan horietaz era batera edo bestera euskara eta euskal ikasketak aberasteko. Hemendik pentsa daiteke XIX.aren lehendabiziko zatia ez zela lur egokia izan honelakorik salgai jartzeko; halere, gogoratu behar da liburu horien etorkizunaren erabakitzaila bestelako arrazoiak, apalagoak nahi bada baina indartsuak, izan zirela: Mogel eta Astarloaren heriotzak, zehazkiago, izan bide ziren bion lanen ez argitaratzearen arrazoizko zuzenak, ondoko gordetzailerek gorde besterik ez bait zituzten egin; Astarloaz, bederen, badakigu bere asmoen kontra izan zela (cf. Daranatz «Astarloa, Zamacola et Erro» *RIEV* III (1909)). Zabalari, bestalde, idazlan guzti guztiak (aipatuez landa baita sermoi bilduma handi bat ere) argitaragabe gelditu zitzaizkion, Añibarroren argin izan zuten arazo ekonomiko berberengatik, dirudienez; kontutan hartu honek, komentuko nagusi bezala, bere ordenakideen lanak argitarazi zituela (*Esku-liburuaren* 3. edizioa, J. K. Etxebarriaren *Ongi bizi ta ongi iltzeko laguntza* (1828) eta honen Kenpisa (1829)), baina sekula ez bereak (cf. Ruiz de Larrinaga 1924:48).

(14) Mende hasieran gehienez, handi eta garrantzitsuenez, berri zenbait ematen hasi zen eta zatikazko argitalpenak egiten; Azkue izan zen, ezpairik gabe, aukera gehien izan zuena: hiztegia osatzeko *Voces bascongadas* erabiltzeaz gain, *Misionari euskaldunaz* artikulu bat egin zuen («Curiosidades de un manuscrito inédito de Añibarro» *Euskera* XVI (1935), 134-143), bide batez Añibarroren hiztegiko hitzaurretoa transkribatuz. *Geroko geroaren* lehendabiziko berria F. M. Soloetak eman zuen (*RIEV* IV (1910), 592-594), 1923an kaleratzen hasi zen Urkixoren argitalpena eraginez.

(15) Hegoaldean historian zehar izan diren grafi sistimen sailkapen saio bat egin genuen Urgell 1987

kigularik, bigarren hori bakarrik *EL-1821* eta 1827ko edizioetan dago isladatuta. Honako hauek dira, beste zenbaiten artean, bi sistimen ezau-garririk funtsezkoenak:

<i>EL-1802, LoraS</i>		<i>EL-1821 eta 1827</i>
<V, B>		
<H>		∅
<I>	bokale artean	<Y> (gehienetan)
<J>	= [j] =	<Y>
<MB, MP>		<NB, NP>
<QU>	<i>e, i</i> aurrean	<K>
<X, SS>	= [s] =	<SH>

3.2. Misionari euskalduna, Nekea arindurik eta Geroko Gero

Sistema zaharreko lanen artean ere bereizkuntza zenbait nabaritzen dira lehendabiziko begirada batean: *Lora sorta* argitaratu eta lau urte beranduago (eskuizkribuaren hasieran idatzi zuenez) hasi zuen sermoi bilduma erraldoiak, *Misionari euskaldunak*, ikusi ditugun berrikuntzetarik batzu isladatzen ditu, dirudienez Larramendik eta Kardabera-tzek egin zenbait proposamenen ildotik joaz: argienak *h* eta *v*-aren bazterketa ditugu.

Harrezkero, *Misionari euskaldunak* bezala *v* eta *h*-a baztertzen duten beste lanak 1808 ingurukoak izan daitezke; nolana ere, *Lora sorta* inprentara bidali ondokoak (hots, gorago proposatu dugun 1804-1820 tarte luze hartakoak); alabaina, holakoek, *Nekea arindurik* eta *Geroko gerok*, grafia berrituxea (eta beste zenbait berrikuntza) batez ere lerro artean egindako zuzenketetan erakusten dute, ez testuan bertan: aldaketak ditugu datatu, ez ordea testuak; besteri begiratu behar zaio hau zehazteko.

Nekea arindurik bi *Esku-liburuen* artean kokatzeko zeharkako argudiorik badugula deritzot: 1821ekoan sartu bi atal berriek (*Yesusen nekeak* eta *Maria Birjinearen alaak*, 214-227. or.) liburuxka horren gai nagusiaren laburpena diruditela, alegia.

Haren antzera, badugu xeheki aztertu behar den bidexka *Geroko geroa* datatzeko: Axularren eta honen liburua itzuli izanaren eragina Añibarroengan, hain zuzen. Azalezko kontuan murgilduaz (azalak barrukoaren izatez aztarnaren bat eman bait diezaiguke) eta esate baterako, harako *Neurri, marra ta mugarik ez daben ontasunak* (*LoraS* 130 eta hur.) *Geroaren* arretazko irakurketa eskatzen du; baina pareko hango esaldiak baino, *Lora sortakotik GGeroko Gure bekatuen muga, marra, neurria ta kontua* (ms 86. or.) edo *Nogiño izango dan bere eldutea, bere muga, marra ta neurria* (ib. 90. or.) bezalako pasarteak hurbilago direnez gero, *Lora sorta* egin orduko zatiren bat edo beste itzulirik ere izan zezakeela

lanean, eta horri gagozkio hemendik aurrera, zenbait arazo berritu eta osatuaz bada ere. Jakina da Añibarroren garaiko idazleak eta baita aurreragokoek ere gutxi gorabeherako sistema bateratu, eta gaztelaren zordun, batez landa, berezitasunak aurkezten zituztela, cf. Mitxelena 1978 *passim*.

ematen du¹⁶. Hala balitz, zati hori hasieratik 202. orriraino doana —edo honen puska bat— izan zitekeen, lekukotasun gisa erabili ditugun esaldiak barnean direlarik. 202. orria (cf. Urgell 1988:164) nahitaezko muga da, bereziki handik bukaeraraino —berriagotzat jotzen dugun zatian, beraz— agertzen direlako gorago aipatu lerro arteko zuzenketak.

3.3. *Nafarrerazko dotrina*

1.ko atalean *Lora sorta* garaitsukoa den *EL-1802*koarekin parekatu dugun arren, liburu biok ez datoz denetan bat, grafiatik bertatik abiatuta ere. Esaterako, xehetasun zenbaitek 1802an argitaratu omen zen¹⁷ nafarrerazko dotrinarekin lotzera garamatza; nabariena, zalantzarik gabe, <ss>aren balio bikoitza da, egungo <s> eta <x> adierazten dituelarik: *essan*, baina *gaisso*, adib.

Bat datoz, era berean, [ʃ]-k dituen grafema bietan, eta haien banaketan: batetik <ss> eta bestetik <x>, lehenena -i ondoren azaltzen delarik (*gaisso*, *maissu*, *issildua* etab.). Dena den, bigarren bikoiztasun hau, baina ez lehenagokoa, grafi sistema zaharreko lan guztietan betetzen da, eta baita batzutan *EL-1802*koan ere, nahiz honetan <ss> zenbaiten tokian <s> aurkitzen den, inprenta hutsez seguru aski. Bidenabar, alde honetatik badirudi *EL* ez dela sistema zaharraren erakusgarriarik onena.

Bestalde, dotrinaren beste berezitasun bat, <tc> *e,i* aurrean idazteko ohitura zaharra (Larramendirekin galtzen joan zena) ez da ez *LoraS*-n ez gainerako lanetan agertu ohi¹⁸.

3.4. *Varia*

3.4.1. *EL-1802*koaren *v/b* banaketa neurri batean araupeturik da-goela ematen du: *v* mailebutzat hartzen diren hitzetan jar daiteke (*avisu*, *verba vide*, *vici* etab.), baina ez da nahitanahiezkoa; legea iduriz hausten duten zenbait adibide aurkitzen dira (*viotz*, *vitarte*, *vildur*, *garvitasun*, *villa*, *vildots*, *ucavilla*), halere gutxiengoan daude *b*-dun beren kideen aldamenean; ondoko lanetan, dakigunez, *v* desagertarazteko joera izan zuen Añibarrok. Hontaz oso hurbil dago *EL*-tik *Lora sorta*, baina badirudi han baino hemen <v>-ak maizago azaltzen direla eta lege hausteak ere ugariagoxe.

3.4.2. *LoraS*-n ia hitz elkartu eta eratorri guztiak gidoi batez berezirik daude beren osagaietan: *sart-aurrea 5*, *Israel-darrai 5*, *adi-videz 6*,

(16) Halaber, hiru bat aldiz —gehiegixto erratak izateko, nolana— azaltzen den *presona* (23-10, 65-9, 99-13), beste inon ez (dakidalarik), baina *GGer*-n ere maiz aurki daiteke. Honen alde, edo batez ere ez honen aurka, letorke *GGer* eta *NekeA*-en artean aurkitu ditugun parekotasunak, *NekeA LoraS* baino berriagotzat jotzen dugula gogoraturik: 202. orritik aurrera egin zuzenketak eta *NekeA*-koak parekoak dira. Baita beste xehetasunen bat ere: *azaiak artu ezinik* esacra bitxia (ik. *NekeA*-ren ediziooko *PS1*) *GGer*-n ere, eta soilik honetan (berriz ere, dakidalarik), azaltzen da, birritan zehazkiago, 210 eta 371. orrietan. Berriro ere ezarri mugatik kanpo.

(17) Data Frai J. Ruiz de Larrinagari zor zaio; cf. A. Pérez Goyena, S. J., *Ensayo de Bibliografía Navarra VI*, 25. or., 3525. zb.

(18) <tc>-ren bilakaeraz cf. Lakarra 1985, 243 eta hur.; salbuespen urrietarako ik. Urgell 1987, 359, 2. oh.

mira-garrien 6, *ego-taldia* 8, *gaista-querietara* 8, *Ude-barrian* 8, *gal-vide* 17, *adisquide-tasuna* 17, *asmu-guillac* 35 etab. Honelako idazkerak Añibarrok zeukan irakurketa errazteko gogoia salatzen dute, dudarik gabe. Agian beste inon baino gehiagotan liburu honetan erabili zituen.

3.4.3. Ez dago azenturik (*á* izenordain zenbait izan ezik; ik. adib. 10-5); bai, ordea, *EL-1802* eta *Nekea arinduriken*.

3.4.4. *Lora sorta* da Añibarroren libururik ausartenetakoa hitz erartoketan eta elkarketan; sarri asko baliatzen da *-garri* atzizkiaz, noiz esanahi aktiboaz, noiz pasiboaz:

adigarri 26-10, *edergarri* 49-10, *eragozgarri* 26-6, *erakusgarri* 31-3, *eransgarri* 150-5, *esagarri* 121-12, *etsigarri* 139-4, *ezaugarri* 160-9, *galgarri* 31-10, *gorrotogarri* 174-9, *ikusgarri* 38-5, *iraungarri* 156-2, *nekegarri* 58-8, *osagarri* 14-12, *parkagarri* 37-4, *su-biztugarri* 173-13, *zalegarri* 58-14.

Berdintsu *-kizun* (*bildurkizun* 103-9, *errukizun* 76-3, 103-11, *estimakizun* 68-10, *meretikizun* 69-8) eta *-(k)era-rekin* (*egikera* 121-13, *egokera* 48-2, *etorrera* 72-10, *galtzaera* 71-11, *prestaera* 48-11), eta urriago *-(t)ar-ekin* ere: *euretar* 62-7, *infernutar* 10-5, *oituar* 119-9.

3.4.5. Amaitzeko, *EL-1802* eta *LoraS-ko Utsegiñen zuzenbideen* garrantzia azpimarratu behar da: batean, ohizko denaz at, ohar orokor bat egin zuen *s* eta *z*-ren arteko nahasketaren kontu eman eta zuzendu nahian; bestean, hortaz gain¹⁹, aditzari buruzko gogoeta interesgarri hau:

Zu zara ta zuek zara dagoz nasturik: *zu zara-ri ra* ganean ifiñi bear jako azento edo erraia bat; *zuek zara-ri za* ganean. Bera gaiti obeto dator esatea *zuek zaree* (196. or.).

Izan ere, liburuan hainbat aldiz irakurleei (misioetako entzulegoari) zuzentzen zaielarik, anitzezko bigarren pertsonaren forma zaharrak erabiltzen ditu Añibarrok; murrizpen handi bat: hala da berak aipatu *zara-n*, eta aldizka beste zenbaitetan, baina sekula ez *dozu / dozue-n*. Halaxe *Gramatica bascongadan* ere: «vosotros soys, *zaree, zára*» (20. or.), baina «vos, *dozue, [do]zube*» (23. or.).

Gai honek azterketa sakonagoa merezi du, euskararen historiari bete betean dagokiolarik. Añibarroren lekukotasun hau Markinako idazleei buruz lehendik genituenei batu behar diegu, *zuek-en* bizkaierazko forma pleonastikoen zabalkundea jarraitu ahal izateko²⁰.

4. Estilo berezitasun zenbait

Edizio honen inguruetan ez da ikutzen —nahiz eta noizbait lantzeko ikerbide interesgarria eskeintzen duen— itzulpen arazoa; komenigarri

(19) *Lora sortan* ere *s/z* eta *ts/tz* nahaste dabilta hitz apur batzuetan; batetik bestera, halere, zenbait hitzen grafiaz ondo jantzi zen: esaterako, *EL-an* bereziki aipatzen duen *jaso* eta *jazoren* arteko bereizkuntza ondo gordetzen duela dirudi.

(20) Begirada arin batez, Juan Antonio Mogel batzutan *zaree* eta *dozube-z* baliatzen dela ageri da: *Egon zaree luzaro barriketan milla berba alper egiten* (PAb 55), *Zegaiti iltzen zaree?* (KO 4), *Zubek askatuten dituzuben pekatuak* (KO 8); baina bestetan aditz iragankorreko marka *-zu* da: *Zer dinozu*

da, dena den, itzulpen soila ez, baizik apainketa eta birmoldaketa osatu eta zabaldua dela jakitea²¹, Añibarrok bestetan (cf. *EL, GGero*) ohi duen legetxe. Halere, Palaciosen tankera berezia mantendu izan dela esan daitekela uste dugu, okertzeko arrisku handirik gabe: Añibarroz Villasantek «kristautasunaren illunguneak, alderdi goibel-tristeak, argi ta arraiak baiño askoz geiago azaltzen eta ukitzen ditu» (1956-86) esan zuen; berriz argitara ematen ditugun orriok, alderantziz, Palaciosen predikalari herrikoi eta erakargarri ospeari berea emanez²², etsenplu atseginez bateak dira:

Ume txikiak legez, zeintzuei emoten deusenean euren Amak ogi ganean ezitia, jan oi dabe ezti gozoa, millisketan dabe ogi gana, ta jan ta joan danean ezitia, ogia botetan deutse txakurrari (18. or.).

Bestalde, idazlea irakurleekin solasean bailitz —edo hobeto jendaurrean sermoia ematen bailego— idatziriko liburua da, solaskideak *zuek* eta *ni* direlarik; idazlea aske da orduan bere burutazioak agertzeko, honako pasarte eder honetan legez:

Oraintxe mirarrituten nas, ikusirik ze erraz ta bizkor egaz egiten daben, auxe eskribietan nagoala, emen dabilten euli txiki gogaikarriak (56. or.).

Edota dei edo galderen bidez haria, ustez, mozteko:

Beti daragoiot oni, bai, bein edo bein aditu daizuen (172. or.).
...esatera niñoiari San Pablogaz; ta zegaitik esan bearko eztoz egiaz? (51-52. or.).

Baña nosik nosera konfesatuko gara? itanduten deustazue. Gura neunke zortzirik zortzi egunera. Asko eskatuten dot? Aldatuten eztozue alan alkondareá? (37. or.).

Edota berari gertatutakoak hizketa moduan ipintzeko:

Gomute dot, ikusi izana igarturik beste denpora baten bere orri ta lora ederrakaz poztuten ginduzan arbola bat; itandu neban zelan igartu zan au, ta erakutsi eusten iñurri pilo andi bat ebillela goirik bera, esaten eustela: «Oneek onexek txiki pildinok, Aita, galtzen dabe arbolea». Jangoiko santua! dedar egiten dot gogoratuten jatan baktotxean gertaldi au (108. or.).

Liburuan barna sartuko den irakurleak honelako asko, irakasteko-ekin ederdi lotuak, aurkitu ahalko du.

5. Gure edizioa

Nekea arindurikenean eman erizpideei atxikitzen gatzaižkie oraingo

zubek? (PAb 174), *Zerren zubek apainduten dituzun gure arpegijak uraz* (Ib. 47). Juan Josek ere *Zubek agertuko dituzu* (BasEsc 131) bezalako adibideak ditu. Astarloa izan daiteke zu eta *zuek*-en artean beti bereizten duen bakarra: *Zubek gustijok anaijak zare* (Urteko 252), *Zubek nai dozuben moduban* (Ib. 139).

(21) Cf. Villasante 1961a, 219.

(22) Cf. Villasante 1961b, 17: «Gustaba de recurrir a símiles y ejemplos tomados de la vida corriente para explicar por medio de ellos las cosas de la vida espiritual».

honetan ere, hots, orijinala (lehendabiziko edizioa oraingoan) zegoen bezalaxe ekarri da; aldaketarik garbi eta nimiñoena ere orripeko oharren bitartez gaztigatu dugu. Añibarrok berak *utsegiñeen zuzenbidean* egin zituenak testura igaro ditugu, bestelako interesik duelarik «zuzenbidea» bere lekuan mantendu arren; honelakoak oharrean UZ markaz bereiziko ditugu, hartan zuzenduak daudela adierazteko; haintzat hartzekoa da batzu huts-zuzenketa baino zerbait gehiago direla. Oharretarik, parentesi artean eta letraka izendatuak azaltzen direnak (idazleak aipatu pasarteen erreferentziak) orijinalean dagoeneko zeudenak dira.

Halaber, *Nekea arinduriken* edizioaren egitura jarraitu dugu, orijinalako orrien zenbakiak marra artean gordez, baina lerroena aldizkariaren zabalerari egokituz. Haatik, itxura hobetu nahian, zenbakiok ez dira lehengoan bezala orri batetik bestera igarotzen diren hitzak erdibituaz jarri, hauen bukaeran baizik, nahikoa delakoan.

Berrikuntzarik handiena, txikia izanik ere, puntuazioari dagokio: ohi bezala gaurkotu arren, ahalik eta gutxien egin dugu, Añibarrok komen bidez azpiko perpausen arteko mugak markatzen zituela erakusteko.

BIBLIOGRAFIA ETA LABURDURAK

- AÑIBARRO, P. A. ik. *EL, GB, GGero, Kurutze, LoraS, MisE, Misiok, NekeA, NafD* eta *VB*.
- ASTARLOA, P. ik. *Urteko*.
- Ax = AXULAR, *Gero* (Bordel 1643). L. Villasanteren ed. (Oñati 1976).
Geroko gero (Bordel u.g.).
- Azk = AZKUE, *Diccionario Vasco-Español-Francés*, (2. lib.), Bilbo 1905-6. Faksimila: LGEV, Bilbo 1969.
- AZKUE, R. M. *Morfología vasca, Euskera* 1923-25.
- BasEsk = MOGEL, J. J. *Baseerritaar nekezaleentzako eskolia*, Bilbo 1816.
- DiccAut = *Diccionario de Autoridades*, Madrid 1726. Faksimila: Gredos, Madrid 1979.
- DT = LARRAMENDI, *Diccionario Trilingüe*, Donostia 1745.
- EL = *Esku-liburua*.
- EL-1802 = *Esku-liburua*, D. Francisco La Lama, Tolosa. Faksimila: Hordago, Donostia 1978.
- EL-1821 = *Esku-liburua*, id.
- EL-1827 = *Esku-liburua*, id.
- Fab = ZABALA, M. *Fábulas en dialecto vizcaíno*. R. M. Azkueren ed. *RIEV* 1907, 87-98, 529-543; 1909, 27-40.
- GB = AÑIBARRO, *Gramática bascongada* (u.g.). L. Villasanteren ed. *ASJU* III 1969.
- GGero = AÑIBARRO, *Geroko gero*, Hondarribiko Kaputxinoen komentuan gorde-tako orij. eskuizkribatua. *RIEV* 1923-1933 artean zatikazko ed. bukatu gabea.
- KO = MOGEL, J. A. *Konfesiño ona*, Gasteiz 1803.
- Kurutze = AÑIBARRO, *Kurutze Santearen, Aita gure ta Ave marien ganeko erakusaldiak*, Durango 1897.
- LAKARRA, J. A., 1985, «Literatur gipuzkerarantz: Larramendiren Azkoitiko Sermoia (1737)» *ASJU* XIX-1, 235-281.
- LARRAMENDI, M. ik. *DT*.
- LoraS = AÑIBARRO, *Lora sorta espiritual*, Francisco La Lama, Tolosa 1803.

- MisE* = AÑIBARRO, *Misionari euskalduna* (c. 1808), Zarautz eta Arantzazuko komentuetan, bi kopiatan, gordetako orij. eskuizkribatua.
- MITXELENA, 1978 = «Para la historia de la ortografía vasca» in «Miscelánea filológica vasca», *FLV* XXX, 393-397. [Orain bere *Palabras y Textos-en*, *EHU* 1987].
—, ik. *OEH*.
- MisioK* = AÑIBARRO, *Misioko Kanta Santuak*, Antonio Undiano, Donostia 1803.
- MOGEL, J. A. ik. *KO* eta *PAb*.
- MOGEL, J. J., ik. *BasEsk*.
- NekeA* = AÑIBARRO, *Nekea arindurik* (u.g.), Zarautzko komentuan gordetako orij. eskuizkribatua; ed. *ASJU* XXI-1 (1987), 211-263. or.
- NafD* = AÑIBARRO, *Kristau-dotriña*, Josef Rada, Iruña u.g. (?1802).
- OEH* = MITXELENA, *Orotariko Euskal Hiztegia I (A-Ama)*, Bilbo 1987.
- ORMAETXEA, N. «Euskal-literaturaren atze edo edesti laburra» *Euskal Esnalea* 17 (1927), 148-252.
- PAb* = MOGEL, J. A., *Peru Abarka*, Durango 1881. Gerediagá Elkartearen faksimila, Bilbo 1981.
- RUIZ DE LARRINAGA, Fr. J., 1924, «El vascófilo franciscano R. P. Fr. Juan Mateo de Zabala» *RIEV* XV, 33-82.
- SARASOLA 1976 = *Historia social de la Literatura Vasca*, Akal, Madrid.
- URGELL 1986 = *Añibarroren Esku-liburua eta literatur bizkaiera*, *EHU*ko tesina argitaragabea. Grafiari dagokion atala orain in Urgell 1987.
- , 1987 = «Esku-liburuaren grafi aldaketak (1802-1821)» *ASJU* XXI-2, 357-387.
- , 1988 = «Añibarroren inguruan zertzelada batzu» in *Hiztegiak eta Testuak*, J. A. Lakarra, ed., E.H.U., Bilbo.
- Urteko* = ASTARLOA, *Urteko domeka gustijetako berbaldi ikasbidekuak* (II), Bilbo 1818.
- VB* = AÑIBARRO, *Voces bascongadas diferenciales*, L. Villasanteren ed., Bizkaiko Kutxa, Bilbo 1963.
- VILLASANTE, 1956 = «Añibarro, euskal-idazle», *Euzko-gogoa* VII, 60-88.
- , 1961a = *Historia de la Literatura Vasca*, Bilbo.
- , 1961b = «El Padre Palacios (1727-1804). Estampa de un gran Misionero de nuestro siglo XVIII» *Scriptorium Victoriense* VIII, 7-40.
- , 1974 = «El Colegio de Misioneros Franciscanos de Zarauz (1746-1840)» *Scriptorium Victoriense* XXI, 281-330.
- , ik. *Ax*, *GB* eta *VB*.
- VRB* = ZABALA, *El verbo regular bascongado*, Donostia 1848.
- ZABALA, M. ik. *Fab* eta *VRB*.

LORA - SORTA
ESPIRITUALA
TA
PROPOSITU SANTUAC VICITZA
BARRI BAT EGUITECO.

*AITA PALACIOS MISIONA-
riac Misiño ondoan emoten
citanac.*

Fr. PEDRO ANTONIO AÑIBARROC,
Zarauzco Colegio A. S. Francis-
coren Ordeaco Misionariac
Bizcaico eusqueran ifini
ditu.

BEAR DAN LEGUEZ.

TOLOSAN: Liburugille Don Francisco
la Lamaren echean. 1803. urtean.

<3>

VICI BEDI JESUS.

MISIÑO santua prediquetara elduten garean Errietan, eguiten deus-
cuez aín esquer-mesede asco ta andiac bertaco Auzo, Nagusi ta chi-
quiac, ece, uste dogu, premiñaturic gagozala, eracutsi ta adierazote-

- 0-0 *Nekea Arinduriken (NekeA)* aipamen guztiak gure edizioari (ASJU XXI-1, 1987, 211-263) dagozkio, eta zenbakiak gehien gehienetan testuari bezala azpiko oharrari ere, han esandakoak, beharrezko ez deritzogunean behintzat, ez errepikatzearren.
- 1-1 LORA-SORTA. cf. VB «Ramillete: c. *lorasorta, lorapilla*», biak jadanik DT-n. Testuan zehar *lora-pilla* ere erabiltzen du, cf. adib. *Eurekaz egiten dau Lora-pilla eder bat (16-7), Lora-pilla txiki bat dan tegez au (121-13)*. Bestalde, liburu hau idazleak berak gutxienez bi tokitan ematen dion beste izen batez ere ezaguna da: *Lorategi espirituala (GB 14. or. eta Lorategui lehendabiziko edizioaren orri bakoitzeko goikaldean)*; cf. *Bost Lora eukiko ditu Lora-sorta edo Lora-tegi onek (17-1)*. VB «Jardin: c. *lorategia*».
- 1-11 MISIONARI. *NekeA*-n aipatu bezala (cf. 1, 6-7 oh.), Añibarrok hiru izen ezberdin ematen dizkio bere lanbideari idazlanen hasierako aurkezpenean. Xehetasun tiki honek, agian haien idazketa ordenaz aztarnaren bat eman diezagukeenak, hiru taldetan bereizten ditu idazlanok: 1) *misionari* diotenena (*LoraS-z gain EL 1802*); 2) *misionista (Misiok, MisE, LE, eta NafD)*; eta 3) *misiño-gille (EL 1821 eta 1827)*.
- 1-15 LIBURUGILLE. Hala diote «Don Francisco la Lama»-renean Añibarrori argitaratu zizkioten libururuck (honetaz gain, *EL*-aren 3 edizioek, alegia). Gonbara bedi, testu barruko *librugille*-rekin (100-12): azken hau egilearen usadioari hobeto egokitzen zaio, gehienetan edo beti *libru* erabili ohi bait zuen. Badirudi hitz hau idazle honetaz kanpoko ohiturei atxikitzen zaiela, moldiztegieta-koei alegia, eta beharbada Gipuzkoa-Nafarroa aldekoiei besteri baino gehiago, XVIII-XIX. mendeetan gutxienez: ik. Kardaberatzen *Euskararen berri onak (Iruñea 1761)*, prai Bartolomeren *Dantzak (Iruñea 1816)* eta *Ikasikizunak (I, Iruñea 1816)*, Bixenta Mogelen *Ipui onak (Donostia 1804 eta Lardizabalen Testamentu Zarreko eta Berriko kondaira (Tolosa 1855)*, gutxienez. Cf. DT «Librero, liburukiña, liburugille».
- 3-1 BIZI BEDI JESUS. Cf. Villasante 1961, 30 (23. oh.): «*Viva Jesús*. Es el emblema o contraseña que el P. Palacios ponía a todas sus cosas. Vino a ser como el distintivo de los Misioneros de Zarauz».
- 3-3 ESKER-MESEDE. Cf. *esker-mesede neurri bageak (EL 1802, 113)* eta bertan *arturiko esker-mesedeak ta sendagarri errazak (71-8)* eta *Zetan emon dituezan Jesusen esker-mesedeak (129-6)*.

ra guztiai eurac ganaco esquertasun andia gure aldetic: alanche da; baña izan arren zordun andiac, gu laco pobreac ecin eranzun leioe mesede andi oneei doe nagusiaca: baña zor guztia quitutu ecin danean, noc esango eztau, aleguñaz eranzun bear <4> dala? Aramen bada non opa dogun, gure viotz esquertuac idoroten daben guichichoa, adierazoteco gure lealtasuna.

Misiño Santuac iraun daben dempora guztian, berein aranza-cicadaz sumindu ta zatitu doguz zuen viotzac; zuen oneraco ta alde eguiteco euretatic era guztico gaisotasunac; orra, bada, ce galanto datorren orain, eurac gozatuteco, lora gozo osagarriac dituan *Lorategui* eder usaintsu bat, cein emoten dogu moldera; ara ce gatic: Pulpitutic ezarten dirian Lorac ta paperean moldetuten dirianac dauque bardintza ta antz-irudi bat hortuco Lora ta ol edo eun baten pintetan diriana-caz; oneec baño aec obeac dira; baña dauque zorigacha bereala macaldu, ezaindu ta igartutea.

Gura guenduque, Pulpitutic egotzi doguzan Lorac, luzero, betico ta iños igartu бага iraun daguien ta Loratatic, frutu gozo elduac izatera <5> igaro ditecen. Onegatic, bada, erechi deuscu, emotea moldera;

- 3-5 ESKERTASUN. *Eskergabetasun* nahikoa ezagun den arren, bere nolabaiteko ahaide hau ez da erraz aurkitzen, ez testuetan ez hiztegiatan; begiratu guztietarik soilik VB-k berak dakar, s.v. «Agradecimiento (c)».
- 3-7 KITUTU. VB s.v. «satisfacer (c)» eta «pagar». Ezagunago bide da Azkuek birritan jasotzen duen *kitutu* forma: «(AN, B, BN, Sal. [= Salaberry d'Ibarrole *Vocabulaire des mots basques bas-navarrais*... Baiona 1857], G, L, S), ajustar cuentas, recuperar lo perdido [Axularren adibide batekin]» eta «*Kitau* (B,...), pagar. Var. de *kitatu*. *Sarri konfesauaz kitau ziñaikez zeure zorrak* (Ur Maiatz 114-25 [= Uriarte *Marijaren illa*, 1850. edizioan, hots lehendabizikoan, 82. or.; Azkuek 1885koa erabili omen zuen]).»
- 4-1 ARAMEN. Honetaz ik. K. Mitxelena «Vizcaino a- con temas demostrativos» (FLV 33 (1979), 379-391 or.). Han bildutako adibideei erans bekie, bada, hau ere; halaber, Mitxelena VB-etik atera berriei, «Ve aqui, ve allí: c. *aramen, ona, orra emen, aror, orra or, orche*».
- 4-2 VIOTZ. Honen eta antzerakoen grafiaz ik. sarrerako 3.4.1. atala.
- 4-2 ESKERTU. Ez da VB-n («Agradecer: *esker onak emon, eman: agradecido: c. esker onekoa, eskertsua*») ez eta DT-n ere, *eskertia, eskertsua, eskerremallea, eskergillea* edo *eskergina* bezalako aukerak eman arren. Azkuek ere ez zuen honen alerik bildu bere hiztegian.
- 4-3 LEALTASUN. VB-n. *lealtasunaren* aldean («Lealtad (c)»); azken hau da DT-k eskeintzen duen bakarra.
- 4-4 ZIKADA. VB (eta DT) s.v. «Picada (c)»; cf. *suge baten zikada bat* (NekeA 6-14). Azk: «(B-a [=Arratia, hain zuzen]): 1.º punzada; 2.º alusión».
- 4-5 SUMINDU. VB «Amohinarse: c. *sumindu, muzindu, musturtu, mukertu*».
- 4-8 ZEIN EMOTEN DOGU MOLDERA. -n gabe; cf. *halere non opa dogun* (4-1,2), *ze galanto datorren* (4-6) *zer dirudigun* (5-10), *zeinetan erakusten dan* (5-7,8). Zalantzok EL 1802-an ere sarri ikusten dira, baina 1821ekoan zuzentzeko joera nabarmena izan zuen (cf. Urgell 1986:107).
- 4-8 MOLDERA EMON. Cf. VB «Imprimir, de imprenta: c. *moldetu*», baita hurrengo lerroan ere *moldetuten*, baina *emotea moldera* (5-1). DT-k soilik *moldizkiratu*, gaztelerazko sarrera beraren azpian.
- 4-9 BARDINTZA, ANTZ-IRUDI. Cf. VB «Símil: c. *antza, irudia, irudina, irudintza, adigarria, be o bardintza*». Testuetan, batetik, *Itxi zeuntzan Zeure arpegiko antz-irudia* (EL 1802-192), *Israeldarren gertaldiak gureen antz-irudikoak ziriiala* (LoraS 11-5), eta apur bat aldaturik: *Guztian zan Jesusen jarraitzailea, antz-irudina ta dizipula egiazkoa* (NekeA 53-18); honek baino lehenago Ubillosek bederen erabili zuen: cf. *antz irudi edo imajinak* (91). Bestetik, Mogelek 1803an argitaratu zuen KO-n ere aurki daiteke *bardintzaren* adibide ugari: adib. *Gura neuke baña enzun bardintza edo konparaziño adiutu ta on bat* (KO 53; ik. 87, 105 eta 110 ere). DT-n, s.v. «comparación», irakur daitekeen hurbilena *bardinkunza* da. Liburu honetan, eta bestetan ere, kide bat baino gehiagoz baliatu zen Añibarro esanahi honekin edo antzerakoarekin: cf. 7-6 *irudin*, 16-4 *adieraniza*, 52-8 *irudi*, 52-9 *irudintza*, 26-10 *adigarri*, 7-8 *antz adigarri*, dagozkien oharretan azalduak.
- 4-13 LUZERO. Bokale itxien ondoren a > e aldaketa Añibarraren jaioterriko hizkeraren ezaugarria dugu. Honen idatzietan aldizka isladatzen da, baina EL 1821-ean zuzentzera eman zen (cf. Urgell 1986:41). *LoraS-n luzero* da erabiliena (11, 12, 25, 36, 146, 188 eta 190, *luzeroago* 121), baina birritan *luzaro* (15,76). Gonbara bedi EL-ekin: 1802koan beti *luzero*; *luzaro* askorekin nagusi 1821ekoan.

moldeturic paperean, aldatu daizuezan ceuroen viotzetara; ta ceruco iñontzaz, ceuroen aleguin ardurazcoaz ta devociñozco bero-agaz batera, eldu ditezen Lora oneec izatera ceuroen arimetan frutu eldu gozoac Jesus gure Jabe maitearentzat.

VICI BEDI JESUS.

SART-AURREA, CEINETAN *eracusten dan, cetaraco dan Lora- -sorta santu au.*

Anaje maiteac Jesusegan; ara cer dirudigun Misiño Santuac dirauan eraldiac: eguiaz ez besteric, ezpada jazo jaqueena Israel-darrai Jordanece Ibai-corrontac igarotearan. Urten-eben <6> oneec Egitoco erbes-tetic eta ango atsecaba, neque-pen andien azpitic; jarraitu eben Er-muco videa, batzuetan zorionduric mirari arrigarria caz, beste batzue-tan aricaturic, Jangoicoac euren oneraco biralduten eutsezan nequea caz; baña aror non idoroten dirian beste bein mirari barrien bearturic, igaroteco Ibai zabala.

Igaro bear eben Ibaia ta ez egoan Zubiric, ez Barcuric, ez cetan iga-ro: urac cirian andiac, corrontac bildur-garriac ta Errequea oxin ondu-

- 5-2 ZEUROEN. P. Altunak, arestian eskeini digun Prai Bartolomeren edizioan (ziren eta direnen ar-tean onena, giza-lan guztiek bezalaxe zuzentzekorik eta zalantzazkorik duen arren) *guztioen* (98. or.) *guztion* bilakatu du; Añibarroren pasarte hau aitzaki eta lekuko harturik, uste dugu testuak ez zuela halako zuzenketarik behar; hau bezalako adibide askoren artean *Angeruen Ogi / gizonarentzat da: / Birjiñen Seme eder / guztioentzat da* (EL 1802-175) aipa dezakegu eta, zaharragoetara joaz, *Done Viçen arguia guztioençat dacar oguia* (RS 318).
- 5-3 INONTZ. Cf. Soñekoak *bustirik euriaz, edurraz, iñontzaz* (NekeA 6-17) eta batez ere *Zarratuten dan legez kontxea, zeruko iñontza artu ezkerre, intz tantakaz perlak bere barruan sortuteko; era onetara arimeak artu ezkerre iñontz zeruzko au [=komunioa]* (LoraS 61-10), hitzaren beste aldaera bat erakusten duelarik. VB-n «Rocio de la mañana: c. intza; b. iñontza, azaroa» eta berdin (gehi «g. intxea») s.v. «Seren de la noche»; Azkuek *iñontz* (V-a-o-tx) dela dio. Etorkiaz eta aldaerez ik. FHV 80 or. eta hur.
- 5-7 SART-AURRE. Gidoiaz cf. sarrerako 3.4.2. atala. VB-n (eta DT-n) s.v. «Proemio». Ik. LoraS 5, 148, 187 eta EL 1802 2, 14, 178, EL 1821 3, 17. Dakidalarik; soilik Añibarrok erabilia.
- 5-10 ARA. Cf. *aramen* 4-1 oh.
- 5-11 ERALDI. VB «Rato de gusto o disgusto: c. eraldi ona edo gaistoa» eta «(a) ratos perdidos: c. eraldi utsetan». Cf. *Gorde egizuez zuek bere eraldi utsak ta orduan eukiko dozue astia irakurtza ta orazi-ñora emoteko* (84-10), *Ze izardi labanak, ze eraldi ta egualdi txarrak, ze alegin ardurazkoak?* (124), *Beragatik asmatu dot asti ta eraldi utsak erle zur aiuaren antzera emotea* (EL 1802-3 = EL 1821 era aldiak), *Ill neindeke arako gatx-bide ta eraldi deungean* (ib. 22), *Bete albait ondoen zeure eraldi ta estaduko ardurak* (ib. 82). Azkuek, bigarren adieran, «(V-i-mond-tx), ocasión, rato. Eraldizka, de rato en rato (Añ)» dio.
- 5-12 IBAI-KORRONTA. VB «Corriente de agua: c. korronta». Cf. *ur korronta* (7-5) eta *Indazuz negar-korrontaak ene bekatuen loi atsituak garbietako* (EL 1821-103).
- 6-2 NEKE-PEN. Cf. 9, 124-6, 127-7, 169 ere. Hitz hau, —a gabeziarekin eta guzti, aurreko mendeko gipuzkoarren idatzietan ikas zezakene Añibarrok: cf. *Ubillosenean Bekatu mortalean iltzen diranak, eren neke-pen-tormentuak daramazkien lurpeko su-leizera?* (134), *Ongi egiñaren saria izango da be-tiko bizitza ta gaizki egiñarena betiko eriotza ta neke-pena* (155; ik. 156, 211, 213 ere) eta P. Altunak paratu Mendibururen idazlan argitaragabeen edizioan *Sekul guziko neke-pen torment izugarria* (I-381). «Tormento» dukegu, beraz, baina halere ezin izan dugu VB-n aurkitu. GGeron-n, dena den, sarri samar ohitu zuen: cf. adib. *Orduko doloreak, neke-penak ta minak eragozgarri andiak ifinika deutsuez* (147 < Ax 135 oiñhaze miñ hek).
- 6-4 ARIKATURIK. Orij *axicaturic*, gero UZ-n zuzendua.
- 6-5 AROR. Cf. 4-1 oh.
- 6-5 IDOROTEN. Orij. *idoretan*.
- 6-7 BARKU. Geroago *ontzi* (cf. VB «Baxel, nave: c. ontzia»): *Ze pena errukigarria izango litekean aberats itxasoz datorren batena [...] galduko balitz kaia edo portuaren aurrez aur, eta ondatuko balitz ondasun ontzi ta guzti* (9 eta hur.).
- 6-8 ERREKA. Nahiz eta VB-n «Río, si es grande: c. ibaia; si pequeño: c. erreka, errekea».

ra andicoa. Cer uste dozue jazo zala? Enzun: *Josue Aguintariaren adi-vi-dez sartu cirian* Sacerdoteac Ibaira, ta gueratu cirian uric andienen erdian Testamentuco Ucha santua lepoan ebeela: au eguin ta beste baga, guelditu cirian videriozco mendi mira-garrien antzera goitic etocen urac; becoac barriz beranz euren videa jarraituric, ur bien erditic eguintzan vide leorra ta, oñazpia busti baga, igaro cirian Israel-darrac beste aldera.

<7> Etzan miraria icus-garri bat, urac gueldi-baturic icustea? Ur bien erditic vide leorra idiguitea? Baña cembat, uste-dozue, iraun ebela urac istanda eguin baga? Bacarric Ucha Santua euren erdian gueldi egontzan bitartean: bada berpetatic artu eben videa, ta asi cirian ibiltera, orduguño esturic egozan ur corrontac.

Aramen Misiño Santu baten jazo oi-danaren irudin eguiazco, baña

- 6-9 ADIBIDE. Honen lehendabiziko agerraldietarako eta bilakaera semantikoaz OEH ikus daiteke orain.
- 6-11 UTXA. Berriz ere *Utxa santua* (7-3), *Lege zarreko Utxea* (7-8), *Aixinako Mana Zerujanaria* [...] *gordeten zan urre-gorritzko utxa baten* (52-8) eta *Apainduteko Testamentu Utxa santua* (146-5). Cf. *NekeA* 14-14 eta *VB* «Arca: b. kaxea, utxea; g.n. kutxa». Birritan, ordea, *kaxa* ere aurkitzen dugu: *Testamentuko Kaxa santua* (46-13), eta segituan *Zeinen antzirudia zan à Kaxa edo Utxea* (47-4).
- 6-13 EGINTZAN. Cf. 118-7 eta *egontzan* (7-6), *iltzan* (34-14). Dakidalarik, *n*, *l*, *r* osteko txistukarien bilakaera bizkaiera idatzian ikertu gabe dago; begibistakoa da, haatik, etekin interesgarriak eskeini dezakeela, oraindik ere XIXaren hasieran frikaria ala afrikatua idatzi behar ote den zalantzan dagoelarik. *VRB*-n Zabalak afrikatutzat jo zuten inongo zalantzarik egin gabe (ik. 64. or.), hitz barneko topaketetan ezeze (*zenbil-tzan*, *nator-tzuen*), hitz artekoetan ere (*egin tzenduen*, *il tzan*, *izan tzaitui*); ezin ahaztu ez dela, noski, bakarrik ahoskatzeaz mintzaten, baizik eta bere uestez nola idatzi behar den azaltzen, hitzgeiten den bezala idatzi behar dela defendatzen zuten horietakoa bait zen, lehenagoko eta beranduagoko, kanpoko eta etxeko asko eta asko bezala. Zabalaren asmoa ezer gutxitan gelditu zen, Arratiako eskolako partaideen idaztinkerara igarotzeaz landa; beti, bere idatzi ezagun guztietan, baina batzuetan bakarrik Añibarrorenetan: zehazkiago, jadanik, baina ez sistimatikoki, *EL* 1802 eta *LoraS*-n; erabat, lege bihurtuta (beste hainbat gaitan gertatu bezala), *EL* 1821ean: cf. aditiaz kanpokoetan *bear-tsari* (*EL* 1821 193) edo *artzantar* «har zantar» (ib. 126, 169).
- 7-1 MIRARIA IKUSGARRI. Eta *janaria osasuntsu* (61-2), *lotsaria ezain* (150-11). *NekeA* 6/7-n ohartu bezala, *ari* atzizkidun hitzetan Añibarrok ez du mugatzailea ondo bereizten.
- 7-1 GELDI-BATURIK. Esanahikide edo esanahi hurbileko hitzak —edo, zehazkiago agian, formaz baliokideak direnak— batzen eta, nolabait esateko, are bata bestearen gain jartzten dituen elkarbide hau nahikoa usuzkoa da Añibarrorenan, gehienbat aditezkin gertatzen delarik; lehendabiziko osagaiak berez esaldian dagokiokoen atzizkia galtzen du (baita partizipio marka ere, aditza denean), baina, dirudienez, biak osorik baileude ulertu behar dugu esaldia. Horrela, adibidez, *bildur-izuturik* (7-9), *ustel-kirastuten* (103-2), *kitu-ordetu* (125-6), *izu-bildurto* (142-7), *izu-itsutu* (154-9), *bigun-samurturik* (155-6), *bear-premiñaturik* (176-2); eta, bestela, 116-9 *galdu-gaissimoagorik* eta *LoraS*-z landa, *NekeA*-n latz garratztatun (151-11) eta *lari estu izuturik* (51-14). Honelakoan ikerketa orokorra egitearen interesaz —gramatikala eta ez-gramatikala den edo izan denaren alderdi arazotsu baten ispilu bait dira— Mitxelena aritu zen, Axular zela eta, «De Lexicografía vasca» lan-erreseinan (*FLV* 16 (1974), 111. or.); osorik irakurtzea gonbidatzen dugularik irakurlea, aipa dezagun, halere, honako zati hau: «Se diría que lo que Villasante resume como *bihotz-esporta* eta *aitxagarri* no es sino el compendio o la abreviación (tipo *larga* y *cuidadosamente*) de dos compuestos unidos por *eta*: *bihotz-esportagarri*, atestiguado como *bihotz-esporta garri* en la p. 240, de una parte, y *bihotz-aitxagarri*, de otra: hay que supilir. —*garri* en el primero y *bihotz*— en el segundo».
- 7-2 ZENBAT. Cf. Azk. «*zenbat* (B...)» eta «*zenbat* (AN, B-mu, BN, G, L)» ezaguna den banaketaren lekuko bat aipatzearren; halere *LoraS*-n, agian Añibarroren beste ezain idazlanetan baino maiztasun gehiagorekin, biak aurki daitezke. Daitezkeen inprenta hutsak albo batera utzirik, bata zein bestearen alde egingo bait lukete, *zenbat*-ek ia besteak adina agerraldi du: *zenbat* 7, 11, 12, 71, 78, 85, 88, 141, 148, 162 (2), 166, 167, 169, 178, 179, 181 eta *zenbat* 13 (3), 79, 94 (2), 102, 111, 119, 124, 145. *EL*-etan, esaterako, soilik agerraldi bi (*EL* 1802 136 (2)) arrapatu ditut begirada arin batean.
- 7-3 ISTANDA. Cf. *NekeA* 39-22 *Istanda egin eutsan odol guztiak ta odolez gorriturik geratu zirean zelaia, orma ta berduguen esku ta jatekoak*. Bizkaierazkotzat jotzen du *VB*-n (s.v. «reventar»; cf. Azk «(V-a-o-tx)»); *eztanda* gipuzkerazkotzat ordea.
- 7-4,5 ASI ZIRIAN IBILTERA. Eta *asiko zara barrirrotutera* (130-4). Gainerakoetan, aldiz: *berso bat esaten asirik* (170-3), *asten dira ebagiten* (46-6), *irakurten asten zareanean* (85-9), *asten bada josten* (101-12), *asten da emoten* (103-3). *EL* 1802koan ere bi eratara egiten du, hemen bezala maizago *-ten* izan arren *asik* eskatzen duen laguntzailea. *EL* 1821ekoan, aldiz, *guztiak -ten* bilakatzen dira (cf. Urgell 1986:103).
- 7-5 ESTURIK. Añibarrok *estu* «atar» eta *estutu* «atribularse»-ren artean egiten zuten bereizkuntzaz cf. *NekeA* 23-4 oh.
- 7-6 IRUDIN. 'Imagen' (7-6 Aramen Misiño Santu baten jazo oi danaren irudin egiazko baña errukigarri

erruqui-garri bat. Jesusen Misionariac Erri baten erdian ifinten dabe-nean Crutze Santea, ceñaren antz adi-garria zan araco Legue zarreco Uchea, dirudi, vicio guztiac bildur-izuturic atzeratu, ezcutatu ta guelditu dituezala euren corronta atsituac; baña ceimbat dirau egotaldi onec? Misiño Santuac dirauan aldiac baño asco gueiago ez; bada demporau igaroric eta Misionariac Jesusegaz joan, ta aric laster, euren vide ta corronta galdu ebela cirudien becatuac, artzen dabe ain vizcortasun, egoa ta indar andia, <8> ece, dirudi, damuturic gueldi egon izanaz, bete ta aurreratu gura dabela lengo utsunea ta ego-taldia. Eztacutsuez emen galduric Misionarien lan, neque, buru-auste ta ardurazco aleguin guztiac? Cerren, ondu cirianetatic batec edo besteac iraun arren bere propo-situ onetan, ascozaz gueiago dira, biurtzen dirianac lenagoco gaista-querietara.

Baitabere jazoten da, guertaten dana Ichasoco ecacha bildur-garri baten: ceñac dirauan artean, guztia da Jesusi dedarrez deitutea: macal-du ta otsandu cirian axeac? baquetu zan ecacha? Bada epeldu zan devo-çiñoa, aztu zan guztia. Onetan jatort gogora gure Colegioco Almendru bat: ecusenac Ude-barrian loraz bichituric, uste-izango eban etzala Ar-

- bat, 79-9 Berean dozue zeuroen bularretan, ez Jesusen Irudina, ezpada Jesus berbera); Mogelek ere (KO 55 irudin edo pintura bat, 138 irudin edo itxuria) eta lehenago Kardabertzek bi bizkaitarrok ondo ezagutu bide zuten bizkaierazko kateximan (Iruñea, c. 1762): 24 irudin edo figurea. Cf. 4-9 oh. Ik., bestalde, 159-13 oh. irudin aditzaz.
- 7-8 ADIGARRI. Hitz hau sarritan azaltzen da LoraS-n: Alan, adigarri da, bere zera dala, kanpokoan bildurrez ateretan eztean etxetik arako mutil edo emakume maitea? (26-10), Artu asmo sendo bat, lenengo era danean, au egiteko, emonik amore fin baten señaie adigarriak (54-7), Artzen ezpadozuez, adigarri da, gura eztozuela osasuna (137-9) eta Idoroten ezpadogu zeri negar egin, bildur izan bear gara, izan ez daitean ori gure egokera txarraren señaie adigarria (191-3). Bere esanahi eta erabilera ezberdinez, baita Añibarroengan ere, ik. OEH s.v.
- 7-10 EGOTALDI. Ik. 8-2, 83-11, 91-10, 101-3, 102-4 eta 146-10 ere. Cf. NekeA 3-9: Bizitza labor au dago nekez beterik, zorigatzez inguratutik, aranzaz ta naibagez ereinik; ta iñosbere egotaldi ta izate baten ez dirau, eta bertako oharra.
- 7-11 ASKO GEIAGO. VB «(mucho) más o mayor: b. g. askozaz, asko bider andiago, geiago». Halere, usuago du askozaz, bai hemen (askozaz geiago 8-5, askozaz errazoi andiagoaz 36-10, askozaz galdu gaixoagorik 116-9, askozaz kalte-gatz andiagoak 162-1), bai EL 1802koan (non aldaera bakarra bait da, dakidalarik: askozaz lenago 123, andiago da askozaz 150), baita GGeron ere (bi asko geiago 168, 169; bost askozaz 111, 176, 201, 287, 372). 1821ko ELan, ordea, ezin izan dugu VB-n batu ez zuen askoz geiago (225) baino aurkitu.
- 8-2 UTSUNE. Cf. NekeA 26-14 Bere bizilekua zan atx baten leze ta utsune bat; bertako oharrean VB-ko «hueco» sarrera pean aurki daitekeela gogoratu genuen.
- 8-7 GERTATEN. Gerta-tik eta ez gerta(d)u-tik, cf. Nire zoriontasunaz alan gerta ez arren, izango nas arima etiku argal bat legez (154), Gerta litekela, irazartutea beste munduan (133), Bere bitartez gerta dirian mirari ta jazoera enuzez neurri ta muga bageak (EL 1802-214). Antzerako zerbit gertatzen zaio ballia(tu) aditzarekin (ik. 56-5 oh.). Beharbada gogoratu behar da bi aditzok ekialderagokoak izanik (Añibarrok alde askorekin jazo gehiagotan erabili ohi du) eta batez ere nahikoa lexikalizatu zenbait eseratan erro hutsezko forma erakusten zutela maiztasun handiarekin: cf. Añibarroren testuetan bertan Alan gerta dedilla (EL 1802-8 eta 1821-246), Alan gerta dedin (EL 1802-75), Alan gerta dedintzat (1821-53).
- 8-7 EKATXA BILDURGARRI. Beste guztietan, aldiz, ongi: cf. ekatx bildurgarri (9-14 eta 183-3), ekatx ta axearen kontra (56-1). Errata dela suposatu beharko genuke, bada.
- 8-9 OTSANDU. Sic, otzandu-ren ordez. Cf. Azk: «Otzandu (G?), aplacarse. Jauna, otzandu zaite, begiratu zadazu eta jarri zaite gure salbazioko lanean (Ur[iarte], Bibliaren gipuzkerazko itzulpena] Dan 9, 19).
- 8-10 JATORT. Cf. GB 44, etorri aditz «irregularra»ren azalpenean: «él a mí: jatort»; eta Da zeregin bat, zeinetarik jatort betirauan guztiko zorion guztia (EL 1802-20 = 1821-24 zeinetarik yatorian).
- 8-11 EKUSENAK. Cf. GB 65: «Yo veía: nekusan; tú: zenkusan; él: ekusan; nos: genkusan; vos: zenkuseen; ellos: ekuseen».
- 8-11 UDE-BARRI. Baita 9-6, 134-14 (udebarrian) eta 148-5. a / e aldaerez cf. 4-13. oh. Harrigarriki, VB-n honela dio: «Primavera: b. udabarria; g. udeberria; c. eralora».
- 8-11 BITXITU. VB-n s.v. «adornar (c)», «aliñar (c)» eta «hermosear (c)»; ez dator, ordea, DT-n.

bola, ezpada Lorategui eder andi apaindu bat: baña ez egoan cer ichadon bere garauric; bada iñosco alditan icusi eneutsan Almendra garau bat.

Beste onembeste jazo eztedin Arimetan, <9> gogoratu jacu ta erechi deuscu, opa ta esquiñitea zuei, adivide dun beste lora dituan *Lora-sorta* bat; euroen bitartez mantendu daizuezan sendotasun irmeaz ceuroen propositu onac ta oneec iraun daien frutu ugariz beteric ta iños igartu бага eguite on guztietan.

Bada eguiaz, cer valio dau Udebarrian Arbolac lora eder icusgarritz jancitea, beimbere fruturic emoten ezpadabe? Cetaco da Madrileco videa eun bider asitea, vide erditic atzera biurtzen bada? Ozta idoroco da Infernuan Arima bacar bat, beinic bein Christiñaua, Ceruraco pausuren batzuc emon etzituanic; baña cer dau orregaz? Andiagoa, samifiñagoa izatea bere neque-pena. Frutu ugarien icharomena euqui danean, gueiagio sentietan da Abustu escas urria. Gogatu eguizue, ce pena erruqui-garria izango litequean Aberatz Ichasoz datorren batena, igaro ezquero milla gora bera ta pelligru, irunsi ezquero eun ecach <10> bildur-garri, galduco balitz Caya edo Portuaren aurrez aur, eta ondatuco balitz On-

- 8-13 INOSKO ALDITAN. VB s.v. *Jamás* «(c) iñosco alditan ez». Cf. O, *inosco alditan bekatu egin ezpaneul* (EL 1802-115 = 1821-123 O *neure bizian bekatu egin izan ezpaneul*); ik. EL 1802 78, 80 eta 163 ere; eman adibidean bezala, 78 eta 80 orritakoak desagerarazi ditu bigarren edizioan, *bein bere-z ordezuta* (89 eta 91. or.); bakarrik azkenekoa (168. or.) mantendu zuen.
- 9-2 DUN BESTE. Eta *Kafarnaun dun beste mirari, etzitan Jesusek egin Nazaret bere errian* (82-9), *Atsoxo simple ezer eztaian batek amadu lei Jangoikoa, munduan dan gizon jakintsu letradunik dun beste* (sic; 88-8), *Gox guztian anis garau batek balio daben dun beste gauzarik egin ezik* (188-9). Cf. VB «Tanto como: c. *adiña, lagiña, ainbeste, beste, gaña, gañe, duin, dun beste, lainbeste, orrekaiña, orrek duiña; b. goara*». Lehenagokoa bide den EL 1802an behin: *Meza batek balio dau Jesu Kristoren eriotzeak dun beste* (84 = 1821 *Yesukristoren pasiñoak lagiña*); GGer-o-n, ordea, ia hemen bezain sarri: *esaterako, Ez jako iñori here andik, niri adiña edo dunbeste kalte etorri* (9), *Ezta gaixotasunik [...] alperkeriak dun beste kalte egiten dabeni* (30), *Komunki joateko dun beste denpora bear oi da biurtzeko bere* (66; ik. 93 eta 169 ere).
- 9-8 ASITEA. Berriz ere *asiteko* (162-12). Halere, erabilienak -i gabeko formak dira: *asten* 11-4, 11-12, 46-6, 85-9, 95-9, 101-12, 103-3, 107-2, 169-5, *asteko* 71-2, 28-8.
- 9-11 ITXAROMEN. Baina, honen aldean, aditza beti *itxadon* da: ik. berton 8, 14, 40, 41, 42, 62, 72, 127, 131, 140, 147 etab. VB-n, halere, dena alderantziz, edo horren aldean, dago: batetik «*Esperanza: c. esperanza; itxedomena*» baina bestetik «*Esperar: c. itxedon, etxedon, itxaron*»; azkenotarik soilik bukaerakoa ez zectorren DT-n. *Itxaromen* aski sarri auztzen da Afibaroren lehendabiziko garaietako idazlanetan (*LoraS* 110-12 eta 183-11; *NekeA* 38-28, etab.), baina EL-en arteko gonbaraketaren ondorioz badirudi azkenekoetan uxatzea egin zuela: cf. EL 1802 60 (*onduko nasalako itxaromenaz* = 1821-69 *onduko nasalakoan*), 72 (= 1821-82 *esperantza*), 234 (*esperanza, itxaromen ta uste; 1821ekoan ez da ordekorik*).
- 9-12 ESKAS URRI. Cf. VB «*Escaso: c. urri, escas, labur*». Mendibururengan ezagunago bada ere, Afibarrok askotan batzen dituz honelako esanahikideak.
- 9-12 ABUSTU. Sic, *abuztu*-ren ordez; cf. VB «*Agosto, mes: c. abuztua*».
- 9-12 GOGATU. Cf. *Gogaturik oraingo neke-pen arinak ekarriko deuskuela beti iraungo daben pozkari gozoa* (127) eta *Astiro gogatu irakurten dozuzan berba guztiak* (EL 1802-15 = 1821-18 *Gogotan astiro gogatu erabili*). Bestetan *gogotu* (cf. VB «*Pensar: c. uste izan, pensatu, gogotu*»): *Arimeak artu ezkerro iñontz zeruzko au, zarratu bear da bere bakarrean, ta bertan ondo gogotu nor zarratu daben bere biotzean* (61-12), *Gogotu, dala zuei ikasbiderik oneenak emotera datorren Maisu jakintsu bat* (79-3; ik. *gogotu* gehiago 130-5 eta 133-8n).
- 9-13 ABERATZ. Sic, *aberats*-en ordez.
- 9-14 EKATX. Inprenta hutsez, soilik orripeko oinean dator.
- 10-2 KAIA EDO PORTU. VB «*Puerto. c. caya, portua, baiya*». Sarri aipatu dugu Afibarro ez dela honelako egiturez baliatzeko zalegia, gutxienez beste idazle zenbaiten aldean: liburu honetan, bere lehendabiziko garaietako besteetan bezala (EL 18102 da adibiderik argi eta dataren aldetik seguruen), sarrizago agertzen da. Aipatuaz landa honako hauek aurkitu ditugu *LoraS*-n: 129-7 *akto kontriziñozko e. biotz-damuzko egikai* (164-12 *egikai e. akto fedekoak*), 178-8 *enimalia e. abereak*, 54-10 *doea e. ofrendea*, 61-1 *egosi e. dijeridu*, 34-2 *esamina e. konzienziako billakuntza* (42-7 eta 129-3 *konzienziako b. e. e.*), 43-1 *espirituala e. arimazkoa*, 162-2 *garbitasun e. honestidade* (170-14 *g. e. kastidada*; 21-9 eta 172-12 *k. e. g.*), 127-9 *gogarte e. konsideraziño* (63-1 *g. e. meditaziño*, 63-8 *Lenengo gogarte e. meditaziñoa*, baina 66-6 *bigarren gogarte*, 70-2 *irugarren*

dasun, Ontzi ta guzti; ya ecusela bere Echea ta bereai laztan gozo bat emoteco leguez besoac zabalic joianean.

Adu gaistoco infernutarra! diñot nic orain, á, aldi baten jarraitu ez quero Jesusi, igues eguinic bera ganic, ta eguinic Satanasen Vandera-pecoa, ondatu zana betico Infernuan! Ce gogaituric egongo dan! Icaratu zaitece, neure maiteac, gogoraturic Judasen zorigach adu gaistocoa; ta beimbere aztu ezpedi ceuroen gomutetic Jesusen sentenciau, diñoanean (a): *bacarric au salvauc dala, azquen giño ondo iraunten dabena*. Bildurtu gaitazan bada, ta au gueiago, gomuteteaz, ce guichic irabazten daben, azquenera artean ondo irautea.

Cerren, cer adierazo gura izango deuscu Jesusec essateaz, *au bacarric* <11> *salvauc dala?* Eztiño *aec bacarric*, *ezpada au*. Uste dot adietan emon gura deuscula len essan dodana, au da, guichicho ta neurri laburrecoac diriala ondo ta lucero dirauenac, asco izan arren Jaunaren servicioan asten dirianac. Ederto essa eban San Pabloc (b) Israeldarren guertaldiac, gureen antz-irudicoac ciriala; ta nire erechian, eztaquit cetan au obeto icusten dan, orainche eracustera noianean baño.

Asco ta chito asco cirian Faraon gogorraren aguinduaren azpitic urten eben Israeldarrac, ta guztiz ondo asi eben Erri santuraco urterea. Ondo; baña ceimbat eldu cirian Israelgo Erri zorionecora? *Bacarric bi*, Josue ta Caleb. Aramen Missiño santu baten irudi eguiazco, baña negar-garri bat! Gauza miragarri bat da, icustea Missiño baten, largaric Deabrua ta becatua, Ceruco vide arteza asten daben <12> *Arimac*; baña ceimbat dira lucero jarraitu ta iraunten dabenac? *Essango badot eguia, guichicho*.

Bitartean, anaje maiteac, noc segurutuco deusue, danez au azquengongo Missiñoa? Izango dan ala ez guerorengoa orain artu dozuen pro-

gogartea, etab. Berdin xamar 90-10 m. e. g. baina *gogarte* 90-13 y 98-5), 55-8 *grina e. inklinaziño*, 178-5 *intenziño e. gogo garbi* (178-9, 179-8 *gogo garbi*; 179-3 *a modu ta intenziño onak*; 179-11 *intenziño ta gogo*), 138-8 y 138-12 *general e. guztiroko*, 20-2 *konbersiño e. biurrerea*, 58-10 *letxuga e. urraza* (108-2 *letxuga*), 191-5 *lotsabagetasuna e. modu txarra*, 116-4 *llaga e. zaori*, 56-5 *mina e. meatzea*, 174-6 *modestia, moduzkotasuna e. modu ona*, 91-4 *muleta e. makillaz* (91-6 *esku-makilla*), 165-7 *nekaldi e. mortifikaziño*, 167-9 *pazienzia e. onez-igarotea* (eta 167-11 *p. e. eroapena*), 120-11 *trinidad e. irutasun*, 172-8 *zenzun e. sentiduak*, 129-12 *zilizio e. latziasun* (cf. VB «Cilicio: c. zilizioa, laziasuna, nekegarria»). Hauetarik bereziak dira: 25-8 *zarratu e. itxi*, 55-10 *mugida e. mobimentu eta*, batez ere, 53-9 *illezkor e. iños ilgo ezkareanak eta* 148-8 *lei e. izotz*.

10-5 INFERNUTAR. Baita *Betiko infernutarra, deabruen auzo ta arerio gogor onen serbitzari ta menpekoa* (117-1); cf. VB «Infernal: c. *infernutarra, infernuarra*».

(a) *Math.* 10,22.

10-10 AZKEN. VB «Fin, término: c. *azkena, kabua*». cf. 10-12, *azken emon* (137-4) eta *azken bage* (194-17).

10-10 IRAUNTEN. Baita 12-2n ere; baina 12-7, 90-3 *irauten*.

11-4 ESSA EBAN. Eta gutxienez *essa eutsan* (12-14, 28-9), *esa-lei* (81-4, 138-5), *esaneiz* (26-13, 190-11), *ifinteban* (20-12), *egiñei* (97-8), *emo-lei* (37-8, 154-6), *emo-leiz* (175-3). Honelako forma laburtuak hasierako liburuetakoa dira; EL 1821-ean behintzat (eta ziurrenik baita lehenago ere) desagertarazi zituen, forma osoen —hots, literarioagoen— alde. <ss>-ari buruz ik. sarrera.

(b) 1. *Corinth.* 10,6.

11-5 GERTALDI. Cf. *Eta zeinbat onetariko gertaldi mundu zabalean jazo ezta?* (*NekeA* 11-9) eta bertako oharra.

12-5 GERORENGO. Cf. *Ah! Auxe ameneko izango da gerorengo urtea* (13-11), *Lenago egin ezpozu, egizu orain guztien konfesiño egiazko bat; eta len eginik bozu, gerorengoa egin zenduanik onakoak* (EL 1802-24 = 1821-28 *geroenengorik onakoena*), *Menturaz berau izango da zeure bizitzako gerorengo* (ib. 69; ik. 121 ere). Ik. VB s.v. «Ultimo (c)», non beste askoren artean azaltzen den hitz hau, bidenabar DT-an —sarrera hortan bederen— ez dagoena.

positu ta onduteco gogo santua? Euquico dabenez beste bein zuecaz mi-
sericordiaric Jesusec? Zorionecoac ondo irauten dabenac! Bai, ce bes-
tela, cer jazoco da zuecaz? Ara: icusiric Colegio onetaco Guardiania ba-
tec, beimbere fruturic ez ecarrela len essan dodan Almendro eroac, icu-
siric alper alperic betetan ebala hortuco lurra, aguindu eban, jo sustra-
tic ta bota eguieela surtara. Aramen Evangelioco Icoaren irudia berbe-
ra. Iru urte zan icoric emon бага, lurra galtzen egoala; sarri joan zan
Jabea icustera, fruturic becarren, baña beti alperic; ta gogaituric icus-
teaz ganora бага beteten ebala lurra, essa eutsan <13> irainduric
Hortulauari (c): *Ea, ebagui eguizu Ico ori, cetaco ichico dogu doaric lu-
rra jaten?* Ceimbat becatari gaz eguin oi dau auxe egunoro Jangoicoac?

Essan eguidazue, bada, orain: cembat Missiño santu daroazuec en-
zunic? Cembat Confessiño general eguin eztozue? Cembat gogo ta asmo
on artu eztozue, onduteco ceuroen vicitza deungac? Bete dozuec? Iraun
dozuec? Ay! Bearren dozuen gauzan; baña cer da ardura merecietan
dabena, ezpada salvaciñoa? Lanic andienetan ta cereguñic ardurazcoe-
nean eguiten dozue Umechiquien jocoaren antzera. Lotsatuco cintequec,
guizon prestu bategaz eguitea, gure Jangoico maiteaz eguiten dozuena.
Baña nos artean? Ah! auxe ameneco izango da guerorengo urtea.

Uste dot, Amaric maite gozo Maria Santissima izan dala bitarteco
bere <14> Seme laztanaz; ta Evangelioco Hortulauac baño bitarteta-
sun eguiatzocaz erregutu izango deutzela, bete eztidilla oraingoan bere
sentencia gogorra. Baña gogoratu eguizuec ta bildurtu zaitece Evange-
lioco verba caz. *Jauna, ciñoan Hortulauac, ichadon eguizu arren aur-
ten, bearbada frutua ecarrico dau, ta ezpadacar, ebagui oinei.* Ara, ce
dempora laburra escatuten daben; bacarric urte bat; baña noc daqui,
gurea laburrago izango danez? O, guizonen itsutasun eroa! O, neure
Jesus maitea, ta emon al banei mundu guztian enzun al litequean de-
dar andi bat! Jauna, irazartu ta arguitu eguizuz guizonac, ceintzucaitic
ill cinian Crutze baten.

Beinic bein ondo daquigu, gorputzeco gach bacoachac dituan leguez

- 12-8 GUARDIANA BATEK. Zarautzko frantziskotarren komentuz ari delarik, duda izpirik gabe gizon-
koa izaki «guardiana», *guardian* beharko lukeela deritzogu. Cf. VB (mugatuan, hitz guztiak bezala):
«Guardian: c. *guardiana*; b. *guardiñua*».
- 12-9 ALMENDRO. Lehenago *almendru* 8-10, VB-n bezala: «Almendro: c. *almendrua*».
- 12-11 SURTARA. Orij. *sustara*, UZ-n zuzendua.
- 12-11 IKO. VB «Higo: b. *ikoa*; g. *pikoa*»; Azkuerentzat (Vc,...) da aldaera hau.
- 12-13 BEKARREN. Eta *bago* (72-13, 187-12, 188-2 eta hur.), *baki* (107-1, 129-12), *bazauze* (116-11),
bakizue (116-14, 141-11), *bakutsu* (158-13), gutxienez.
- 12-14 BETETEN. Baina goragoxe *betetan* (12-10). Agitz aldakorra da, batez ere hasierako obretan,
honetan Añibarro; are aldakorrago, beharbada, hitz berbera birritan eta bata bestetik gertu
daudela jarri behar izan zuenean; ia esan dezakegu aldaera «estilistikoak» bailira erabiltzen
dituela, hots, errepikapenaren kontrakoak. Cf. *LoraS*-n han hemenka ohartutako hauegariko
zenbait zalantza: *laguntzen* (22-6), goragoxe *lagunduten* (22-2); *biurtzen* (32-2) baina *biurtuten*
(31-13); *esketan* (45-10) eta lerro berean *eskaturen*.
- (c) *Luc.* 13,7.
- 13-9,10 LOTSATUKO ZINTEKEZ... EGITEA. Badirudi *egitea*[z] edo behar duela. Hurrengo oharretan
ikusi ahalko dugunez, zati honetan zalantzako bat baino gehiago dago.
- 13-12 AMARIK MAITE GOZO. -rik-ek badirudi *gozo*[ena] eskatzen duela.
- 14-2 EGIAZKOA. Esango genuke *baino-ri egiazko*[ago]az dagokiola.

bere medicina osagarriac, alan Arimeco gachac bere dituezala euren senda-garri berezcoac. Baña noc eztaqui, osagarri guztirocoen antzera, oi diriala gauza batzuc, ontsuac izanic <15> gach guztientzat, ontsuac diriala gach bacarentzat? Esateraco: Dietea edo guichi jan-edatea da ain ontsua ta osasun-emolle alasocoa, ece, Botican dirian osa-garri guztiaac eztauque cer icusi bere aldean; salduco balitz, elegoque cegaz erosi: mundua danic ona asmatu dirian osagarri ta Botica guztiaac baño gueiagogo osatu ditu beronec bacarric.

Onelan, bada, Arimeco gachetan bere idoroten dira osa-garri batzuc, osasuntsuac izanic gach guztientzat, ontsuac dirianac gach bacocharentzat. Guc emon gura izan arren osa-garri banacac gach bacocharentzat, eztaucagu astiric ez lecuric onetaraco, Misiño cocereguin andia caz; eta zuen artean bere asco zale eztira onelaco adi-vide ceruzcoac iracurteco; orregaitic obetzat daucagu, osagarri guztirocoac zuei emotea. Ganecoan, neure maiteac Jesusegan, Misiño santuan luzaro ta astiro enzun deus-cuzuezan adi-videtatic artu eguizuec bearren <16> dozuecenac ceuroen gachetaraco, baña ez urten ecetan ceuroen Confesoren esanetic.

Eguizue onetan eguiten oi dabena, sartzen danac lorazco Jardin eder baten; bada, onen adierantzacoa dirudit Misiño Santu batec: sartzen dana Lorategui baten, mirarituric dago, lora guztiai adi; baña eztauc escua esarten guztiai, ezpada ondoen derichacazan eder usaintsu-enai; eta eurec az eguiten dau Lora-pilla eder bat, Lora-sorta polit bat.

Guri, bada, jatorcuna da zuei opa ta esquiñitea era guztico lorac dituan *Lora-tegui* bat, baña chito usaintsuac ta guztiz ederrac. Contuz, bada, arren: gorde eguizuec Jesus gaitic; ta ez beguiratu aimbeste, noren escuz eguiñac ta ce vorondate onaz opa deusueguzan: aditu bai, diriala ceuroen arimen zorion beticoraco ta Jesusen honra ta gloria andieneraco; bada, bere bost llaga mira-garrien erreverencian, bost Lora euquico <17> ditu Lora-sorta edo *Lora-tegui* onec.

- 14-12 MEDIZINA OSAGARRI. Cf. VB «Medicamento, medicina: c. *sendagaia*; b. *osakaia, osagarria*».
- 14-13 GUZTIROKO. Eta *Obetzat daukagu osagarri guztirokoak zuei emotea* (15-12), *Sekula geratu etzaitze beingoan igaroten dan azalezko deboziñoan. Ez eta gogo guztirokoetan* (65-5); baina *Konfesiño jeneral edo guztirokoa* (138-8), *Propositu jeneral edo guztirokoakaz* (138-12) eta are *Zenbat konfesiño jeneral egin eztozue?* (13-5), nahiz eta *konfesiño guztirokoa* (EL 1802-69, zeina, bidenabar, *jenerala* bihurtzen duen EL 1821ean). Cf. VB «General, común: c. *guztirokoa*»; DT-n, aldiz, *bakida*.
- 15-2 DIRIALA. Beherago, ordea: *Osasuntsuak izanik gatx guztientzat, ontsuak dirianak gatx bako-txarentzat* (15-8).
- 15-3 ALASOKO. Sic, *alazo-ren ordeaz*; cf. VB «Lindamente; [...] b. *alagala, galanto, alazo*», «(me viene) pintado: c. *ederto, ederki dator*; b. *alazo*» eta «(a) propósito viene eso: b. *alagala, galanto dator ori, alazo dator*». Cf. *Liburu santuak dira zeruko su ederra biotzean biztuteko su-arri ta kaltzeru alazokoak* (EL 1821 3).
- 15-9 GATX BAKOTXENTZAT. *GORAGOXE gatx bako-txarentzat* (15-6). Ik. 45-12. oh.
- 16-3 JARDIN. Baina hemendik aurrera *lorategi* (16-5, 16-9 eta 17-1).
- 16-4 ADIERANTZA. VB «Significanza: c. *adierantza*», jadanik DT-n.
- 16-6 ESARTEN. Sic, *ezarten-en ordeaz*; cf. 18-1 *ezarten*.
- 16-6 DERITXAKAZAN. Ik. GB 62 eta hur. or. *erechi* aditzaren jokoaz. Han, baina, NOR pluraleko ale bakar bat ere ez da.

VICI BEDI JESUS.

Lenengo Lorea.

Ceuroen biotzean ifini bear dozuen lenengo *Lorea* da artzea gogo sendo benetaco bat, aurrerantzean ta gaur-gueiako alde eguiteco ocasiño becatutsuac ta igues eguiteco ceuroen arimea lenago ezaindu ta ill deusuen gal-vide ta ondamentietatic. Eta alan, daquizu urlia persona edo besteaz lagundu edo verba eguitea gaitic jatortzuzala gogoraciño loiac, gurari charrac ta araguizco tentamenduac? Urrindu zaite bera ganic: ebagui eguizu bere adisquide-tasuna: jatortzuz, or-emen zabalduric, non <18> nai deslai dabilzelaco zure cenzunac? Batu eguizuz. Ezarten dozuz juramentuac, biraoac, añenac; aserratuten zara, ordietan zara &c. urlia echetan sartu edo lagun gaistoa caz batuten zarealaco &c.? Alde eguizuz; quen ortic; larga ori.

Onetara, billatu ta aracatu bear ditu bacoachac bere viotzeco ezcutuac (eta onetan betiraun guztico salvaciñoa baxen guchiago ez joaco) eta billatu cein dan ta nondic datorren bere vicio bacarren sustraia: bada, jaquin, ece, eztagoan leguez guindaric Arech guindatic jaioten eztanic, alan ezta idoroco becuric, bere sustrai jatorrizco edo ocasiño deungaren bateric azten eztanic.

Sinistu eidazue, neure maiteac Jesusegan, ece, irecaste au gorde ecic, ill-otzituac urtengo dabela zuen berotasunic exetuenac. Cer, bada? Jausi zan Salomon, jausi zan David, jausi zan Sanson, jausi zan San Pedro pelligruzco ocasiñoan ifiniric: bada, gu <19> argaloc celan jausi ta laprast eguingo eztoqu becatuan, gach-vide ta ondamenti deunguetatic alde eguin ecic? Alperric negar eguingo dozue; utsac izango dira oraciño ta libru santuen iracurtzac; igartuac urtengo dabe zuen eguitecoric onenac; ta eztira prestu zuen proposituric sendoenac, ocasiño becatutsuetatic urrinduten etzarean artean; lagun charretatic igues eguiten eztozuen bitartean.

Ain benetaco eguia da au, ece, Jangoicoac berac dauco baiezturic; enzun ez niri, ezpada Espiritu Santuari: *qui amat periculum*, diño, pe-

17-5 GAUR-GEIAGO. Baita 120-2n ere. VB s.v. «(en) adelante, en lo sucesivo (b)».

17-6 BEKATUTSU. Eta 19-5, 149-8, gutxienez. Cf. VB «Pecaminoso: c. *pekatutsua*, *bekatuduna*».

18-6 BETIRAUN. Baita 38-13 eta 116-14n ere. Bestetan *betiko iraute* (28-5; cf. *NekeA* 8-17: *Zerren euren izango dan Zeruko gloria ta atsegin oso beteeta betiko irauteetan*), *betiko irautea daben zorientasuna* (194-7) eta *beti-iraute* (138-5). Cf. VB «Eternidad: c. *betiraunea*, *betiko irautea*, *beti dirauana*». Erka bedi DT-ko *betiraunde*a, *betikoera* proposamenekin.

18-8 ARETX. VB «Arbol: b. *arexa*». Cf. *Arerio ain pitin ezetakoak maskartuten badituz aretxik sendoenak* [...] (108-13). Azk «(V, arc), árbol, en general».

18-10 BATERIK. *EL* 1802-an bezalaxe, hemen ablatibo atzizki erabiliena *-tik*, anitzezkoa *-tatik*, da; halere badira zaharrago den beste zerbaiten arrastorik, *-(r)ik*-ena alegia (anitz. *-tarik*), aldizka: *arik ara* (103-8), *lora batik bestera* (63-6), *torre altu batik* (118-10), *esku oberik* (168-2), *geirik geira* (32-7), *gerorik gero* (32-5), *goirik bera* (46-5, 108-10), *guztirik* (41-9, 43-5), *lorarik lora* (90-12), *nosik nosera* (37-8, 89-7, 90-12, 118-10), *zortzirik zortzi egunera* (37-9), *156-6 konfesiñorik bekatura*, *bekaturik konfesiñora*; aditzean ere maiz gertatzen da (ik. agerraldiak 97-4 oh.); eta anitzezkoan *dagozanetarik* (145-13; gehi 148-11 *askotarik*). Birritan gutxienez, *EL* 1821-ean bezala honetan *-tik* desagertarazteraino), atzizkia *-rik* da: *baterik bestera* (80-6, 89-3).

18-11 IREKASTE. 87-11 *irakaste*. Cf. 4-13 oh. honelako aldaerez.

19-8 BAIEZTU. Baita 26-14n ere. VB (eta DT) «Confirmar, afirmar (c)».

19-9 QUI AMAT PERICULUM, PERIBIT IN ILLO. *Eccli* 3, 27-ko esaldi sonatua dugu, baina *Vulgatan* honako ordena honetan dator: *Et qui amat periculum, in illo peribit*.

ribit in illo: ifinten dana pelligruan galduco da berean. Gura dozue ez jausi ta ez galdu betico? Bada arin-lasterca urrindu zaitetece ocasiño ta becatu-videtic. Billostu arren guindaz beteric dagoan Arbola bat, icusico dozue urrengo urtean garauz beteric. Baña ez alan, ateraco balitz sustraitic. Cetaco, bada, dira orainguñoco eguite on guztiac, biurtzen bazara <20> barrero lenagoco gal-videetara? Ucatu ecin leian eguia da ezuala benetaco conversiño edo biurrerea, quentzen ezpada vorondatezco ocasiño urcoa. Baña dana dala ocasiñoa, nai vorondatearen contracoa, nequez batec asco iraungo dau gracian, ocasiñoa quentzen eztan artean. Beintzat gauza bildurgarria da, bada lapurra vici da eche barruan: beragaz artu bear dira neurri estuac, irauteco jausi baga eta izateco Confesiñoa ona.

Quendu arren itoguñatic jausi dan ura, beste bein bere jausico da, euriari badiñotso, tella urratua quentzen ezpada. Gure arimetan bere sartuco dira becatuen ur edenduac, zarratuten ezpadira ocasiñoac idigui cituan ateac. Ez eiquezue eguin oi ebana Arotz batec, ceñec, emen egoan tella ausia ifinteban an; euquiric beti itoz-ura, equi leientzat beti non bear eguin. Era onetara Misiño Santu baten, ondu arren asco araguizco becatuetan, jausten dira murmuraciñoan <21> &c. Ez, ene Anaje maitac, ezta onelan eguin bear, cerren bardin izango da gure ondamentia, ondatuten bagara infernuan. Cer gueiago doa, ez galtzean gaistaqueri onegatic, bestea gaitic galduten bagara?

Baña jaquin zuen oneraco, ece, ecin litequean gauza dan leguez ondutea arima bat quendu baga ocasiñoa, alan chito erraz da, berau quenduric, ateretea biotzean dan vicio gaisto sustraituena. Ara ce argal mea dan viderioa, bada alambere iraute andicoa da, austeco pelligruetatic ondo gordetan bada. Alanche, Castidadea edo Garbitasuna, esateraco, valio andicoa, baña Lora argalac, graciaren bitartez ondo gorderic ocasiño galdu-garrietatic, euquico dau betico irautasun miragarri bat.

Lora onen orria izango da *alde eguitea ocasiñoa*, urrindu ta igues eguitea laguntza gaisto ta batzar oquer guztietatic; bada, David Errequeac diño: *onacaz batzen bazara, ona <22> izango zara; ta deungue-*

19-10 BEREAN. Artu daizuela [...] librutxo bat: jarraitu berean, erleak lorak legez (90-10), Ifinten dot zure eskuetan Librutxo au, ta berean: [...] (EL 1802-214 eta 1821-228), Il ninteke oraintxe, ordu onetan berean (EL 1821-26, etab. etab. VB-n halere, «Aquí, allí) mismo: c. emen edo an bertan», hala nola Josi egizuez sakramentuan bertan (LoraS 132) edo geratu bertan (EL 1802-17). Bigarren hau ez da, ezta gutxiagorik ere, usuena Añibarroengan.

20-2 KONBERSINO EDO BIURREREA. Cf. VB «Conversión de pecadores, etc.: c. *biurrerea, aldanza*». Oso bestelakoa da DT-ko sarrera: «Conversión de infieles, de pecadores, de vida: *conversioa, biurrondea, aldondea*», euskal etorkizko hitzek bietan erro bera badute ere.

20-9 BADINOTSO. Cf. GB 69: «Conjugación del irregular *iñotsi*, estar manando agua, algún líquido o lluvia. [...] Está lloviendo: *badiñotso, biñotso*».

20-11 EIKEZUE. Eta Ez eikezue galdu okasiño au (123-2). ELen arteko gonbaraketan azaldu diren bereizkuntzarik nabarmenetakoa *egin* aditzaren forma irrealetan agitzen dena da; LoraS-n aurkitu ditugun bi aleon antzekorik bat ere ez da topatuko —oker ez banago— EL 1802an, baina bai erruz 1821eko edizioan (*daikedan, eikedazu, egikezu, eikiezu, leikezala, neike* etab.) Erabilera berri hau liburuaren hitzaurrean iragarrita dago (EL 1821-7 eta hur.) eta Zabalaren gramatikan azalduta (ik. VRB 26. or.). Dakusagunez, askoz lehenagotik ere ezagutzen eta erabiltzen zuen Añibarroek.

20-12 LEIENTZAT. Orij. *leientzac*.

21-11 BETIKO IRAUTASUN. Ik. 18-6 oh.

caz lagunduten bazara, gaistoa izango zara. Jazteco bat ifintèn danean lora usain onecoen artean, eransten jaco usain gozoa; baña nastuten bada gauza atsituen artean, usain quirastua emon daroa. Bazabiltze lagun onacaz, erantsico jatzuez euren ecandu onac; baña charrac, gais-toa caz laguntzen bazara.

Eta oitura charrac, onac baño errazago oratuten dira gueienetan; cerren gure vorondate argal gaisotua, gachera macurturic dagoan le-guez, onera baño prestago doa gachera. Pestez atsituric dagoan gaisso bat da asco, gaisotuteco Erri guztia; baña milla osasundun ibilli arren gaisso baten inguruan, erantsico ezteutse osasunic. Jesus gaitic erregu-tuten deusuet etzaitcela meetasun andiaz onetan ibilli, essanic au edo beste ocasiño edo adisquidetasuna beartsua, premiñazcoa edo ontsua dala zuentzat. Cer, bada, obeagoa ta bearragoa <23> ezta zuen salva-ciñoa? Ara cer dirauscun Jesusec Evangelio santuetan (d) zure escoaco beguiac emoten badeutsu ocasiño edo videric becuraco, atera eguizu ta bota ceuganic: obe jatortzu begui bat galtzea, ece ez gorputz guztia Infernuan erretea. Auxe berau diño eguin daigula escoaco escuaz, beca-tura eroango bagaitu.

Cetaco, bada, dira orain, ocasiñozale ascori euren aitutasun araguiz-coac asmaerazoten deutsezan asmuac, irauteco urten бага becatu-videtic? Batec essan oi dau: joan bearra daucat urlia echera; euqui neure echean araco presonea. Cer diño Jesusec? Ain bearra cein ceure beguia ta escua izan arren bere, larga bear dozu, atera, ebagui ta urrindu ceu-ganic. Nori sinistuco deutsegu? Nori obeditu ta noren essanera egon bear gara? Beste batec urtengo dau essateaz: cer essango dau munduac? Ta eranzun <24> eguidazu; cer esango dau Jesu Cristoc? Cer Ceru guztia? Bateo santuan larga ez guenduan mundua? *Iñoc servidu ecin leiz erabatera Ugazaba contrario bi*, diño Jesusec.

Gure arimea salvetarren, iruntsico eztoqu mundu zoroaren cer essan, esamesa ero uts bat? Onembeste ta gueiago eroaten eztozuez algara an-diaz beste eun gaucetan? *Cer essango dabe?* Ta eriotzaco orduan cer essango dozue? Cer valioco deusue zor ez jatzuen izenac, Jangoicoaren

- 22-4 EMON DAROA. Eta *esan daroena* (36-12), *egin daroat* (147-4), *egin daroan* (162-9). Ik. honen gorabeherez Añibarroren obran zehar *NekeA*-ko 11-16 oh. Gogora bedi, dena den, han esan bezala, *EL* 1802an ez dela honen alerik, bai, ordea, geroagoko obretan, zalantza (eta oker) zenbaitekin erabileran.
- 22-12 MEETASUN. Eta *Etzan izango dana, onenbeste puntu ta meetasunaz begiratu izan baleutso bere onra ta on-erexiari* (24-9). VB «Sutleza: c. *meetasuna*»; DT-n, ordea, *mentzia*, *meartza*, nahiz eta s.v. «sutilizar» *meetu* (eta *meatu*) eman.
- (d) Mt 5,29. It. 18,9. Mc 9,46.
- 23-7 AITUTASUN. Gehi *Eta zelan dan egia, Jeremiasek dirauskun legez, galdurik badago mundua, dala aitutasun ta konsideraziñoaren faltazi* (69-4). OEH-ren arabera (s.v. *aditasun*) itxura honetan soilik Añibarroek erabilia, nahiz eta —beti hiztegi honi jarraiki— ez zuen bere VB-en batu.
- 23-10 PRESONA. Berriro 65-9, 99-13 eta *EL* 1802-101n (=1821-110 *persona*), bederen; cf. VB «*Persona: c. persona, personea, presona*».
- 24-6 GAUZEETAN. Honelaxe -a-z amaitzen diren bestetan ere: *andreen* (185-8), *arimeen* (114-11), *dantzeetatik* (185-7), *deungeetatik* (29-2; baina 28-13 eta 29-3 *deungetatik*), *gauzeetarako* (85-7), *eureetarik* (185-10), ere. Bestetik, kontsonantez bukatzen direnétan: *arinetan* (123-13; -eetatik 107-3), *bio-tzeetan* (76-11, 79-6, 101-4), *esaneen* (27-7), *gatxeenak* (73-5), *laneetan* (146-8), *mundutarretara* (135-12), *oneetan* (54-9), *oneenak* (47-11, 79-3), *utsegiñeen* (195-6). Eta azkenik: *abereen* (128-13), *besteen* (192-12), *uts-egiteetara* (36-2). Ik. *NekeA* 4-1 eta 12-19 oh. bertako agerraldietarako.
- 24-7 IZENAK. <2> sic.

juicio bildur-garrían icusten zareanean? Santa Maria Madalena etzan izango dana, onembeste puntu ta meetasunaz beguiratu izan baleutso bere onra ta on-erechiari. Aurreratuten nas essatera, bera iraindu бага, ece, ez bacarric etzala izango Santa Maria Madalena, ezpada andra argal erruquigarri bat. Eta, bada jarraitu deutzazue gaistaquerian, jarraitu eguiozue penitencian; dezpreciatu eguizuez bere antzera munduco cer essanac, irabazteco onra eguiazcoac.

<25> Besterembatec essango dau: joango nas urlia eche edo lecura, baña joango nas contuan; egongo nas serietasun ta arpegui ilunaz; enas sarri sartuco; ez nas lucero egongo; eztot bacarrean verba eguingo. Asmu zoragarriac! Polvoreac bear eztau, ez su andiric, ez dempora luceric, calte andiac eguiteco. Bada oraindiño polvorea baño prestago erexeguiten da araguizco amorea. Lagunduric bazabiltz, laster bacartu ta becatuan jausi zara. Eztiño Jesusec guichi icusi daizula, urrinetic beguiratu daizula; eztiño bere, zarratu edo ichi daizuzala beguiac, estu escuac. Begui ichiac erraz zabalduten dira ifiniric ocasiñoan. Guichi beguiratuten danean, gustu gueiagoaz icusi gura izan oi da; ta oni darraio atan guelditutea. Dirauscu bai Jesusec, atera daigula beguia ta bota campora; beste aimbeste diño besoa gaitic; ta ain vicitasun andiaz au aguinduteaz adierazoten deuscu, bota daiguzala <26> chito urrin; ez bacarric pelligruren bat etorri eztidin, ocasiñora barriro biurtezco, baita quendu dedin gure gogotic bere gomute guztia.

Eta ara adivide beartsu bat; eta da, vorondatearen contra, edo gura ta gurezco ocasiñoac essan oi dirianetatic, ozta idoroco da bat alan danic. Dacuscuna da, ondasunen bat galduco danean, eragoz-garri guztiac vencietan dirala; ta echeco Otseiñ batec cerbait ostu dabenean, eceri aitu бага, ateretan da echetic campora. Niri cer deust, essan oi da, gentea oñoten ezar arren? Baldin nire ondasuna gordetan badot, essan daiela aora jatorquen guztia. Bada alan, adigarri da, bere cera dala, campocoen bildurrez ateretan eztanean echetic araco mutil edo emacume maitea? Bai. Ta cein izango da? adisquidetasun ciquiña, maitetasun aragucorra. Guertaldi asco, ascotan jazoac, essaneiz eguiau baieztuteco, ezpaliz zuec gogaitute arren.

<27> Auxe baño beneric jazoten ezta, ecerezqueria zatar bategaitic ebaguiten danean beingoan araco echeco sart-urtena ta urte ascotaco

24-10 ONRA. Baita 24-14 eta 33-1n ere; bestetan (ik. 16-12 eta 121-3 gutxienez) <h>-kin.

24-13 DEZPREZIATU. Sic, *despreziatu*-ren ordez.

25-3 ENAS. Honelako loturak gehienetan betetzen ditu; halere, segituan *ez nas* dugu hemen.

25-8 ZARRATU EDO ICHI. Orij. *zarraichi edotu, UZ-n* zuzendua.

26-6 ERAGOZGARRI. VB «Impedimento: c. *eragozketa, eragozbidea, eragozgarria, eragozpena*» (erro honekin DT-k soilik *eragozketa*). Beheraxeago adjetibotzat erabiltzen du: *Onexek dira okasiñoako etxea ez largetako asmu eragozgarriak, ez benetakoak* (27-10).

26-7 DIRALA. Eta 33-9 *diran*, ez *direala* edo *diriala*. Honelakoak liburu askotan isurtzen zaizkio Añibarrori (edo, agian hobe, inprimatzaileari): EL 1821ko «Utseginen artezbidea» ezarri zuen lehen-dabiziko zuzenkizuna hainbat *dira-* (edo *dire-*) *dira-* bilakatzea da, esaterako.

26-13 ARAGIKOR. Ez dator, dakidalarik, ez VB-n, ez DT-n ere; bietan «luxurioso» *arageitia* delarik. *Aragikor*, bestalde, eta testuinguru antzekoan, Mogelen KO 278n: *Zelan bizkortuko ez jako oneretxi edo kariño aragikorra?* Azkuek «(B, G), lascivo, lujurioso» dakar; beraz, gipuzkoar idazleengan ere ohitua zela suposatu behar.

adisquidetasuna. Cer valio dau, essatea onelacoari, deunguero diñoala genteac? Guztien aotan dabilela ta ezain dirudiala bere aldeguiteac? Epetasun soseguzcoaz eranzuten da: laster aztuco dala ta ecerezqueria bat gaitic guztia biaramoneco ixilian gueldituco dala: bere conciencian arric ez quezcaric eztauquela ta, alan, genteen cer essaneen arduraric ez dabela. Eta aimbeste atzerapena becatuzco echea ichiteco? Bai: cerringen maite dan, ta ichitea, neque eguiten dan. Ta onexec dira ocasiñoco echea ez larguetaco asmu eragoz-garriac, ez benetacoac, bai azalezco irudituac ta beguitanduac.

Diñot, bada, premiñazco edo naigura bagueco essaten dirian milla ocasiñotic, ozta idoroco dala bat alan danic. Eta, alan, nequez jazoco da <28> benetan bat Jangoicoagana biurtzea, sustraitic atera ta alde eguiten ezpada becatuzco ocasiñoa, begui bat baño bearrago ta maiteago izan arren; ebagui ezece, guganic urrin bota bear da; ta bestela, essana essanic, diñot osterabere Jesus gaz: obe dala gorputz zati bat galtzea, betico iraute guztian Infernuco su ta gar vician erretea baño. Zorigach onen aldean ce beste gachec bildurto bear gaitu?

Zarratuco dot goico guztia guertaldi eder bate gaz. Guizon gazte batec gura eban artu vicimodu on ceruzco bat; ta ondo asteco escatu eutsezan adivide santuac Ermutar Agure santu bati. Bai, essa eutsan onec, emongo deusudaz zucen-vide eguiazcoac, ta escribidu eguizuz paper baten, nic essaten deusudazan erara. Prestau zan Guizon gaztea ta asi zan onela Ermutarra. Lenengo consejua: neure seme maitea, *urrindu zaitetzala ocasiño deunguetatic*. Escribidu eban Guizon gazteac. Bigarren consejua, jarraitu <29> eban Agure santuac: *urrindu zaitetzala ocasiño deungueetatic*. Ifini eban. Irugarren consejua, seme maitea, essa eban Ermutarrac: *urrindu zaitetzala ocasiño deunguetatic*. Aita, essa eban orduan Gazteac, conseju ori bein ezece, birritan bere ya dago escribiduric ta, cetaco diraustazu irugarrenez ifinteco?

Orra emen Agure santuaren eranzuna: neure Semea, ain valio andicoa da conseju au, ece, berau baga, eztabe ecer valio nic emon aldaizudazan zucen-vide guztiac; baña baldin auxe gordetan badozu ardu- ra andiaz, erraz gordeco dozuz ganeco guztiac; ta videric gueiena euquico dozu ibilliric, gura dozun ceruzco vicitzea eguiteco. Onen ondoren verbacho bat, eta da, eztauquenac biotzic ateretaco ocasiñoac sustraitic,

- 27-5 EPETASUN SOSEGUZKO. Cf. *Au egin ta bereala geratu tristura бага epetasun andian* (42-3), *Zuek epetasun, humiltasun ta soseguz irauten badozue oraziñoan* (90-2). *Ta epetasun andiaz esaien dala: «ea, onegaitik iñor eztoa infernura»* (109-8) *Ain bake ta epetasun andiaz zein lenengoan, biurtu zan laugarrenez agindua egitera* (170-5) eta *Epetasun andian ta bake zabalean bizi nas* (EL 1821-69; ez zetorren, gertatu ohi den ez bezala, lehendabiziko edizioan, ezpada *Sosegu epe andian nago* (60). VB «Sosiego: c. *sosegua, epetasuna*».
- 27-8 ATZERAPEN. Cf. *Erraz ifinten gara [...]* *danik txikieneen oñetan; baña atzerapena, eurtada ta aldats eskergak asmetan ditu gurezko amore ta askogureak, au egiteko gura bardin bategaz* (58-2), *Zelan dot atzerapena penitziaririk txikerrena egiteko?* (NekeA 16-21) eta *Atzerapen au edo ez gura au* (GGERO 204). Ik. 180-12 *atzerakuntza*.
- 28-10 ZUZEN-BIDE. VB-n «Vocación, estado, carrera que se elige (c)» eta «forma de vivir (c)» sar- reren aspian aurkitu badugu ere (NekeA 20-18 *Au da Kristiñaren zuzenbidea agerraldiari ongi egokituta*), adiera zabalagoa du hitz honek Añibarroren idatzietan; honen erakusgarri ezin hobea bertoko adibideak dira; hemengoaz gain: *Artzen ezpadozuez zuzen-bide bakar barri batzuk obetuteko bizitzea* (138-10) eta, bukaera bukaeran, *libru onetako utsegiñeen Zuzen-bidea* (195-6; berdin EL 1802-232n, baina 1821ean *Utseginen artezbidea* nahiago izan zuen).

eztabela euquico ecandu charrac quenduteco. Emon arren negarric ugarrienac, azalezcoac izango dira negarrampulluac. *O becatari gaissoa*, diño <30> Santo Tomas Villanovacoc, *eguiaz negar eguiten badozu, campora urten eguizu*. Essango baleu leguez: benetacoac ta biozcoac badira zure negarrac, ichi eguizuz becatuzco videac, ocasiño ta adisquidetasunac. Ta azquenez diñot: dan leguez uts guzurtia Confesiñoa, alde eguiten eztanean vorondatezco ocasiño urcoa ta berez becatutsua; alan sospecha ta bildurrezcoa izango da Confesiñoa, vorondate bagaco ocasiñoac izan arren, icusten ezpada emienda ezagun bat.

VICI BEDI JESUS.

Bigarren Lorea.

Bigarren Lorea izango da, sarritan ta devociñoaz confesatu ta comulguetea. Diñot *devociñoaz*, bada cetaco <31> da sarri confesetea, devociño vici eguiazcoaz eguiten ezpada? Eguiaz, ascotan confesetea ta lenagoco becatu andietara biurtzea eracus-garri da, uste-izateco, uts guzurrezcoac diriala confesiñoac. Bada iños ez ondu ta ez obetuteac adietan emoten dau eguiazcoa eztala biotz-damua, ta benetacoa eztala propositua; ta euroc бага utsa da Confesiñoa.

Contu bada zuec, beti zabilzenoc iños ondu бага, beti sarturic ta zarturic ecandu gaistoetan, dana dala becatua, nai dala mandamentu onen edo bestearen contra, beti gora ta bera, bein jausi, bestebein jagui, nosbait jaguiten bazara: contu, diñot, zuec, becatuzco ocasiño galgarrietan buruz sarturic zagozanoc; ta ameneco sarrituric Sacramentu Santuac, devotoen paper polita eguin oi dozuenoc; baña eztozuez zorrac quitutzen, ezteutsazube Jabeari biurtuten gauza ostua, ez osotu besteari quendu ceuntzen famea. Cetaco ain arguiro guzurtu <32> ta engañetan zara? Ecer valio eztau *biurtuco* dot otz batec, secula biurtzen ezpada. Benetacoac balira proposituac, euroc betetaco aleguiñac egingo litequez. Laburtuco litequez gastu costotsuac, guichitu larreguia soñean, janean, jocoan, visitan, quartelean, otseñ alperretan &c. Eguiten da au? Baita bearbere; bai ascotan jarraituten dira bere oñean, gueroric guero andiagotuten ezpadira.

29-13 NEGARRAMPULLU. Normalean *negar-ampullu*: cf. 93-7, 117-9 eta *NekeA* 30-5.

30-2 BIOZKOAK. Sic. *biotzeko*-ren ordez. Cf. *DT* «(Lo que es del) corazón, *biotzekoa*; *adiskide biotzekoa*».

30-4 UTS-GUZURTI. Baita 32-11n ere (soilik *guzurti* 81-12n) eta *uts-guzurrezko* (31-3), beti adjetibo paperean. Cf. *NekeA* 32-9 *Salatu eben Juezaren aurrean dotrina guzurtiak prediketetan zituala*. *VB* «Falso (c)».

31-13 EZTEUTSAZUBE. Eta berriz *eztutbezalako* (148-12), nahiz eta, ezaguna denez, hau ez den Añibarroren idazkerari, Markinarrenari baizik, dagokiona.

31-14 GUZURTI. *VB*-n «engañar: c. *engañatu*», Larramendiren etimologiak bermaturik (ik. *DT*-n s.v.); bestalde, «mentir: b. *guzurra*, g. *gezurra esan*, n. *erran*».

32-5 QUARTELEAN. Esanahirako cf. 188 eta hur.: *Kuartelak, gitxitu bear dira asko, irudi arren onak: bada esan ze, gau bakoixean emon bear diriala ordu bi edo iru utsik; eta berdin 190: Enda zer kuartel ta bisitetan batzen badira erabatera gizon ta emakumeak?* Grafia normala da Añibarrorengan (ik. *VB* 136-137. or.) nahiz eta zegoenekoz zaharkitua Espainiako Akademiaren arabera (Lapesa 423. or.).

Eta icusi arren onela jarraituaz, zorrac pagatu bearrean, gueiric gueira doazala zor barriac, orregaitic vici da quezca бага soseguz. Sarri ta ondo sarri enzuten da Pulpituetatic San Agustinen sententia erabaguiac: *Ezta parquetan becatua, ezpada biurtzen gauza ostua*. Uts guzurti prestueza da eguiten daben penitencia, aldaiela biurtzen eztabenac gauza ostua ta lucetuten dabenac zorrari eranzutea. Enzuten da, baña jaramoten ezta. Cer essan oi dozue zuec, besteren batec ceuroc irainduric, biurtzen <33> ezteutsuenean onrea? Dedar eguiten dozue, alacoac engañetan dabela Confesorea, deungaro confesetan dala. Biurtu egui-zue orain barrucoaz campora soñecoa. Cegaitic auxe berau eztozue ceuroc gaitic uste izaten? Jangoicoaren Leguea bat bardaña ezta guztientzat? Nos edo nos irazarri zaitete ta zabaldu eguizue beguiac icusteco ceuroen pelligruzco ondamentia.

Becatu venial arin chiquiac, ez eguizue ichi confesazaga euren damu andiaz; bada arinac izan arren berez, astun pisutsuac dira Jangoicoaren aurrean, cerren diran bere Ontasan maite-garriaren contra eguiñac. Ez izan ume chiquiac leguez, ceintzuei euren Amac arpeguia garbitu, ta aric laster ciquindu ta loituten dira barriro. Eztacutsue au ascotan ceuroen echeetan? Eta au jazo dedin, gura dozue, ceuroen concientan? Seincho espiritualac zara.

Ondo confesetaco, artu Lora onen <34> iru orri dirian iru adivideo. *Lenengoa*, essamina edo concienziaco billacuntzaren ondoan, emon daizuela ordu lauren bat, gogoratuten Jesusen ontasan, esquer ta mesede andiac ta ceuroen esquer-baguetasun ta villautasun prestueza; viztuteco oneen gomuteaz becatuen damu ta gorroto eguiazco bat.

Bigarren. Confesetara zoacen guztian, uste izatea bearbada auxe izango dala zuen azquenengo Confesioa. Bein edo bein izango da atzerengoa, baña noc segurutuco deuscu, cein izango dan? Enda celan confesatuco cñateque, bacengoze eriotzaco ordu larri bildur-garrian, candela erexeguiña escuan, ill-jantzia aburdicoan ta arimea urten aguiñean? Orduan gura cenduquean leguez, confesatu bear zara confesetara zoacen bacochean.

- 32-10 SENTENTIA ERABAGI. Cf. VB «Sententia: c. *sententzia, erabakia, erabagia, epaia*; b. *ebatsia*».
- 32-11 EZPADA. Orij. *ezpa*, UZ-n zuzendua. Halere, ez zen nahitaez hutsa; gogora, bederen, *Egiaren Kantako* harako: *Domingo Bizkaikoari zorra deutzazu: / Ezpa ya zinean gustiok gabatzu!* (194 eta hur. ler.); baina Añibarro beti saiatu zen (eta hau izan ezik besteetan lortu ere, dakidalarik) *ezpada* idazten.
- 33-7 BEKATU. Orij. *bekatuak*.
- 33-7 BENIAL ARIN TXIKI. Eta *benial edo arin* (36-7), *benialak edo arin-txikiak* (107-10); kontrakoz berdin: 115-4 *ilkor, eriotzko edo mortal*.
- 34-4 BILLAUTASUN PRESTUEZ. Eta *Txikitasantan, ezereztasun ta billautasun prestueza* (57); cf. sarriago azaltzen den *billau prestuez* (51, 180, EL 1802-145, 156, 1821-170, 18). Halere «Villania: c. *billaukeria*» VB-n.
- 34-8 ENDA. Eta 78-10, 157-9, 164-5, 190-9n, sekulan ez esaldiaren buru buruan ez den gainerako lekuetan. Cf. Azk *Morfologia* § 713: «Al principio de dicción los antiguos lequeitianos decían *eda*, y los de B-ond-oh-otx aún hoy dicen a menudo *enda* en vez de *ta*. Otros, en varias comarcas, pronuncian primero una especie de zumbido *hmmm* añadiendo *da*».
- 34-9 BAZENGOZE. <z> sic.
- 34-10 ABURDIKO. Baita 101-13n ere. VB s.v. *almohada* «b. *aburdikoa*». Ik. OEH, honen zabalkunde eta etimologiarako; bertan ikusten denez, soilik Añibarroren liburu honetan aurkitu ahal izan da erabili testu ugarien artean.

Irugarrena. Confesorearen oñetan zagocenean, uste izan idoroten zarea Jesusen oñetan, cein iltzan Crutze baten zuec zorionduteco. O ce maitetasun, <35> ce humiltasun, ce viotz-min ta negarrezco lotsa santuaz esango ceusquioezan ceuroen erru ta argaltasunac Jesusi berari, aurquituco baciñatee Magdalenea leguez echunic bere oñetan edo bere Crutze-pean Calvarioco mendian! Alanche eldu bear zara ceuroen Confesoreetara. O, alan eguingo bacendue, eta ce erraz ta ce laster, sarrituric Sacramentu Santuau, ateraco cenduquean ceuroen viotzean dirian vicioric sustraituenac!

Eztago Infernuaren contra, Sacramentu Santuac sarri ta ondo artutea baño arma izu-garri-agoric. Guzurraren Aita asmu-guillac berac, conjuroen indarraz premiñaturic, alan zala esan eutsan aldi baten Aita Santo Domingoren Ordeaco Erligioso on bati, beronen eriotzaco orduan.

Baña bildur lar artu ezdaien arima bildurti ta viotz garbicoac, adierazoten deusuegu, eztaizuela ichi sarri confesetea, ascotan jausi arren becatu ta uts chiquietan. Eldu zaitece <36> damu humil bategaz; ta aldaizuen gogo sendoaz propondu, ez biurtzea beste bein onelaco uts-eguiteetara; ta beti irabacico dozuez graciazco ondasun ugariac.

Gara becatariac, araco ura sartzen jaquen Barcucho zar nequetuac leguez. Elegoque ondo eguinic, ichitea onei urez beteten, bada ondatuco litequez. Atera eguizuez, bada, bertatic, ceuroen viotzean sartuten dirian becatu venial edo arinen urac. Orain sarri garbitu arren, bazabiltze ondo loituric, cer izango litzateque meatz ta lucero garbitu ecic? Alan, bada, maiz ta sarritan garbietan dozuezan leguez escuac, onec barriro loitutera biurtu arren; alan, ascozaz errazoi andiagoaz ta ardura benetacoagoaz garbitu bear dozuez zuen arimac.

Ez esan ascoc esan daroena: cer confesatuco dogu? Bada, nor da ain aitua ta mena eta egun guztian becatu chiqui ascotan jausten ezta-na? <37> Onexeece dira Arimeco gaissotasunac; eta bada, escuan min guichi bat eguiten jatuenean, bereala ifinten dozue osa-garri bat, eztozuez ardura guichiago gaz osatu bear zuen Arimeco gachic chiquie-

- 35-1 BIOTZMIN. Cf. Azk. s.v. *biozmin*, 3. adieran, «(BN-s, R), *bihozmin* (BN,L,S), sentimiento, aflicción». Ikusten dugunez, Azkuek eman eremuetatik kanpo ere aurki daiteke. Ik. *NekeA* 41-27.
- 35-9 ASMUGILLA. VB s.v. «Adivino, el que adivina», «presago», «profeta» eta «supersticioso (c)». Berriz ere aurrerago: *Ez enzuterik emon asmugilla ero askori, gozoztat garratza ta garratz-mintzat gozoa daukenai* (134-3). Halaz ere, deabruari gehiagotan erro bereko beste hitz bat ezarri ohi dio: *Zur-irazarria egongo dan gizonaren arerio asmutsua* (184-7), *Deabru asmutsuak* (106-14), edota *Deabru asmutsu zitelak* (EL 1821 92), *Zelan azpiratu arerio itzal, artoso ta asmutsuak?* (ib. 4; ik. 1802-3. Cf. VB «Sagaz: c. *asmaria*, *asmatzallea*; [...]; c. *asmularia*» eta «Astuto: c. *askojakiña*, *asmutsua*). Bestalde, bada beste forma bat, *asmagilla*: *Asmagilla andia da karia-dadea* (68-3).
- 36-2 UTS-EGITEETARA. Baita 113-11 eta 123-7n; baina *utsegiñeen* (195-6), VB-ko erakaspene jarraituz: «Error: c. *utsa*, *utsegiña*, *errakuntza*», «errata: c. *utsa*, *utsegiña* eta «falta: c. *utsa*, *utsegiña* [...]».
- 36-4 NEKETU. Agerraldi gehiago 107-10 eta 139-12n. Cf. VB «Cansarse: c. *neketu*, *arikatu*, *kansatu*» eta hola darabil, dakidalarik, obra guztietan.
- 36-8 MEATZ. Cf. VB «Raro, separado, escaso: c. *meatz*, *eskaz* [sic], *urri*; b. *baratz*» eta Azk «(Bc), ralo, escaso. *Ule meatz*, pelo ralo, poco espeso». Hemen adberbio modura erabilia dagoela dirudi; adjetibo da, ordea, beste agerraldi honetan: *Fritu gutxi, urri ta meatzak* (184).
- 36-13 AITUA TA MENA. Aitu-z cf. VB: «Prudente (c)». *Men-ez*, bestalde, Zabalaren antzeko pasarte bat aipa daiteke: *Etxe bateko andrea / zan bada guztiz kirmena / begiratua ta mena* (Fab RIEV 1907, 96).

nac. Orrez ostean, Sacramentu Santu au ez bacarric da becatuen parca-garria, baita senda-garria bere, aurrerantzean becatuan ez jausteco. Eztozue on guichi irabacico, ateretan badozue, ez jaustea aurrerantzean becatuan.

Baña nosic nosera confesatuco gara? itanduten deustazue. Gura-neunque zortziric zortzi egunera. Asco escatuten dot? Aldatuten eztozue alan alcondarea? eta lartzat euquico da, astean bein ceuroen arimea garbietea? Onen alcondarea da conciencia. Ez eguidazue esan cereguin andiac dauquezuezala, bada daquizue au dala bear-lanic ardurazcoena. Eztozue idoroten dempora ta astia jateco, lo eguiteco, alperric egoteco eta baita becatu eguiteco bere? Eta bacarric ezta izango bearren dozueneraco?

<38> Batez-bere gura neunque, etzenguiela lucetu Confesiñoa amostic aurrera; ta gueiago lucetuten badozue, esango dot, ondo guichitan dozuela ceuroen arimea. Baña onetan ta esan dodan baño sarriago confesetaco, ez urten Confesoren esanetic; bada euroc dira Jesusec ichi eutsuezan Angueru icus-garriac, zuec zaindu ta zucenduteco; obedituric euroi, obedituco deustazue Jesusi. Alan dauco adierazoric Jesusec berac.

Orrez ganetic erregututen deustuegu, veneraciñoric andiengan equi bear badozue bere Jangoicoaren Ministro guztiac, Cerutic jatsirico Angueruac bailitzen leguez; baña, alambere, euren artean danen onic onena autu bear dozue fietaco zuen conciencia. Eztozue alan eguiten ceuroen gorputzeco Medicu Osaguilleaz? Ceuroen aucietan Letradunaz? Beguira bada, onembeste ta ascozaz ardura gueiago merecietan badau Arimeac ta betiraun guztico cereguiñac!

<39> Eta gura badozue artu gure adividea, uste dogu Confesoreric onena izango dala zuentzat, estuago ta ciurrago idoroten dozuena. Sugeac aldatu gura dabenean azal zarra ta jantzi barriaz, igaroten da zulo estu batetic ta estura onegan ichiten dau azal zarra. Alanche gueratuten da barriztauric. Bildur nas, Confesore zabalen billa dabiltenac iraun gura dabela euren oitura ta ecandu charretan, ta deungaro confesetan ete dirian.

Sacramentu Santu Comuniñoacoa besteac baño miragarriago da, dan

- 37-4 PARKAGARRI. Esanahi aktiboan, nahiz eta VB-n soilik «Perdonador: b. *parkatzallea*; g. *bar-katzallea*» ekarri.
- 38-1 AMOST. Berebizikoa zaigu oraingo honetan Mitxelenak beste norbaitez idatzitakoa: «Baste con recordar que a Leizarraga en su muy cuidada versión del Nuevo Testamento y otras obras (1571) se le escapó dos veces el vulgarismo *amorz* 'quinze' que acompaña a *hamaborz*» «Léxico vasco y etimología», orain *Palabras y textos* (Euskalerriko Unibertsitatea, Gasteiz 1987), 339. or.
- 38-7 Badirudi esaldi luze honen hasieratik bukaerara joskera jauzi bat dagola, hots, anakoluto deritzan horietako bat.
- 38-11 MEDIKU-OSAGILLE. Sarri xamar liburuan zehar: 47-5, 72-9, 116-8, *mediku ta osagilla* (73-4), *abogadu letradun ta mediku osagilla* (157-2); behin, aldiz, *osagille* (74-14), bera bakarrik. *NekeA*-n ere honelako batzu batu genituen 11-11 oharrean.
- 38-11 LETRADUN. Aurreko oharrean bezalaxe, gutxienez behin *abogadu letradun* (157-2), cf. VB «Abogado, letrado: c. *letraduna, auzijarraia, letradua*».
- 39-4 ESTURA ONEGAN. Sic, *estura onetan* itxarongo genukeenean.
- 39-5 BARRIZTAU. VB s.v. «Renovar (b.)». Ik. 95-13 oh. kide baterako.

leguez iturria bera urez beteric dagoan edontzi baten aldean. Ceruzco Sacramentu onetan idoroten da Jesu Cristo, cein dan gracia guztien Emollea ta Iturria. Ez contentu Jesus guri eguinico mesedeacaz, emen emoten jacu bera eguinic janaria, mantenduteco gure Arimac.

Beguirra, bada, ce bildur lotsazcoaz, ce humiltasun ta amore erexeguiñaz <40> eldu bear zarean bera artutera. Eta ce mesede ta ondasun ugariac ichadon ecin ciñaiquez? Cer ucatu leigu, dan guztia emoten jacunac? Ce garbitasuna erantsico ez jacu, ondo artzen daben Arima zori-onecoari? San Francisco Sales-ec diño, Alpesco mendietan jan ta janaz erbiac edurra, biurtzen diriala zuriac bera leguez: alan Jesús Sacramentadua ondo artuten dabenac, janari ceruzco au sarri jateaz, biurtzen dira edurra baño zuriago ta ederragoac.

Eldu zaitece sarritan, devociño, humiltasun ta maitetasun eguiazcoaz, ta orduan icusico dozue ce maitegarria dan gure Jauna, ta ce gozoa ta osasuntsua dan bere Gorputz ta Odolaren janari mira-garria.

Gura dozue oraindo, Lora onen orri bi leguezco adi-vede eder bat, confesatu ta comulguetaco espirituaz, ez bacarric egunean egunean, baita ordu guztietan bere? Ara: becaturen baten <41> jausten zareanean, uste-izan, elduten zarea la Jesusen oñetara; ta humiltasun ta damuaz, baña izutu baga; eta confianza osoaz bere Ontasuna-gan, echuten zarea la bere aurrean.

Onetan esan eguiozue humildancia maiteaz oneec edo onelaco verbacuntzac: «Orra, neure Jesus maitea, nic ostera bere eguin dot oi dodana! Ostera bere jausi nas criatura zantar prestueza leguez. Baña aramen, Jesus maitea, non naucazun parquesca, damuturic ta lotsaturic ceure oñetan. Damu-dot, ó neure Jabe bacarra, damu-dot viotz guztiric Zu ofendidua; ta zure graciaren bitartez artzen dot gogo sendo bat aurrerantzean Zu ez irainduteco. Nic seme villaüa leguez eguin badot bere, eguizu nigaz, O Jesus maitea, Aita erruquitsua leguez. Cer ezpada onelaco ar ta arantza gogor gaistoac emon leiquezan nire viotz zorigaistoco onec? Eta cer ichadon lei <42> nire arimeac Zure Ontasun andiaganic ezpada gracia ta parcaciñoa? Bai arren Jesus, zareana zarealaco.

Au eguin ta bereala gueratu tristura baga epetasun andian; ta Jesusen emon bailitzuen leguez penitenciaz, eguin nequeren bat, erea danean, celan dan lurra mun-eguñitea, cerbait errezetea &c. becatu eguiñaren castiguan. Orra modu erraz bat viotz-confesiñoraco, cein eguin ci-

39-9 EDONTZI, Azk «(G? Ur), copa, vaso. *Edontzi bete ur otz bakarrik* (Ur Mt 10, 42)». Cf. *DT* «Vaso para beber, *edontzia, goporra, basoa*»; *VB*, ordea, «Vaso: c. *ontzia, basua*» bakarrik.

41-3 ONTASUNA-GAN. Eta berriz *ontasun andiaganic* (42-1).

41-5 BERBAKUNTZA. Eta *Bere berbakuntza gozo zeruzkoak ditu Jesusek arime sinpletsoakaz* (87-13). Cf. *VB* «Elegante en hablar: b. *berbakuntza, berbaegikune ederrekoa*; g. *iztun ederra*».

41-8 PARKESKA. 154-10n, aldiz, *parkeske*. Cf. *VB* «(pedir) perdón: b. *parkeskatu, parkaziñoa eskatu, parkeska egon*; g. *barkaziozka egon*».

42-5 MUN-EGITEA. Orij. *eegitea*.

42-5 ERREZETEA, <z> sic.

42-6 BIOTZ-KONFESINO. Maiztxo erabiltzen du *biotz* elkartuen lehendabiziko osagarri gisa: *biotz-kisketada* (75-6), *biotz-berba* (80-12, 99-4, 132-5), *biotz-dei* (98-5), *biotz-damu* (31-5).

ñeique nosnai ta non-gura, ta batezberre arratseco concienciaco billacuntza edo essaminea egui-torduan.

Alan eguiten badozue, ichadoten dot, onic asco ateraco dozuela; ta bein baño gueiagotan jaguico zareala Jesusen oñetatic, becatuac parcatuac: cerren Jesusec emon eutsenean Confesoreai becatuac parquetaco escuvide ta poderioa, etzan bera бага gueratu Jesus. Baña alambere preminaturic ta bearturic zagoce esatera Confesoreari ceuroen becatu mortal guztiac.

<43> Comuniño espirituala edo arimazcoa da, euquitea gurari erexeguín bat ta gose-egarri vici bat Jesus Sacramentadua bularrean errecibietaco. Noc eragotzico deutsue berari deitutea, ceuroc gura-do-zuenean, edocein lecutic, nai arta-jorran zagocen solotic? Noc galazoco deutsue, deitutea viotz guztiric? Alan, bada, gogoratu Sacramentu adora-garri onetan gueratuteaz eracutsi euscun maitetasun oxin baguea, vicitico gure laguntzan ta sendotuteco gure argaltasun ta gach guztiac. Bai, ontzat artuco dau ta pocic etorrico da gure viotzetara, deituten badeutsagu maitetasun eguiazcoaz.

Deitu, bada, ce bere graciac eztau uts eguingo; eta dei-eguín onaco verba edo beste onelacoa caz: «Nos elduco da, Jesus maitea, ni zugana elduteco ordu zori-onecoa? Neure Jesus lastana, cergatic lucetuten zachataz? Mercietan ezpazaitudaz bere, Zu zara nire zori-on guztia! <44> O neure Jaun ta Jabe bacarra, deustazun amore andia gaitic erdu, erdu Sagrariotic nire viotzera; bada videric gueiena emon dozu! Etzinian etorri Cerutic lurrera, zorionduteco nire arimachoa? O, joan albaneiteque Zu errecivietara, eta ce pocic elduco nintequean Zugana, Jesus neurea! Erdu laster nigana, ni poztutera, bada argalduric nauco Zuri asco gura izateac.»

Abia-zaite onelan, ta etorri bailitzan leguez Jesus zure viotzera, beronen gultza guztiac emon eguiozuz berari. Ezarri eguiuz bere oñetara zure almen ta cenzun guztiac: erregutu eguiozu euqui zaizala beti bere oñetan; escatu eguiozuz bearren dozuzan mesedeac, batez-bere quentzea araco calte gogor gueiago eguiten deutsun griña ta ecandu gaistoa.

Ez ibilli Jesusegaz pildinca. Escatu eguiozue[z] gauza andiac, cerren Erregue andia da. Esaizue: edocein Erregue lurreco elitzateque aserratuco, laucirico <45> bat escatuteco, biralduco baceusquioe paper edo memorial bat? Fraide pobrea nas, baña eneunque ontzat eroango: eta ontzat eroango dau Jesus Erregue guztien Erregueac?

Baña Aita, cer escatuco deutsagu? Esanic daroat, escatu bear do-

42-9 ONIK ASKO. *NekeA*-n ere aurkitu genuen esapide hau: cf. 37-18. oh.

44-7 ABIA ZAITE. Argiago oraíndik *abia zirian* (66-7). Cf. 8-7 oh. *gerta-z*.

44-12 PILDINKA. Eta *Oneek onexek txiki pildinok* [iñurriak], *Aita, galtzen dabe arbolea* (108-10). Azkuek VB-en bitartez ezagutzen du; cf. «Pisca: c. *piska, puska, pildina*» eta Azk «*Phildin* [sic], pizca, pequeñito».

44-14 LAUZIRIKO. Berdin 45-10n; bestetan *lauzirixto* (45-9, 76-2) eta *lauziri* (48-6, 129-3, 163-10). Cf. Azk: «*Lauziri* (B), antigua moneda de cuatro blancas o de dos maravedises. Es variante de *lauzuri* 'cuatro blancas'. Se usan también, y acaso más, *lauziko* y *lauziriko*. «Blanca» hori ere *LoraS*-n dugu, ik. 145-1 oh.

zuezala gauza andiac; eta izanic chiquiac, zantarrac ta prestuezac lureco gauzac, edo ez escatu euroc, edo escatu bigarren lecuan. Ah! baña ce oquerretara eguiten dozuen! Onetan dirudizue araco Elex-ateetan ifinten dirian esqueco gaixoac, ceintzuec erruqui andiaz escatuten dabe, lauciricho emon daioela, baña aztuten dira osasuna escatutea. Zuec bere lauzuricoac esquetan dozuez, ta ez osasuna; ta baldin iños escatuten badozue osasuna, da gorputzecoa ta ez Arimecoa. Ce zoraqueria! Ardura andia astoaren osasunaren, ta jaramon ez bere Jabeari. Gure gorputza da gure astoa: ta nor da bere Jauna, ezpada Arimea? Alan bada.

<46> Zarratuco dot Iracurtzau urre gorritzco guiltze bategaz; au izango da, Confesiño ta Comuniño guztietatic atera daizuela ondasunen bat, essateraco, irabaztea au edo beste vertutea; edo ebaguitea au edo beste ecandu charra. Eguizue zuen Arimacaz, eguin oi dabena andrac alcondara zar lexibian icuciaz. Jarten dira, artzen dabe escuetan ta goiric bera jagocaz adi, icusteco non dagoan urraturic; asten dira ebaguiten atal ifin gaiac ta adobetan zuloac, ez guztiaic beingoan, ezpada banaca ta bearren daben lecutic. Auxe eguin bear dozue ceuroen concienziacaz, garbitu ezquero lenago Confesiñoco Garbitegui ceruzcoan. Cer bada, miesazco alcondarea gaz eguiten doguna, eztogu eguingo gure Arimeco alcondareaz, cein dan gure conciencia?

Eztzue guchiago eguin bear Comuniño Santua gaz. Negar-garria da arima asco gaz jazoten dana. Testamentuco Caxa Santua ifini ebenean Filisteoac <47> *Dagon* Jainco guzurrezcoaren Elexan, jausi zan escutaiu uts au bere altaretic bera ta zatitu zan. Ezta erruquigarria, guc aimbeste bider artutea Jesus Sacramentadua, ceinen antzirudia zan á Caxa edo Uchea, ta orrez guztiaz gure *Dagonac*, au da, vicio charrac bere oñean guelditutea? Ain sarri gu osatutera etorri Ceruco Medicu Osaguillea, ta alambere gure Arimac beti gaissoric gueratutea? Ah! Gorputz-eticu batentzat, milla arima tisticu idoroco dira.

Arima asco mantenduten dira sarritan Comuniño Santuco janari gozo miragarriaz: Comuniño santu bat ondo eguiñic, izan bear leuque asco becatariric andiena Santu eguiteco: ta orrez guztiaz icusten da eticu dagozanac, jan arren jatecoric oneenac, ecerbere aurreratuten ez-

45-12 ARDURA ANDIA ASTOAREN OSASUNAREN, TA JARAMON EZ BERE JABEARI. Orij. *jabenari*, UZ-n zuzendua, baina bietara zentzua zeukan, baldin eta, bestetan aipatu bezala, Añibarrok berez genitibo singularra eta plurala nahasteko joera zuela suposatzen badugu. Cf. honetaz *NekeA* 22-8 oh. eta hari egin eranskina 263. orriko PS 2-n; berton 15-9 oh.

46-1 GILTZE. Goraxeago *giltza*; aldaera hauetaz cf. 4-13 oh.

46-9 GARBITEGI. Eta *Konfesiño santuko garbi-tegia* (115-4).

46-10 MIESAZKO ALKONDAREA. Cf. *Ni logura naz; ez dot ez eunezko, ez miesazko izararik biar* (Mogel *PAb* 66). Azk («Bc»), lienzo, tela», *Peru Abarkako pasarte berarekin; aldaeretan hedatuago dagoen hitza da: cf. Azk «Miisa (G-aya-ern), mihise (BN,L,S)» gutxienez.*

47-1 ESKU-TAIU. 70-11 *taiu*. VB «Figura: c. *irudia, antza, taiua, tallua*».

47-3 ANTZIRUDI. Cf. 4-9 oh.

47-7 ETIKU. Berriz ere 47-11n; cf. VB «Tisico: c. *etiku*»; halere segidan *tisiku*.

47-11 AURRERATUTEN. Orij. *aurratutuen*; ez da erraz zuzentzen, zeren eta *aurreratuko* (49-6) dugun arren, baita *aurratu* (161-11) ere; *aurretu* (86-11) alde batera utzi dezakegula dirudi. Aukeratu duguna errazena iruditzen zaigu, -era- > -ata- irakurketa txarraren bidez, letra kopuru berbera mantentzen bait da. Agian, dena den, beste aukera hobetu behar genuen, *lectio difficilior* izaki,

taben leguez osasunean, alan onelacoac guichi edo bapere irabazten eztabela Jangoicozco Oguiau jateaz.

Edoecin neque artuco leuque eticu <48> gaisso batec, urtetearren bere egoquera erruqui-garritic; inguratuco leuquez Erriac; joango liteque Londres, ta Paris guifio bere; ta poz pocic urtuco leuquez onetan bere ondasunac.

Ara bada emen Sacramentu Santu onetan osagarriric sendoena irabazteco osasuna, ta au neque baga, doaric, ta lauciri costa baga. Beguira celan: baña nola dan ardurazco lana, goazan astiro zabaldutera urren-go adi-videtan. Enzun bada.

VICI BEDI JESUS.

§. I.

COMUNIÓN SANTUCO PRESTAERA.

Lenengo Prestaerea: garbitu eguizuez <49> ceuroen Arimac Confesiño on, humill, damuzco ta benetaco bate gaz; erabaguiten dozuela, Jesusen graciaz, gogo sendo bategaz vicitza barri bat artutea, ez erdizca, ezpada osoro.

Bigarren Prestaerea: Fede vici bategaz sinistu Comuniño Santuco Sacramentuaren anditasun miragarrian. Sinismen baga pausuric aurretatuco eztozue: bera da argui zucenguillea.

Irugarren Prestaerea: Viztu Jesusen graciaz batera, Jesus Sacramentadu beraganaco maitetasun andi erexeguin bat. Amore au da ezteguco apaindura edergarria. Eta celan nei nic ori, diraustazue? Ara: nola ecin euqui guifei amore au, Jesusec berac emoten ezpadeuscu, berari lenengo escatu bear deutzazue; eta bada emoten deutzue bere Gorputza ta dan guztia, ta onetaraco aguinduten deutzue amoreaz presta zaiteela, escatu eguiozue, arren ucatu ezteizuela berac aimbeste deseatu ta zuec aimbeste gura dozuen doe estima-garrien au.

<50> Gueiago: gogoratu eguizue ondo, Jesusec eracusten deutzuen maitetasun muga baguea ceruzco Mai santu orretan. Ah! ciñoan San Juan Crisostomoc, Ama maite batec, eracusteco bere amore andia, azten dau bere Umecho laztana bere bularreco ugatza gaz; eta idoroten dira ama asco, diño Santuac berac, neque guichi au artutezarren, emoten dituenac azteco euren seinchoac beste andra iñudeai. Baña,

alegia **aurratututen* batetik orijinaleko irakurketa erraz baino errazago emango ligukeena, Añibarrok eskuzko orijinalean diplografia egin zuela suposatuz.

48-2 EGOKERA. Eta *Aurreratu gura badozue arimeko gauzetan, ez galdu Oraziño* egokerea (101-6), *Grazia* egokera (119-10; ik. 191-3 ere). VB-n, ordea, «Estado: c. egoitza, egontza, egoera», non egoitza den DT-tik hartu bakarra.

48-7 URRENGO. Orij. *urriendo*, UZ-n zuzendua.

48-11 PRESTAERA. VB «Preparación: c. *prestaera, prestamentua, prestamena*». Birritan *prestamentu* (52-6, 59-6), baina *prestaera* da Añibarrok ohi duena: ik. berton 48, 49, 54, 56, 58, 60, 82, EL1802 15, 25, EL1821 17, 18, 29.

49-7 ZUZENGILLE. VB «Director: c. *zuzengilla, zuzendaria*; b. *artezgilla*».

49-10 APAINDURA EDERGARRI. Cf. VB «Adorno: c. *apaindura, edergarria, apaingai*».

O neure viotzeco Jesus! Zuc gugaz eguin oi dozu alacoric? O, zati bat ezece, zarean guztiori emoten zachacuz, Gorputza, Odola, Arimea, Jangoicotasuna &c. Eta mesede neurri-baga ori bacarric eguin ete ceuscun chiquitan? Ez, ezpada vicitza guztian. Eta oraindiño gueiago dana, Ay! izan arren bere gu milla bider esquer-baga gaisto oquerrac, baldin humilduric ta damuturic elduten bagara, amorez beteric zatorcuz. Neure Jesus: balitz Zu etortea Arima garbi ta Serafinen antzera amorez ere-xeguietara, <51> ontzat igaro litequela dirudi; baña, Jaun andia, celan daroazu ontzat ni ta nilaco villau prestuez ta criatura zantarren viotz ta bularretara etortea?

Beguirá zor baiaco amoreá; ta premiñaturic bazagoce eguiteco aleguiña berau irabazteco. Amoreaz amoreá paguetan bada ta alan eguiten badozue mesede-ren bat eguiten deusuená gaz, celacoa izan bear da zuena, comulguetan zarean bacochean? Erregue batec convidauco bacin-duez bere maira, berac bere escuacaz platera eguin ta, gueiago dana, berac bere gorputz zati bategaz prestaucó baleu janaria, nor mirarituco ez liteque? Orra bada au eguinic Jesus Erregueen Erreguea gaitic. Ce maitetasun andia, bada, zor ezteutsazue?

Atera eguizuez, bada, ceuroen viotz citelac, baldin maite badabe Jesusec gorroto daben gauzaric. Eta baldin opa ezpadeutsazue Jesusi amore guztia, essatera niñoián San Pablo <52> gaz; ta cegaitic essan bearco eztot eguiáz? (e) *norbaitec maite ezpadau gueure Jesu Cristo Jauna*, Altareco Sacramentu Santuan —diñot orain nic—, *madaricatua izan bedi*. Betor Jangoicoa bera juzguetara (*Maran Atha*), azalduten dau Duamel-ec. Maitetasun au da gueien Jangoicoac escatuten deuscu-na, ez bere bearric dabelaco; bai, bera dalaco prestamenturic bearrena, Sacramentu Santu onen frutu ugariac errecibietaco. Orregaitic araco achinaco Mana Ceru-janaria, onen irudia, gordeten zan urre-gorritzco ucha baten. Urre-gorria da caridadearen irudintza: berau irabaztarren ifini bear dogu aleguin ardurazcoena, Jesusen graziaz batera.

Bai; baña amore sendo eguiázco bat; ez lastozco suaren antzecoa, cein ain laster da garra, cein quetan amatau itoa. Cer valio dau negar ampullucho bi ezarteá, ta aric <53> laster lengo citelquerietara biurtzea? Ez. Viztu bear dogu amore oso eraguin-guille bat, muguietan

50-12 ZATORKUZ. Cf. GB 45: «Te nos vienes: *zatorkuz*».

(e) 1. Cor 16,22. *Duam. hic*.

52-8 MANA ZERU-JANARI. VB «Mana, aquel rocío milagroso: c. *zerujanaria, mana*», DT-ko «*mana, zerokia*»ren ordez.

52-8 IRUDI. Cf. 4-9 oh.

52-9 IRUDINTZA. Eta *Atrinako Bildots Pazkoetakoa (oraingo Sakramentuaren irudintza (58-9). Zarratuko dot irakurtza au irudintza eder bategaz (102-6), Loa dala eriotzearen irudintza bat (133-9). Cf. 4-9 oh.*

52-13 NEGAR ANPULLUTXO. Eta *negar-antpullu* (93 eta 117). Cf. Mitxelena, «De lexicografía vasca» 117. or. eta hur.: «Lo que es común es el nombre del 'llanto', es decir, *nigar / negar*, pero, como el llanto se suele considerar formado de unidades discretas, lo que varía de un lugar a otro es la denominación de cada una de ellas, algo así como el «nombre de la unidad», o, mejor, el segundo término del compuesto que las designa», Axularren *nigar purpuilla-z* ari delarik.

53-2 ERAGIN-GILLE. Eta ez *eragile*, lehenago eta beranduago erabili zuen arren: cf. *Jainkoaren grazia eragillea (EL 1802 60 = 1821, 69)*.

gaituena Jangoicoaren Leguea gordetara; becuric chiquienari gorroto andi bat artutera; Jesusen vorondatera gueurea beeratu ta azpitudera; gurari vici bategaz berari gustu emon ta bere vertute amagarriac jarraitutera; bein bein humiltasuna, paciencia, garbitasuna &c. ta guztien ganean caridadea, vertute guztien Erreguñia, baña ez aozcoa, ez pada escuz ta eguitezcoa.

Eztiñot, Sacramentu Santu onec eguingo gaituela illezcorrac edo iños ilgo ezcareanac, baña zorigach andi ezaina da ez beste bein gaisso-tuteco arduraric ez artzea: orain santututen doguz gueure miñac Jesusen Gorputz santua berean ifiniaz, ta aric laster odoltu ta ezainduten doguz miñoc, bein murmuraciño ta essaca gaistoacaz, beste bein verba loiacaz, biraoacaz, &c. Baña, nos artean alan <54> eguingo dogu? Biurtu gaitzean lengo firu albiñua artutera.

Laugarren Prestaerea: Comulguetara joan baño len, badacutsue dauquezuela gorroto ta icusi ecin chiquienen bat personaren bategaz, edo joan bertati beragaz baquetu ta adisquidetutera edo, aserraldi andia ezpada, artu asmo sendo bat, lenengo era danean, au eguiteco, emonic amore fin baten señaie adigarriac. Cerren, doeric artu gura ezpadau Jesusec arerioturic dagoanen escutic; ta aguinduric badauco Evangelio santuan, Altarearen oñetan dagoana doeac esquiñiten, baldin gomuten bada arerioturic dagoala iñogaz, anche ichiric doea edo ofrendea doiala len bait len baqueac eguitera arerioa gaz: ce deunguerotzat eroango eztau, amore baga eldu gaitzala amorezco Sacramentura?

Au adierazo ta iracasteco dispondu eban Sacramentu onen gueia izan cedilla Oguia ta Ardaoa. Oguia eguiten da gariagaz, baña onetaraco gari <55> garauac alcar batu bear dira. Eioten da, eralgui, alderatu zaia, garau baten uruna bilduten da bestenagaz, oratu ta gorputz bat eguiten da. Alan, alde batera bota bear dira aserre ta gorrotozco zaiac ta alcartu Arimac maitetasunean, gustetaco Sacramentu onetaco gozotasun ta ondasunezco iturriac. Bardin icusico dozue eguiten dala mats garau iracietatic ateretan dan Ardaoagaz.

Baña verba bat; eta da eztala bardin, asmetea batec bere arteco grña edo inclinaciño char caridadearen contracoa, cein caridadean uts

53-4 BEERATU TA AZPITU. Baliokide askotaz baliatzen da, sarri hemen bezala bikoteka, edukin bera adierazteko: *azpitu* (65-3, 121-6, 164-13), *azpitu ta goiartu* (143-3), *beeratu*, *goiartu* (106-6), *humildu ta beeratu* (158-6, 167-3; 183-7 *b- ta h-*), *goiartu* (67-5, 173-10; 171-2 *goi-artu*), *goiartu edo ebagiteko* (123-1), *goi-beratu* (104-9). Ik. VB-ko «Abatir a alguno» eta «vencer» sarrerak.

53-12 ODOLTU. Cf. *itsaltu* (97-13), *izentau* (148-11). VB «Ensangrentar: c. *odoltu*, *odoldu*».

54-2 FIRU ALBINU. Eta 117-12n, baina *ari-albiñua* (120-5). VB «Hebra: c. *albiñua*, verbo *albiñutu*; n. *albirua*; b. *armillua*» eta «Hilo: c. *aria*: b.n. *firua*».

54-7 SENAIE ADIGARRI. Ik. 7-8 oh.

54-7 DOERIK. 138-lean, ordea, *doarik*, hala nola VB-n (s.v. «gratis») ere.

54-9 GOMUTEN. *Gomutau* dugu normalean (ik. 66, *gomutaurik* 55, 79, 99, 131, 134, *gomutautea* 126) baina bada honen aldamenen beste zerbait: *Gomute dot ikusi izana* [...] (108), *Eureen gomute bazara* (EL 1802 17), *Gomute zaitte gure asko-gureak igaroerazo eutsun bizitza ta eriotza garratzaren* (118) eta *Gomute zaitte iñori gorrotorik euki* [...] *bozu* (133). Beraz, beharbada bi aukeren gurutzeta dugu honako hau.

55-1 ERALGI. Azk «(Bc), cerner, tamizar», *eralki* gipuzkeraz.

55-1 ALDERATU. Cf. OEH 729 or. eta hur.

55-6 IRAZI. VB «Colar, supurar: c. *irazi*, *iragazi*».

eguitea. Baldin, gomutauric Jesusen maitetasun prest gozoa guri par-quetaco, quentzera eguiten badau bere griña, muguida edo movimentu charra, ta escatuten badeutso Jaunari gozotu ta beraatu daiola bere viotza ta, orrez gueiago, chera onean ondo portetan bada essatez ta eguitez bere arerioaz; eztau orregaitic uts eguiten, berari jatorcan premiñari. Aloguera guichiago <56> zor ezjaque marinelai, ecach ta axea-ren contra ichasoan doazanean. Griña ta naigura deungac eciric Jauna-ren graciaz, eztabe guichituten meritu ta bear-saria; gueiagotu bai. Eta orregaitic ichi euscuzan Bateo santuan, quendu al izanic. Dira urrezco merecimentu asco atera gueinquezan mina edo meatzea. Alan valia-cirian Santuac Jesusen graciaz, ta bardin guc eguin guiñei.

Boscarren Prestaerea: Humiltasun andi bat, baña ez confianza guichiago. Dira Jesus gana egaz eguiteco ego biac. Egaztiric vizcorrena, baldin ego bacar bat osoric ta bestea ausiric badauco, ozta jaguico da lurretic; baña egaztiric chiquienac bere ego biac osoric ta ondo lumaturic baditu, canta ederca igoten dau campantorreric altuen ganera. Orainche miraritutun nas, icusiric ce erraz ta vizcor egaz eguiten dabent, auxe escribietan nagoala, emen dabilzen euli chiqui gogaicariac. Ha neure Jangoicoa! criatura <57> guztiacaz iracatsi ta viztuten nozu. Eulicho pitinoc alan egaz eguiten badabe, celan egaz eguingo dabe zure Arime maiteac humiltasun ta confianzaco ego biacaz, zure graciaz lumaturic?

Muguitu zaitecen humiltasunera, escatu ezquero Jangoico doe guztien Emolleari, viztu eguizuez gogarte bi oneec. *Lenengo:* Jangoico Sacramentaduaren Anditasun adoragarria. *Bigarren:* zuen chiquitasun, ecereztasun ta villautasun prestueza. Humiltasun onetara eguiteco, egun aurretic emon zaitece gauza humillac eguitera, edo dala lurra mun eguitea, besoac zabalac belaunico edo buruz auspaz lurrean echunic ifintea, colpeac ceuroen bularrean jotea; edo uste izan oñac mun eguiten zagocela gorrotoren bat deutzazuen personaren bati; edo visitau hospitaleco gaissoren bat &c. Ez gueratu bacarric gogozco humiltasunean. Erraz ifinten gara, gogoz baño ezpada, danic chiquienen <58> oñetan; baña atzerapena, eurtada ta aldats esquergac asmetan ditu gurezco

55-11 BERAATU. *Beeratu*-tik berezia: cf. 53-4 oh. eta *NekeA* 14-6.

55-12 TXERA. Eta *Beti ikusiko nabe modu ta txera argian* (174-12). Cf. *VB* «Agrado: b. *txera ona*; c. *moduzkotasuna* [ik. 103-6 oh.], *arpegi gozoa*, *begitarte ona*, *arpegi argia*, *arpegi alaia*; b. *arpegiera ona*».

55-13 ARERIOAZ. Orij. *ararioaz*.

55-14 ALOGERA. Bestetan *bear-sari* (56-3, 153-1, 180-4) eta behin *bear-sari edo alogera* (127-6).

56-4 URREZKO. Lehenago eta gehiengoan *urre-gorri(zko)*, orde: ik. 52, 113(2), 120, 170. *NekeA*-n ere bikoiztasun bera aurkitu genuen: ik. hango 13-13 oh.

56-5 BALIA ZIRIAN. Eta *balia dirá* (114-12), nahiz *VB* «Valerse: c. *baliatu*». Cf. 44-7 oh. *abia*-ri buruz.

56-10 LUMATU. *VB* «Emplumar: c. *lumatu*, *lumaztu*», *DT*-k soilik bigarreña dakarren bitartean.

57-2 ARIME. Baita 58-5 eta 177-1 *arimerik*. Cf. 4-13 oh.

57-10 AUSPAZ. *EL*-an, bi edizioetan; aldiz, *auspez: Etxun auspez bekokiaz lurrean* (1802-48) eta *Auspez, aurpegia lurraz yosita, yarririk* (1821-216).

58-2 EURTADA. Cf. *NekeA*-ko *Zuek beti Espiritu santuari eurt atzera egiten deutsezue* (31-10). Han aipatzen genuen *VB* «Oponerse (c.)» eurt egin.

amore ta ascogureac, au eguiteco gure bardin bategaz. Viztuteco confianza andi eguiazco bat Jesusegan, gogoratu eguizue bere ontasun ecin gueiagooan andian ta ez bacarric gueratu zala Sacramentu Santuan Arime garbientzat, baita eguiaz beragana biurtuten dirian becatariric andientzat.

Seigarren Prestaerea: egun aurretic nequegarri guichi bat eguin. Achinaco Bildots Pazcoetacoa (oraingo Sacramentuaren irudintza) jan oi zan lechuga edo urraza garratz-minacaz nasturic. Prestauric Arimea necaldi ta penitencia guichi batzucaz, obeto abiatuten da, gozotasun gueiago idoroten dau ta on gueiago eguiten deutso Ceruco janari miragarri onec. Enago gauz andien esque; baña edolabere auxe eguizue: ichi jan бага gauza zalegarriren bat edo laburtu afaria. Premiñaturic dagozanac gura ta gurez labur <59> eguitera, auxe berau vorondate pozaz eroanic, izango da Jesusen aurreraco nequegarri ta prestaera agradu andicoa. Era onetara asmau eguizuec beste penitencia chiqui batzuc, bada, eguinic vorondate onagaz, andiac izango dira Jangoicoaren bequietan.

Zazpigarren Prestamentua: eta da, albitenez, beimbere joan etzaitteceela comulguetara, confesatu ta bertatic. Premiña andiren bat ezpadozue, zagoce asti guichi baten gogoratuten, cetara ta cer errecibietan zoacen; ta orduanche da orduric onena gomutetaco Jaunaren anditasunean ta eguiten deutsuen mesede andian. Ez guichiago viztu bear dozue ceuroen ecereztasuna, ateretaco emetic esquer onac, humiltasuna, amore erexeguiña &c. Guero eldu arrotasun ta vaneria бага contu onetan; bada, ezain ta donguero dirudi, eracutsiric Jesus ain humill Sacramentu onetan, beragandutea goituraz ta andiustez arroturic <60> gu autsa ta lurra baño ezcarean criatura becatuz astunduac. Allega zaittece Altarera astiro ta moduz ceuroen Jangoicoa errecibietara. Baña conveni bajatzuec prestaera onec Comuniño aurretic, eztira beartsuezagooac emotera noatzuezan adivideac Comuniño osteraco. Goazan bada.

- 58-3 ASKOGUREA. Cf. *Neure guraso legez, kontu eskatuko deus niri eustan maitetasun ta askogurearena* (EL 1802-42 = 1821-48 *laztantisun ta askogurearena*).
- 58-8 NEKEGARRI. Ik. 172-9 ere; cf. VB «Cilicio: c. zilizioa, laztasuna, nekegarria». Ik. 58-11 oh. kide baterako.
- 58-11 NEKALDI. Cf. *Nekaldi edo mortifikaziñoa da gatz espirituala* (165-8; berriz 92-11, 117-7, 128-12 eta 165-7n) eta VB «Penitencia, mortificación del cuerpo: c. miña, miñaria, laztasuna, penitencia, nekaldia». Cf. *NekeA 12-17 Munduko pena, nekaldi ta kastigu gogorretarik eta bertako oh.*
- 58-13 GAUZ. Eta *gauz on* (97-12, 152-1). Esango genuke testuinguru zenbaitetan errazago gertatzen zaiola.
- 58-14 ZALEGARRI. «Apetecible: c. zalegarria», jadanik DT-n. Sarritan erabilia: *Beragan ditu gustu zalegarri guztiak* (69-6), *Gustuzko zalegarriak* (78-6; biak esanahikide edo esanahi hurbileko), *Edari garratz ta azukereaz egiten dan legez gozo-garratz zalegarri bat, alan [...]* (125-10), *Lengoa baño gozo zalegarriagoa* (134-5), *jateko zalegarri* (145-7), *kopau zalegarria* (165-7).
- 59-2 POZ. Cf. VB «Alegre: c. poz».
- 59-14 GOITURAZ TA ANDIUSTEZ. VB-n, «sobervia» eta esanahi beretsuko sarreren azpian aukera asko eta asko aurkitzen ditugu; gehienetaz, guztietaz ezpada ere, baliatu zen han hemenka bere idatzietan Añibarro. Hemen, gutxienez: *goitura* (166-11), *andi-uste* (167-1), *baneria ta andikeria* (163-12), *baneria* (161-1), *andikeria* (161-2). Cf. *NekeA* 18-13 oh.
- 60-4 BEARTSU-EZAGOAK. «Más innecesarias» edo «menos necesarias» —agian bigarrena hobe— ulertu beharrean gaudela deritzot.

VICI BEDI JESUS.

§. II.

EGUIN BEAR DANA COMUNIÑO
Santuaren ondoan.

Ez eban alperric essan Jesusec berac beragaitic, janaria zala. Nire araguaia, ciñoan, da eguia guztiaz janaria. Oartuten deuscu, aleguin guztia eguin bear dogula bere graziaz bitartez, <61> ondo egosi edo digerietaco. Janaria osasuntsuenac, ondo egosten ezpada, on guichi edo bapere eguiten ezteutso jaten dabenari. Ain vertute andicoa da Sacramentu Santu au, ece, bein ondo artutea, izan bear leuque asco gareanoc Santu eguiteco. Mirari arrigarriac jazoten cirian Elex barria zanean. Ete dau orain vertute guichiago? Ez; ezpada gueienetan ezcara lenengo Christiñauaren antzera prestatuten Comuniño aurrean ta comulgatu ezquero. Ezta asco janari santu au jatea, ondo egosi edo digeridu bear da, berotasun ceruzcoaz artu ezquero. Modua da au: ichi ta zarratuten dan leguez conchea, ceruco iñontza artu ezquero, intz tantacaz perlac bere barruan sortuteco; era onetara arimeac artu ezquero iñontz ceruzco au, zarratu bear da bere bacarrean ta bertan ondo gogotu, nor zarratu daben bere viotzean: ce mesede miragarria eguin deuscu Jaunac; ta onetaric erne ta vitzuco dirian afecto ta <62> gogarte santua caz, ceintzuc erexeguingo ditu Jesus berac, egosten da ederto janari ceruzco au. Orretaraco:

Gauza guztien aurrean, aztu eguizue dozuen ecandu deunguea ascoc, igues eguitea Elexatic comulgau ta bertatic. Cer essango leuque Heregeac au alan zuecaz icusico balebe? Uste izango leuque euren uste-coac ta euretarrac zareala ta sinisten etzenduela Jesusen egote eguiacoa Sacramentu onetan. Eguiac: eztator ondo sinismen au, ta bestetic alaco lotsari ezaina. Eguingo cenduque alan lurreco Erregue bategaz? Contu eguizue sartu jatzuela ceuroen eche barruan; ichico cenduque bacarric? Ibillico cintequee escas ta urri beragaz? Ta, alan balitz, ce mesede ichadon cifeiquee beraganic, izan arren Erregueric prestu escu zabalena? Aramen errazoietic bat, cegaitic frutu apurric ateretan eztozuen aimbeste Comuniñotic.

Euqui daizuen cetan emon Comuniño bacochean, orainche emongo

60-11 OARTU. VB «Advertis (c)».

60-12 GRAZIAZ BITARTEZ. Sic: *graziaz eta bitartez ala graziaren bitartez?*

61-1 EGOSI EDO DIJERIDU. Cf. VB «Digerir la comida: c. jatekoa egosi».

61-4 IZAN BEAR LEUKE. Esaera berbera 47. or., gehi *Atera bear leuke oraziñotik ondoen deritxen konsideraziñotxo bat* (95). Iragankor erabilia, nahiz ez den Añibarroren ohitura: cf., esaterako: *Zelakoa izan bear da zuena?* (51), *Noren esanera egon bear gara?* (23), *alantxe eldu bear zara* (35), *bear litekez eskribidu libru asko* (100).

61-4 GAREANOK. Berriz ere 104-2n; gehi *dirianak* (118-14), bederen. Cf. *NekeA*-ko 5-7 oharrean bertako adibideak.

61-5 ELEX BARRIA. Sic, *alexa*-ren orde; cf. *gauz* 58-13. Bi hitzok dira, oker ez banago, *-ari* atzizkidunak (cf. 7-1 oh.) albo batera lagata, honeiakorik jasaten dutenak sarrienik.

61-10 INTZ. Ik. 5-3 oh.

62-7 EGOTE. Baina *presenzia* (69-9).

<63> deutsuedaz *gogarte* edo *meditaciño* labur batzuc; ez guztiac bein-goan batera eguiteco, bai ceuroen comuniñoetan zatica ta aldizca euquiteco. Eta artu eguzie adivideau gogoan, eta da: ez dozuela bata bestearen jarraian joan bearra; ezpada, equin eguiozue sarriago ondoen berotuten zaituenari edo devociño gueiagora zacartzenari. Erleac estabiltz bestebaga lora batic bestera, doaz bai ta gueratuten dira non ezti-gaia ondoen arquituten daben. Izan bedi bada.

Lenengo Gogarte, edo Meditaciñoa: Gogoratu eguzie ce arin, ce prest ta ce devociño andiaz joan cirian Jesus jaioparria adoretara Belengo Arzaicho pobreac, Angueruac barri on au emon eutsenean. Ce amore, erreverencia ta humiltasunaz echun cirian bere oñetan; mun eguingo eutsezan, busti euren beguietaco negarracaz, gurari andiaz berari opa ta esquiñiteco euren viotz maiteac. Orain bada: Jesus berbera, Belenen jaio zana <64> artu dozue ceuroen bularrean. Vitzu bada fede ta erago Arzai aen antzera, al daizuen gogo guztiaz humiltasun, amoreco eguicaiac &c.

Baña ezterichat au asco; oraindiño jatsi bear zara gauza bacarretara: essateraco, maitetu pobreca, beartasuna ta bacartasuna. Pobre beartsuac bazara, eroatera pacienciaz &c. Aberatsac bazara, ascatu viotza lureco ondasunetatic, josiric equi бага emeco gauzai; luceuric escua, besteen premiñac betetaco; gogoan equiric San Juanec dirautsuen: eztabela valio aozco erruquitasunac, escuac laguntzen ezpadeutse. Bada cer valio dau, diño Santiagoc, essatea ao gozo laban bategaz bearturic ta premiñaturic dagoan bati: ea, zoaz, berotu zaite, erremedia zaite, ecerbere emoten ezpadeutsazue? Contu bestetic, ez iñori ecetan calteric chiquiena eguiteaz. Propondu eguzie jarraitutea paciencian, eroanic Jesusen amorea gaitic, onetan edo atan jazoten jachazuezan nequeac, <65> despacenciac, gaisotasunac, irainac &c. Eguziez propositu banac ta bacarrac, irabazteco bearrago dozuen vertutea edo azpitudeco guerraric andiena eguiten deutsuen vicio gaistoa.

Secula gueratu etzaitetece beingoan igaroten dan azalezco devociñoan. Ez eta gogo guztirocoetan, izateco humillac, paciencia dunac &c. Alan erabaguitea andizca, izatea humildeac, ez jacu gach eguiten. Nequea ta ondo andia dago, guertaldi bacarretan ta gora bera nequezcoetan humiltasunau equi ta eracustean; ta auxe da valio dabena. Cer valio-

63-1 GOGARTE. Ik. *NekeA* 1-1,5 eta oh.

63-9 JAIOPARRI. Eta *Txoritxoak bere ezin egaz egin dabe jaioparriak dirianean* (89-6); *Otsa-kume jaioparriak* (106-9) eta *Errez da llaga edo zaori bat egi-parria danean osatutea* (116-4). Halaz ere, VB «Recién nacido, venido: c. jaio, b. barria, g. berria, etorri barria», DT-n bezalaxe.

64-2 ERAGO. Baita 141-7n ere, gehi *eragoteko* (77-11), *daragoiona* (140-2), *daragoiot* (172-7). Cf. GB 76 («Irregulares particulares para Bizcaya» atalpean): «Conjugación irregular erago, insistir o darle a ello. Hace el mismo sentido de ekin y de jardun o iñardun [...]. Yo continuo o me ejercito en algo: daragoiot; tú: daragoiozu; él: daragoio» etab.

64-3 EGIKAI. Eta *karidadezko egikaiak* (121-2; ik. 122-2 ere), *egikai edo akto fedekoak* (164-12; VB «Acto (c)». Cf. 129-7 oh.

64-5 POBREZEA, BEARTASUNA. Eta *pobre beartsuak segituan; beartasun berriro* 162-13n

64-15 JATXAZUEZAN. Sic, baina *jatzuezan* beharko lukeela dirudi.

65-6 ANDIZKA. VB (eta DT) («Por») mayor (c).

co deutso presona bati, martirioa ta Purgatorioa bera igarotera opa ta esquiñitea Jesusen amorez, aric laster dollorturic macurtuten bada edocean pasioño chiquiaren azpira? Verbacho batec ichiten badau irainduric ta soberbiaturic? Neuc daucat milla bider neure erruquia; ta negar eguin bear neuque, icusiric aimbeste promes <66> eder eguinic, bapere betetan eztodala. Adivide au equi bear da buruan Meditacion guztietan ta gogozco oraciona eguiten ifinten zarean bacochean. Nic alan eguin oi dot; entero beartsua da, ta agaitic gura neunque josiric gueratu cedin zuen viotzetan.

Bigarren Gogartea: gomutau, celan Erregue Magoac Izarra icusi ta arguituric Jangoicoaren graciaz, abia cirian prest ta pocic adoretara Jesus Seiñchoa, larguetan cituezala euren erriac, echeac ta ondasunac, aztuten cituela vide luceac ecazan neque gogor guztiac ta genteen ceressanac. Beguira, ce humiltasun andiaz opa deutsezan Jesusi euren viotzac, euren coroiac, Urrea, Mirrea, Incienso ta doe estimagarriac. O, Arimac! andiago da zuen zoriona, bada Comuniño Santuan, ez bacarric adoretan dozue Jesus Erregue Magoac leguez, baita zarratuten dozue or ceuroen viotcetan. Celan maitetasun andiaz estutu ta laztanduten eztomez bere oñ ederrac <67> Arimeco besoa caz, essanic Esposeagaz: *idoro dot neure maitea, eutsico deusat ta ezteusat ichico*. Essan eguiozue Jacob gaz: *etzaitut, Jauna, largaco, bedeinquetan enozun artean*: neure becatuac parquetan ezteustazucen artean: araco vicio aguintaria goiartuteco, araco bearrago dodan vertutea irabazteco, sendagarriac emoten ezteustazucen artean &c.

Ta ez Erregueac, ez Aberatsac ezpazara bere, esquiñiteco Coroiac, Urrea, &c. opa eguiozue euroc adierazoten dabena. *Coroiaren* ordez, egotzi eguizue Jesusen oñetara grña gueiago eguiten deusuen passio charra, milla bider gorrotauten dozuela viotz guztitic. *Urrearen* ordez, opa eguiozue amore benetaco bat, ez zatica, ezpada oso osoric viotz guztia; alangoz ece, maite badozue Jesusen genetic beste gauzaric, ez bedi izan Jesusez campora: au da, amau eguizue maite izan bear dozuen; baña Jesusegan, Jesus gaitic, Jesusentzat. <68> Aberatsac bazara opa limosnaren bat: ezpadozue ceticaric, asmau erruquizco gauzaren bat lagun urcoaren oneraco, bada asmaguilla andia da caridadea.

Mirrearen gomutean faltaco echazue atsecabac, naibagueac, nequeac ta crutzechoac, Jesusi esquiñiteco: araco gaisotasuna, araco persecucion, araco eregui eutsuen guzurra, galdu dozuen aucia, ondasuna &c. senarraren gogortadea, emaztearen muquer ta oñoteac, ugaubenac &c.

65-11 EDOZEIN PASIO TXIKIAREN. Sic.

66-14 VIOTCETAN. Gutxi gutxitan baina <tc>-ren bat oraindik aurkitzen da Añibarroren obretan; baita 98-11 *dabiltcela*.

67-2 Pasartea Cant 3, 4-koa da.

67-3 Gen 32, 26.

67-4 BIZIO AGINTARI. Oso esaera erabilia Añibarroren obretan; honetan, adibidez, baita 121-7 eta 164-13n ere, bederen.

68-3 ASMAGILLA. ik. 35-9. oh.

Inciensoaren lecuan, esquiñi ordu laurengo oraciño gogozcoa egunean. Berau da Jangoicoaren aurreraco inciensoric estimaquizonena. Eta noc eguiaz essa lei, eguneango oraciño au ecin euqui leiela? Ogueta lau ordu ditu egunac; gueiegui erechico deuscu bacho Arimeari emotea? Cereguiñac dagoz? Eta cer, Arimeco salvaciñoco lana cereguiña ezta? Cein da berau baño ardurazcoagoa? Baldin salvetan bagara, betico zorionecoac izango gara, ill arren arrac janic ta hospitale <69> baten. Condenetan bagara, oraingo zorientasun ta pozcari uts laburrac cer valioco deuscuez? O! Eta celan dan eguia, Jeremiasec dirauscun leguez, galduric badago mundua, dala aitutasun ta consideraciñoaren faltaz!

Orrez gueiago, opa eguizue *Jesusen presencia*, Ermuco Maná baño valio andiagocoa dana. Beragan ditu gustu zalegarri guztiac: gozotuten ditu neque-bearrac; sendotu gure arimea; arguitu gure concienciaco quezca ta dudac; ta eguiten dau izan ditezala mereciquizun ta valio andicoac gure eguitecoric chiquienac &c. O *Jesusen presencia* santua! O doe estimagarria! Celan gurari andiagoaz billatuten etzaitugu? Ibilli zaitete beti Jesusegan, arraiñac uretan leguez. Uretic urteten daben arraiña laster ilten da; bildur, bada, ill etzaiteezan Jesus azturic bazabiltze. Uste izan ceuroen alboan darabiltzuela Crutzeaz astunduric; edo daucazuela ceuroen viotzaren erdian. Gogoratu cerbait essaten <70> deutzuela, ta eranzun eguiozue cer edo cer.

Irugarren Gogartea: pensatu, ce maitetasun, humiltasun, viotzbera ta damuagaz urtuten eban Madaleneac bere viotza, negar andiac emoten cituala bere becatuacaiti, echunic humilduric Jesusen oñetan. Gomutau bere eguizue, ce gurari erexeguiñaz egotzico zan San Pedro Jesusen oñetara, negar eguiten bere becatua, aguertu jacanean vizturic. Ea, ezdozue cer joan Jerusalemara Jesus idoroteco, eztauquezue cer igo Cerrura; or orche ceuroen viotzean daucazue. Arimac! celan echuten etzara bere oñetara? Celan urtuten etzara amorez ta ceuroen becatuen dolorez? Negar, bada, humiltasun ta esperanza andi batégaz: zatitu an ceuroen taiu guzurrezcoac, ceintzuc dirian ceuroen griña ta vicio charrac: erabagui eguizue Jesusen graciaz igues eguitea onelaco ta alaco ocasiño ta becatu-videetatic: artutea au edo beste sendagarria, ateretaco <71> sustraitic araco oitura ta ecandu gaistoa: irabaztea vertuteren bat, asteco vicitza barri bat ta jarraituteco eriotzara artean eguite on santuetan.

Bada, cer valio deuscu Christiñauac izatea fedean, fede bagueac bagara ecanduetan? Ori beragaitic izango da gogor garratzagoa gure con-

68-11 EGUNEANGO. Cf. VB «Diario, lo de cada día: c. *egunerokoa*, *-norokoa*; b. *eguneangoa*». Berzitasun hau jadanik Arana Goirik ohartua da, «Análisis y corrección del Pater Noster del euzkera usual» (OC 1896. or. 2. oh.): «El único autor por quien he visto empleado simplemente *eguneango*, sin repetir *egunean*, es Afísbarro». Beti ez bada ere, oso sarri gertatzen da, batez ere izenlaguna denean: *eguneango lan* (123-11), *eguneango zeregiñen* (129-2), *eguneango ogia* (158-4), *eguneango igaropide gitxi bat* (161); baita *Egunean ordu erdiko irakurtza* (157-7), nahiz eta sarriago *Eztakutsue egunean egunean zeuroen begiakaz?* (118), *Egunean egunean badagoz libruak ateretan* (145), *Ez bakarrik egunean egunean, baita ordu guztietan bere* (40); ez dut aurkitu *egunean eguneango-rik* hemen; bai, ordea, EL 1821n: *egunean eguneango egitekoak* (90).

70-10 ESPERANZA. Lehen *itxaromen*, ik. 9-11 oh.

denañoa; bada, eguiaz desonretan dogu gure Jangoicoa, San Pabloc diñon leguez, ta ezainduten dogu Christifautasuna; ta ceimbat andi-goac dirian gure sinismena, gure arguiac, guc arturico esquer-mese-deac ta sendagarri errazac, gu erraz salvetaco, aibat andi-goac ta es-tu-goac izango dira contuac, carguac ta juicioa; ta emetic etorrico da icaragarri-goac izatea gure condenaño galtzaera ta ondamentia, acha-qua ta excusa baguea gure becatua.

Betoz, diño San Pabloc (f), etorri bitez deunguero vici dirianen g-nera <72> Jangoicoaren aserrea, atsecaba, larritasun ta gogortade guz-tiac. Baña ara cer diñoan: betoz, diño, lenengo Judegüen ganera, guero barriz Gentil fede baguearen ganean. Baña cegaitic lenago Judeguaren ganean? Cerren fedez arguitu-goac ta Jangoicoa ganic mesede guei-goac artu dituan. Eta ara, ecer valio eztau onelaco propositu bacar onac artutea, guero barriz aztu, jaramon ez ta ez betetea: cerren cumplie-tan bada guizon prestu bati emonico verbea, orrembeste zor ez jaco Jan-goicoari? Ta au da bearren doguna.

Laugarren Gogartea: gogoratu celan egoten dan gaisso bat Medicu Osaguillea ichadoten ta ce luce eguiten jacan bere etorrerea. Asmetan daben bacochean oñatz edo zarata bat, uste dau Medicua datorrela. Ce arguiro aguertuten deutzazan bere gachac! Ce arduraz betetan dituan bere essanac! Neure Jesus! Bago Zu laco Medicuric? Jesus, ceure icen bera da osasuna. <73> Celan, egonic ni ain gaissoric, ain mascar argalduric, ez dot Zure visita gozoaren gurari andiagoric? Beste Medi-cuac, milla bider, eurac gura ez izan arren, osasunaren lecuan eriotzea emon oi dabe: Zu, neure Jesus! zara ain Medicu ta Osaguilla eguiazcoa, ece, verba bategaz ta guichiagogaz osatuten cenduzan gachic gacheenac. Essan begui araco Evangelico lepradunac, ceñi, essateaz bacarric *gura dot: garbitu zaite*, quendu ceuntzan sarna ats guztia.

Essan begui araco odolezco gachagaz amabi urtean gaissoric egon-zan andra erruqui-garriac; Ceure jaztecoaren magaleco erza ucututea zan asco guztiz osaturic gueldituteo. Zure aoco chuac equien beguiac arguituten itsuai. Zure Guerizea, Zure Verbea zan guztia al ebana. Essa-teaz bacarric Lazarori, *urten eguizu campora*, ustelduric Sepulturan illic etzala, emon ceuntzan vicitzea ta sendotasuna. Cer costa jatzun viztu-tea Naingo <74> Alargunaren seme illa? Ucutu bat eguin ceuntzan

(f) Roman. 2, 8-9.

72-3 JENTIL FEDE BAGE. Cf. DT «Gentil, el idólatra, fedagea, federik bagea, fedebageduna» eta, hurbilago, VB «Gentil, el idólatra, c. fedebagea».

72-5 EZER. Orij. cer, UZ-n zuzendua.

73-6 LEPRADUN. Nahiz eta DT «Leproso, legenartia, legenartsua, soraioa» eta, honen jarraian, VB «legenartia, soraioa».

73-7 SARNA ATS. Atz ulertu behar da; forma eta esanahirako cf. DT «Sarna, es voz bascongada, sarna, atza, zaragarra» eta VB «c. sarna, ezabia, atza».

73-8 AMABI URTEAN. Berriz 140-11n; milla urtean (107-9).

73-11 GUZTIA AL EBANA. Cf. VB «Omnipotente: c. guztia al dabena, guztia b. daikeana, g. n. deza-keana», DT-ko «zinalduna, guzalduna, guzaltuna» proposamenetik pixkat urrun.

73-13 ETZALA. Eta *zatzaten* (134-8), *natzan* (165-3); partizipioa, ezaguna denez, *etxun* da: *Etxun zirian bere oñetan* (63), *Etxungo nas parkeske lurtean* (154), *Buruz auspaz lurtean etxunik* (57) etab.; halaz ere, gutxienez behin *etzan*, ik. 133-13 oh.

ceure escu bedeincatuaz bera erorien ill-oeari, essan ceuntzan gazteari zuri dirautsut, jagui zaite, ta bestebaga viztu ta vizcortu zan. Azquenez; ez dabe mugaric Jesusen mirariac; bere gura izate bategaz sortu cituanari Cerua ta Lurra, ecin ecer costa lequiquio eguitea ta ecerezteua gura daberen guztia.

Guc orain gure gacheetan aimbete desetan badogu Medicuaren vitsita, celan da, idororic gure arimea guztiz gaisoturic, adiña demporan Comuniño Santura ez eldutea? Celan Comuniño ondoan aguertuten ezteutsaguz arguiro ta humiltasunaz gure gachac? Celan artuten eztoguz bereala berac emonico errezeta osagarriac? Bitaric bat; edo illic dago gure fedea edo maite eztoguz gure Arimac. Ta eztaquit cein bietaric dan deungago. Alan, bada, Arimac! aguertuten deutzazuezan leguez ceuroen gachac Osaguilleari ta artu berac aguinguaco sendagarriac, <75> eztozue guchiago eguin bear Jesusegaz; bada, cer da gure arimeco osasuna lain beste valio dabenic?

Eta, cetaco da deitutea Medicuari, bere errecetac enzun ta beimbere artuco ezpadira? Jesus maiteac emoten deuscuzan osagarri arimacoac dira: lenengo gure Confesoreen adivide ta avisu santuac; ta guero, Arimetan zabalduten dituan argui, viotz-quisquetada ta dei ceruzcoac, batezbere Comuniño Santuaren ostean. O, Arimac! enzun eguiozue Jesusi amore ta humiltasunaz: eguizue beragaz eguingo cenduquena baño obeto Medicu bategaz, idororic chito charric, bacenque emongo leusquizuela eguia guztiaz osasuna. Munduco Medicuetan, jaquintsuac izan arren, ozta fia liteque, baña bai ciur ta duda бага Jesusegan. *Gura dozue osatu?* (g) dirautsue, araco Evangelico perlaticoari leguez. Benetan gura badozue, seguru <76> alcanzauc dozue. Nequeric bapere, ez lauciricho bere costaco ez jatzue osasuna. Ta gaisoric zagoce? O erruquizon negargarria!

Boscarren Gogartea: eta celan poztuco liteque Esposa bat, bere Esposoa luzaro campoan lecu urrintan egon ezquero, enzungo baleu ondasun andiz beteric eldu dala urrengo Portura ta ya ur urrean egoala? Ce poza artuco eleuque? Ce gozotasuna berea gogoraturic ya laster zala?

74-2 ILL-OE. ik. 133-9 ere. Cf. DT «Andas de muerto, gatabua, katabua, hiloea» eta VB «c. ill-oea; g. ka- o katabua, zerraldoa».

74-8 ADIÑA DENPORAN. Eta gozoa da baña ez adiña osasuntsua (78-1). OEHaren arabera, Añibarro da adina honela erabili duen idazle bakarra: «Usado en Añibarro como adv., no de comparación (parece sin. de hainbat, hainbeste)», LoraS-ko bi adibideokin.

74-14 AGINDUKO. Eta ez aginduriko; gauza bera beste zenbaitetan ere: *Gozotasunez beteko edari batek* (125-11), *igaroko arteak* (194-2), *Jesusek biralduko karta* (85-14). Ez dago -rikorik LoraS-tik atera ditudan oharren artean baina bai EL-an bederen: *beteriko* (1802-201), *eginiko* (ib. 42, 84, 133, 139), *emoniko* (31), *eukiriko* (133), *nastauriko* (201) etab.

75-6 BIOTZ-KISKETADA. Cf. Eranzun enituan biotz-dei ta kisketadakaz (EL 1802-44 = 1821-50) eta ainbat kisketada, ate-joka ta dei emoeustazan konzienzia eneak (ib. 30). Konposaketaz cf. 42-6 oh.

75-9 TXARRIK. Bestetan baino hedadura gehiago du, antza denez, LoraS-n prozedura honek: baita *Idorotea gu ain argalik* (82-2), *Ze berorik ta ze eskudaturik dabilzen otzetik* (99-2), *Eder ederrik janzen dirian emakune ero arrotu askok* (129-13), *Au ederrik dabilen* (192-13). Cf., dena den, EL-ko Guztiz ezaindurik, loiturik, beartsurik ta gaisorik nagoala (159) are, nik uste, atipikoagoa.

(g) Joan. 5,6.

75-12 PERLATIKO. VB «Perlático: c. perlesiaduna, adore bagea, galkordez dagoana». Perlatico zera da, perlesia daukana; eta gaisotasun horri dagokion egoera Añibarrok eman euskal ordezkoek ondo erakusten dute.

Ce maitetasun garbi ta amorez laztanduco eleuque aurean icusiric? Eta cer essan guñei bere Alaba bategaitic anche bertan aurquituco valitz? Ha! Ondo gogoratuten badozue, oneec baño ascozaz afecto viciagoac erne ta jaioco dira zuen viotzeetan, Jaunaren graziaz batean.

Bada, ce Esposo, ce Guraso dago Jesus baxen gozoagoric, laztanagoric ta aberatsagoric? Alan, icusico zara bearturic essatera, Jacob leguez Josepe bere Seme maitea icusi <77> ebanean: *pocic orain ilgo nas, bada equi dot zorion ta dicha icusteco zure arpeguia neure Arimeco beguiacaz*. Ya essan bearco dozue Esposa Santeaz: *nire maitea niretzat ta ni neure maitearentzat*. Ya dedar eguingo dozue Simeon Santuaz: *orain, Jauna, ichiten dozu baquean ceure Servitzaria; cerren icusi dabe nire beguiac neure Salvatzallea*. Ta onen ondoren asmauco dozuez cia amorezcoac, esquer on, humiltasun ta confianzaz betecoac &c.

Eta auxe Comuniño Santuco asti au da eraric onena, ez bacarric mesedeac escatuteuco, bai ta gogoric sendoenac artuteuco, ya Jaunaren icenean au edo beste egercicio devotoa eguiteuco, ya oni edo beste vertuteari equin ta eragoteco, ya alde eguiteuco araco ocasiño donguetic &c. Eta gauza oneec, essan ezece eguin bere bear dira. Bada eguiatz, eztago gure irabaztea devociño senticorrean, ondo erechi arren; dago bai bearrenez, vertuteetan <78> aurreratutean. Eztia gozoa da, baña ez adaña osasuntsua. Ez eguizue, bada, eguin Ume chiquiac leguez, ceintzuei emoten deutesnean euren Amac ogui ganean eztia, jan oi dabe ezti gozoa, millisquetan dabe ogui gana, ta jan ta joan danean eztia, oguia botetan deutse chacurrari. Ce eraqueria! ceimbat osasuntsuagoa da oguia, eztia baxen? Alan gustuzco zalegarriac irudi arren guri gueure eguite devociñozcoac, essateraco Comuniñoa, Oraciñoa, &c. onen bat euroetaric ateretan ezipadogu gure Arimentzat, errazoiatz bildur izan bear gara, onac dirianez gure devociñoac.

Seigarren Gogartea: gogoratu, orainche errecibidu dozuen Jesus dala zuec aberastutera datorren Erregue andi bat. Enda, esquecoac eracusten dituezan leguez euren soñeco eten zarrac, euren erruquia equi daguien Jaun aberatsac, alan zuec bere eracutsi eguiozuec Jesus erruquiorrari ceuroen premiñac &c. Pensau dala <79> Arzai maite ardu-razco, ardi galduen billa datorren bat, ez ilteco, bai bere lepo ganean Arzai on baten antzera eroateco. Gogotu dala zuei icasvideric oneenac emotera datorren Maisu jaquintsu bat: Abogadu vitarteco bat: bada, au ta gueiago da zuen Jabe maiteau, ceinegan idoroco dozue pensa alitequean guztia. Eta graziaz batean, ceuroen viotzeetan asmetan do-

77-1 Gen 46, 30.

77-3 Cant 6,3.

77-5 Lc 2, 29 bide da.

77-13 SENTIKOR. *Argal sentikorrak* (126-8), *delikaduak sentikorrak* (117-8). VB «Sensible, fácil en resentirse: c. *sentikorra, suminkorra*».

78-4 MILLISKETAN. VB «Lamer: g. *milliskatu, miaztu*».

79-4 ABOGADU BITARTEKO. Cf. VB «Abogada, medianera [femeninoan, Birjinari bait dagokio beste inori bainoago]: c. *bitartekoa, artekoa*», baina «Abogado, letrado: c. *letraduna, auzijarraia, letradua*». Azken honetaz ik. 38-11 oh.

zuezan onelaco gogarte santuetan zagoce astiro Comuniño Santuaren ostean; gomutauric ez dala berau baño asti ta era oberic, bada berean dozue ceuroen bularretan, ez Jesusen Irudina, ezpada Jesus berbera. Cembat bider embidiau dozue Marta ta Mariac euqui eben zoriona, euren eche barruan Jesus artuteaz? Simeon Santuarena, bere besartean euqui ebalaco? Eta cer eguingo cenduen, onelaco era zori onecoric euqui izan bacenduen? Eguizue orain. Baña adivide bi:

Lenengoa: Norbaitec min dabenean <80> atzean edo edonombere, an, non mina dan, ifinten dau unguentu sendagaia. Arima devotac ara: comuniño guztiac, len adierazo dodan leguez, zucendu bear dozuez edo ceuroi calteric andienac eguiten deutsuezzan vicio aguintariari buru gais-toa ebaguitera, edo bearren dozuen vertutea irabaztera. Eta alan, Comuniño bateric bestera, propondu ezquero Jaunaren laguntasunaz graciai alcancetea, vici zaitece contuz bitartean, alan eguitemo.

Bigarren adividea: aurre-vidé guztiz andia izango da, zati bitan erdibitutea comuniño bateric bestera dagoan vitartea; emonic lenengo erdia, emoten esquer onac Jaunari, ta gogo onezco afectoa caz, Jesus Sacramentadua oraindiño gure bularrean balego leguez adoretan dogula amore ta erreverenciaz, nosic bein viotz-verba gozoac essaten deutesguzala. Beste dempora erdia urrengo Comuniño guñiocoa, ondo izango da emotea escatuten <81> Jesus berari, bere Ama maitea vitarteco ifiniric, presta daizala gure viotzac bere Gorputz veneragarria ondo errecibietaco urrengo Comuniñoan.

O, Arimac! essa-lei moduren baten desonretan doguzala ceruzco Misterio miragarrioc: bada, jagui bearrean Mai santu onetatic leoi indartsuen antzera, esetsi, goiartu ta azpituteco era guztico vicioac, urteten dogu argal, erbal, otz, mascarrac. Suzco chatarrac bota bear guenduquecenean, icusten gara epelac; cer epelac! edurra baño otzagoac. Zori charreco miraria! Ceruco su guztia euqui gueure bularrean ta ez gu erretea. Cer essango dabe herege adu gaistoco sinisten eztabenac gure Jesus adorarriaren egotea Sacramentu onetan? Gogortuco dira euren dotrina guzurtietan, deungaro uste izanic an balego eguiac Jesu Christoren Gorputza, mirari enzuezac gugan icusico litequezala: ecin litequen gaucea dala, izan Jangoicozco janari bat, jan <82> ain sarritan ta idorotea gu ain argalic: izan ceruzco osagarri ecin gueiangoan osasun-emollea, gu barriz beti gaisoric. Eta verba baten, izan Jesus errecibietan doguna ta ez guc maitetasun gueiango berari euquitea! Au alan izanic, eztogu cerbait parte izango Heregeen itsutasun gogorrean?

79-9 IRUDIN. Cf. 4-9 oh.

80-8 AURRE-BIDE. *Bekatu txikien humore deungak galarazoten dabe bertutearen aurre-bidea (108-2). Gurari andiaz gura dot zure arimearen aurre-bidea (148-2).* VB-n, s.v. «adelantamiento» *aurrerabidea* (b.g.) azaltzen da, argi eta garbi hemen dugunaren pare; hemengo aldaeran, ordea, soilik s.v. «antecedentemente», adberbio modura: «b. *aurretik, aurretiaz, aurrebideaz*» eta berdin «(de) antemano» azpian.

81-7 TXATAR. VB «Chispa: c. *txispa*; b. *txatarra*; g. *txingarra*».

81-13 ENZUEZ. VB s.v. «Inaudito (b.n.)».

Baña ez, neure Jesus! ez, gueurea da errua, gueurea zorigacha, gueurea galtzarea. Eta cergaitic? Obeto prestetan ezcarealaco. Cafarnaun dun beste mirari, etzituan Jesusec eguin Nazaret bere Errian; ta au cetan ete cegoan? Bere erritarrac federic sinismenic ez euquelaco. Eztozuz, Jesus, nigan mirariac eguiten, epela dalaco nire sinistea ta laburra nire prestaera; ta oraindiño epelago nago Zu errecibidu ezquero. O! iguzu, Jauna, gracia, nos edo nos ondu ta obetu gaitzezan. Alan izan dedilla, Jesus.

* * *

<83> VICI BEDI JESUS.
IRUGARREN LOREA

Izan bedi irugarren *Lorea* libru santuen iracurtza guichi bat eta adimentuzco Oraciñoa. Ecin vici liteque jan ta lo eguiten eztaben gorputza. Iracurtza da Arimearen janaria ta bere loa da Oraciñoa. Bai; gorputzac artuten daben leguez bere descansua, loa ta atseguña igaroric eguneco lan bear nequezcoac; alan Arimeac, ichiric alde batera lurreco ardurac, artzen dau bere atseguña ifiniric oraciñoan Jesusen oñetan; emonic guztia bere esquer mesede muga bagueac gogoratuten. Cer gura dozue, bada, beragaz jazo dedin, quentzen badeutsazue bere jatecoa ta ucatu asti guichi bat espirituzco egoltaldi <84> bateraco? Ez essan, astiric ez dozuela onetaraco ta cereguin andiz inguraturic zago-cela. Essan: eztozuez idoroten ordu asco gorputzari jaten emoteco, olguetaco ta zuec gura dozuezan gaucetaraco? Eta bacarric Arimarentzat ezta izango orducho bat? Cein da lenago ta ceinec valio dau gueiago?

Oraindiño guichiago escatuten dot. Ah! Guc eguingo baguendu dendariac ta jostunac eguiten dabena! guztiraco legoque demporea ta astia. Ara celan oneec billatuten dituezan atal-zati emparauac, ta gueienetan ostuac, ta eurecaz eguiten dituez seinchoen buru chapel politac. Ardura andiaz, bada, gorde eguizuec zuec bere eraldi utsac ta orduan euquico dozue astia, iracurtza ta oraciñoa emoteco.

Joateco erromeria batera, etzara jaguiten bestetan baño ordu bi edo iru goxago? Eta Ceruco erromeriaraco ordu bi lenago jaguico etzara? Essazue, emacume deungac, idoroten eztozue <85> demporaric asco iracurri ta escribietaco papercho ero zorogarriac ceuroen adisquide maitai? Eta essango dozue astiric eztaunquezuela Jesusegaz verba eguiteco, bere Vicitza ta Pasiñoco mirariac iracurteco? Ez ori; esaizue bai, nau-giac zareala ta onetaraco gogoric ez dozuela. O, ceimbat arima, neca-

82-10 FEDERIK SINISMENIK. 104-6 *gure fedea, gure sinismena*. Cf. *NekeA* 19-2 *Nonda gure fedea ta sinismena?* eta bertako oharrean aipatu lekukotasunak.

84-6 DENDARIAK TA JOSTUNAK. *Dendari batek jaziteko eder bat jostea* (193-1). Cf. *VB* «Sastre: (c.) *dendaria, joslea*». Azkueren arabera, oso izen zabaldua Euskalerrian: (V-a-o, BN, Sal, S). Ik. Azkueren ohar jakingarria s.v. *josla*. *DT* «*dendaria, ekojoslea*».

85-2 ZOROGARRI. *Baina* 91-9 *zoragarri*.

85-5 NEKATZALLE. *Eta* 124-7, 151-9n. *VB* «*Labrador: [...] b. nekazaria; g.n. nekatzallea, nekazalea*».

tzalle artean bere dazaudazan, zuec baño asti guichiago gaz idoroten dabenac demporea oraciño ta Jangoicoaren gauceetaraco!

Gura dozuez adi-vide batzuc onen ganean? Alan izan bedi, bada. Ara: lenengo, eguin bear dozuena, iracurten asten zareanean, da jaquitean baño ondo eguitean ardura gueiago ifini daizuela. Jaquintsuac izatea baxen, Santuac eguitea gueiago gura izan bear dozue: jaquituria baxen lenago billatu bear dozue devociñoa; onelan guztia idoroco dozue; ta bestela, ez bata ta ez bestea.

Bigarren, artzen dozuenean escu artean librua, uste izan Jesusec biralduco <86> carta bat iracurtera zoacela. Berau escribidu daben Guizona ezala ezpada Jesusen Secretario bat, baña Jesus berac escribidu dabela. Ceruco Angueru bategaz biralduco baleutsue Jesu Christoc paper bat, ce gozotasun andiaz iracurricco etzeunquee? Iracurri alan iracurten dozuena.

Iru-garren, ez estutu asco iracur-tarren, ezpada iracurten dozuena ondo irunsi ta egostearren. Obe da ondo egostea, ece ez asco jatea. Lenengoa da osasuntsua, bigarrena barritz caltetsua ta asco ill dituana. Contu bada, neure maiteac, adi-vide onegaz; bada, bestela, galdu ta otzitu zan zuen berotasun guztia. Suric andiena egon arren ceuroen suatean, laster ilgo da, ezarten ezpadeutsazue egurra ta aurretuten ezpadozuez illintiac. Iracurtza da gure arimeco berotasuna viztuten daben egurra: berotuco etzara, iracurten ezpadozue. Batez-bere, Jai-eguna euqui bear dozue, <87> correo eguntzat. Nongoa? Cerucoa. Norena? Jesusena. Aste guztia emoten dozue correo joan-etorria caz, Londres guñiocoac dozue; eta Cerucoac?

Berein aldats ifinten deuscuzeu, Oraciño euquitera, premiñatu gura zaitugucenean! Asco dira, baña ondo chiquiac. Aita, nic eztaucat ataraco gogoric, ez bururic. Maiteac, Jesus eztabil buru esque, ezpada vorondate ta viotz humil billa. Eldu zaitece viotz zucen garbiaz, ece, ganecoa berac emongo deutsue. Beragandu zaitece, diño Profeteac, ta berac arguituco zaitue. Bazaudaz Andra Necatzallecho necor jaquinezac, ceñen oraciñoen embidia beti izangot. Noc iracatsi deutse? Jesusec; cegaz irabaci eben iracaste andiau? Humiltasunaz erago, equin ta irauteaz.

Bai, bere verbacuntza gozo ceruzcoac ditu Jesusec arime simplechoa caz, beragana humiltasun garbiaz eltzen dirianacaz; eta onelaco chiquerchoai aguertzen deutsez, Jaquintsu arrotuac <88> euren jaquituria guztiaz ezagututen eztituezan ceruzco eguiac. Equin, bada, ta irauñ beti humilduric ta echunic Jangoicoaren aurrean, eguin eban leguez

86-8 BARRITZ. Sic; berriz ere 89-14n.

86-10 SUATE. Baita 152-11n ere. Cf. VB «Cocina: c. *sukaldea, sutegia*; b. *suatea, ezkaratza*». Ik. *suate, suete, sugate* Azkueren hiztegian.

86-12 ILLINTI. VB «Tizón (c)».

87-4 BEREIN. Cf. *NekeA* 17-17 *Berein berba gozoz animetan gaituz Jesusec eta bertako oharra*.

87-9 NEKOR. Cf. *NekeA* 27-4 *Ze nekeak onei irakasteko ta euroen buru nekorrek argitutekol*; han aipatu bezala, VB «Rudo (c)».

57-10 IZANGOT. Eta *egingot* (154-4, 161-9), baina *EL* 1802-an baino gutxiagotan, askorekin.

araco Aita San Ignacio Loyolacoari asto servitzaritzat opa ta esquiñi jacon necatzalle pobrea leguez; eta icusico dozue, ce oraciño andira jasoco zaituen Jesusec. Alan da, bada; eta nire Aita San Buenaventurac esan eutsan leguez Fr. Gil-eri: atsocho simple ecer eztaquian batec amadu lei Jangoicoa, munduan dan guizon Jaquintsu Letradunic dun beste: bada badauco burua Jesus ametaco, euquico dau beronen obetande miragarriac icasteco.

Eztzue au beingo batean irabacico; baña bai demporaz: ezta guichi, ceimbat lasterren onetara elduteco poza. Iracurten, escribietan, contuac ateretan, josten, goruetan ta caltzerdiac eguiten etzenduen beingoan icasi; baña gueroenez, eurai iñardun ta equiñaz, Maissu eguiñac zagoce. <89> Ce oquer eguiten etzenduezan lenengo letra ta goruetac? Orain barriz, laster ta arin escribietan dozue; eta albora beguira ta bateric bestera adi egon arren, goruetan ta caltzerdia eguiten dozue. Sarri eguiteac dacar erraztasun andi au.

Ume chiquiac lenengoan eztaquie berez ibilten, baña guero arin ta carra eguiten dabe galanto. Chorichoac bere ecin egaz eguin dabe jaioparriac dirianean; guero barriz, erraz dabiltz aidean bateric bestera. Alan Arima bati, neque-gach eguin arren asieran Oraciñoa, atara emonic ta Jaunaren laguntzaz, erraztasun andia irabazten dau. Eztau lo-gretan? alambere meritu andia ateraco dau: ateraco dau humiltasuna, paciencia, &c. ta ezta au merecimendu guichia. Santu ascogaz au alan eguin eban Jesusec; ce asco frutu garratz-minau becatarioc jan bear izatea?

Bestetan barriz, nai dala epeltasuna, nai naguitasuna, nai gogoraciño <90> charrac, &c. ascotan asmauco dozuez ta paciencia andia bearco dozue ez gogaituteco; baña zuec epetasun, humiltasun ta soseguz irauten badozue oraciñoan, beti cerbait irabacico dozue. Pacienziaz iraunic, bardin cein bacengoce devociño beroaz agradauco deutzazue Jesusi; ta Jesuseri gustu emonic cetaco dozuez ganeco gauzac? Contentu bada Jesus, cer doa zuec ez egotean? Bada ondo daquizue, nai dala Oraciñoan, nai beste edocein gauzatan, eztagoala gure zorientasuna, guc gura doguna eguitean, baña bai Jesusen vorondatea betetean.

Baña onez-guztiz artu adi-vide au, eta da, iracurten badaquizue, artu daizuela Meditaciño edo Gogarteac dituan Librucho bat: jarraitu berean, erleac lorac leguez. Icusten dozue celan dabillen erle bat egaz

88-9 OBETANDE. Cf. VB «Perfección: c. obetasuna, obetandea, osogunea»; obetande, hiruretarik Añibarrok erabili zuen bakarra, dakidalarik, DT-n dator, Larramendik egindako hitza da; beste biak, ordea, ez. Cf. NekeA 50-17,18 Zalako Aita eternoaren Semea ta beragaz bat Jangoikotasunean, izatean, santiutasunean, eternidadean, jakiturian ta obetande guztietan.

89-1 GORUETA. Cf. VB «(Arte de) hilar: c. irukintza, ardazketa; b. gorueta».

89-6 ARIN TA KARRA. 115-8 karra egin (oso testuiguru interesgarrian: [Basauntzak] bertati arin egiten dau iturriko urera [Muskerrak] bereala karra egiten dau kardoaren latztasunaz odol edendua ateretera). Cf. Mic «apriessa, carran, laster» eta VB «Correr: b. carra egin; n. korrika joan; c. laster joan; g. eiatu; b. karraka joan, arineketan, arin arinka».

89-11 MEREZIMENDU. Eta zimendu (136-8, 189-6, 139-9, 138-12), tentamendu (141-10, 171-1, 171-11.) NekeA-n tentamendu eta tentamentu aurkitu genuen (ik. bertako 12-15, 16. oharra).

90-4 BAZENGOZE, Orij. becengoz, UZ-n zuzendua.

loraric lora: baña eztoa bateric bestera, aric eta ustu artean ango ezti guztia. Era onetara gueratu Gogarte <91> bacochean; eta ez igaro bigarrenera, aric eta ustu artean ango devociño ta un gozoa. Darabiltzue bateric bestera gogoa? Iracurri beste zati bat; eta onetara bete Oraciñooco demporea. Muleta edo maquillaz baño ibilli ecin dana, ezta orregaitic ibilli baga egoten: jarraitu eguiozue bada Oraciñooco videari, arturic iracurtza escu-maquillatzat.

Bearbada jazoco jatzue seincho chiquerrena, ceintzuec ecin ibilli dira oñez, ezpada amaren escutic oraturic; baña guero icasten dabe berez arin oñez ibilten. Araco ceure adisquida maitearen villete zora-garriac, amorez itsuturic iracurten cenduzanean, etzinian ego-taldi ero lotsabaguean gueratuten? Iracurri eguizuec amoreaz Jesusaren finezac; bada oneec berez dacarde zaletutea bere amorio maite-garrira.

Baña iracurten ezpadaquizue bere, aramen Oraciño eguiteco modu eder erraz bat. Contu eguizuec beguien aurrean <92> dacutsuela Jesus; edo gogotu gura dozuena: izan bedi v. g. celan Jesemanico hortuan emoban odolezco izardia; izan bedi, errudun gaisto bat leguez lotu ebeanean soca ta cateaz: edo gugatic eroan cituan azote gogor erruqui bagueac. Esan bada orain: Idoro izan baciña an, gogortade oneec igaro ta iruntsi cituanean Jesus maiteac, etzeusquion cerbait esango? ta etzirian erexeguingo bere maitetasunean ceuroen viotzac? Ah! mirarituco ciñian, icusiric guri euscun amoreac ta ez bestec igaro-eraguiten eutzala ain neque garratz-minac!

Eta ce erruqui andia viztucio etzan zuen viotzetan, icusiric batetic bere erru-baguetasuna ta bestetic bere necaldi gogor latzac? Ce lotsa andia artucio etzenduque, icusiric Jesusen paciencia ta ixiltasuna bere penen erdian, ta ceuroen sufrimentu guichia neque ta gachic chiquieanean? Ce damu ta erruqui andia artucio etzenduque, <93> gogoraturic ce garratzac izan cirian Jesusentzat gure pozcari ta atseguin guzurrezcoac? Ce amorio andia zor jacala, uste izango cenduquee onembeste amore gaitic?

Baña ezta au bacarric. Uste dot, ece, idoro baciña Jerusalem en orduan, au ecece, baita echungo cineala bere oñetara, eurai laztanca; erexeguingo cineala bere amorean; bustico cenduezan beguietaco negar-ampullua caz bere oñac; eguingo cenduen aleguiña bera defendietaco; erregutucio ceunceen Borreruai azotadu ezleuela Jesus ona; esquinico cenduqueen ceuroen solbardea, beretzat egozan azoteac artzeco; eta au laquetu ecic Jesusec edolabere echungo cinean auspez bere aurrean;

91-2 UN. VB «Médula» eta «Tuétano: b. una; g. muna, mamia, muña».

91-9 ADISKIDA. Eta *adiskidak* (118-5), *adiskida* (160-3), *adiskida kaz* (188-8). OEH-k «El final -kida se encuentra en Añibarro» dio, Añibarrorengan baina ez behin ere VB-n, idatzietan (EL1802 eta LoraS-ko aipamenak dakarzki) baizik.

91-12 ZALETU. Eta *Zaletu nadin limosna egitera* (163-7). VB s.v. «Aficionarse (c)».

92-3 IZARDI. Baita 97-8, 124-8, 127-6 eta 180-14n; VB-n bakarrik *izerdia*; *NekeA-n izardi* > *izerdi* aldaketa izan daitekeen batez ohartu genuen, bide batez aldaera bakoitzaren EL1802-ko agerrialdiak erantsiz (ik. 5-10 oh.).

93-11 LAKETU. Eta *Errukigarria litzateke ainbeste gatx laketutea* (175-12), *Dantzak &c. premiñazko*

batuco cenduen bere odol valiotsua; gorde odol tantac perla estima-garriac leguez; ta negarturic icustez ostico-peturic, batuco cenduen ar-dura andiaz, laztanca mun-eguin ta iruntsico cenduen gozotasunez be-terico edari ceruzcoa leguez. <94> Ea bada, maiteac, eguizue orain oraciñoan, eguingo cenduena, idoro izan baciñee Jerusalemene, Jesus vio-tzecoac padecidu ebanean.

Artu bere eguizue vitarteco au: euqui ceuroen escuetan Santo Chris-to bat, beguiratu eguiozue goitic bera Jesus Crutzean josiari; mun eguin erreverencia andiaz bere lllagac: estutu ceuroen bular ta besartean amo-rezco laztanacaz; ta uste izan, viciric balego leguez, verba eguiten deutsuela Crutzetic, essanic: Semea, beguira ce amore neurri baguea euqui neutsun, ta zuc maite izango enozu? Beguira cembat costa jatazan zure becatuac, ta guraco dozu becatuari jarraitu? Beguira cembat hu-mildu nintzan, ce paciencia andiaz igaro nituan erru бага gogortaderic mintsuenac; celan obeditu neban ta ce maitetasun andia eracutsi ne-ban Crutzean josiric ifini ninduenacaz. Arimea, ta au alan izanic, ja-rraituco ezteustazu? &c. Essan bada orain, au alan <95> balitz, Jesu-sec zuei verba eguitea, cer eguin, ta cer essango cenduquee? Ce amore ta ce damu vicia erexeguingo ez liteque zuen viotzetan?

Baña onetan, calte andiac ecarri ta guztia galdu-erazoten deutse Oraciñoa daben ascori, dauqueen Umeen ecandu char batec. Ara ce ba-quean, ce moduz dagozan Escola-mutilac euren aurrean dagoan artean Maissua; bada oneganic urrinduric, ta Escolatic urtenic, banatu zan guztia; alcar joten dabe, dedar eguiten dabe, eztago eurecaz baqueric, batzuc asten dira trompan, besteac pelotan, besteac cecenca, &c.

Auxe berberau jazoten da arima ascogaz; Oraciñotic urten da aric laster otzitu ta aztuten dabe guztia; baña eleuque alan izan bear, ez-pada atera bear leuque Oraciñotic, ondoen derichen consideraciñocho bat, barrirrotuteco nosic bein, eguiten daben leguez Lora-tegui baten sartzen danac, ceñec beti ateretan dau loracho bat, <96> betibere usaiñ eguiteco. Bestela, or emen darabildenac zabalduric euren gogoa, nequez beraganduco dira; ta Oraciñoco dempora guztia emon bearco dabe bildu ecinic euren almen ta cenzun deslaituac, dabilteen leguez guraso asco, batu ecinic jatorduan erri guztitic zabalduric dabilten euren ume deungaro aciac.

Eta orainguiño gura badozuez consideraciño errazago bi, ibilteco beti Jesusen aurrean ta guichiago nequetuteco burua: aramen. Gogo-

aldiren baten laketu litekez (187-8). VB «Consentir, permitir: c. laketu». Azkuek J. J. Mogel (Eztaiala Jangoikoak laketu ni zure borondateetik aldendutea BasEsc 225), Añibarro (EL 126) eta Uriarteren (Laketuten deutzazulako Jezabel emakumerari, igarlea dala esaten dabenari, irakasten Apoc 2,20) adibideak dakartza.

93-13 NEGARTU. VB-n bakarrik «Llorar: c. negar egin». DT-n, batetik, «Llorar, negarregin, niga-rregin, negarrez ari, egon» bestetik «Llorado, negartua».

94-5 KRUTZEAN JOSIA. Cf. NekeA 21-3 Begira gakiozan Jesus krutzean josiari eta bertako oharra.

95-13 BARRIROTU. 130-4. 165-12. Cf. VB «Renovar: b. barritu, barrirrotu, barrizta; g. berritu, er-berritu». Barrirrotu eta barrizta(d)u dira, hain zuzen, DT-n azaltzen ez diren bakarrik eta LoraS-n, bestalde, erabiltzen dituenak, Barrizta(d)u-rako ik. 39-5 oh.

ratu lecu guztietan darraitzula Jesusec, Crutze Santea lepoan dabela; ta betibere guganz biurturic, amorezco quexa bategaz dirautsuzala verba oneec: Cer da au becataria; Crutze astuna lepoan dodala zugaitic, noa zure alboan; ta ori baño gueiago lagundu ta jaramongo ezteus-tazu? Erantzun eguiozu: O Jesus maitea, Zuri lagundu ta Zure oñai mun-eguitea baño, besteric desetan eztau nire arimeac.

Edo uste-izan dacutzula Jesus, <97> Seincho eder baten antzera, Crutzecho bat solbardan arturic, pintetan daben leguez, lirio ta eguzqui guztiac baño sotilagoa; ta onetan dirautsula: Orra becataria non, neure Amaren sabelean sortu nintzanic ona, ibilli nintzan Crutze onegaz zugaitic; eta zuc maite-izango enozu? O, Jesus! Nos erexeguingo dozu zure amorezco sua nire viotz otzitan; cerren gura eztot ezpada amorioaz erre ta iltea Zugaitic? Zu zabiltz nequeturic Crutze astunaz nigaitic; cer eguñei, ezpada Zuri pocic jarraitzea neure neque, izardi ta penetan, bada Zuc astun-gogorragoac eroan cenduzan nigaitic?

Auxe eguiten badozue sarritan, icusico dozue celan Jesusec eguiten zaituezan prest, gai ta aurreratuac Oraciñoraco ta becaturic urrinduteco. Alan prestago ta zoliago egongo zara gauz on guztietaraco; bestela, gueratuco zara epelduric ta itsalturic, viztuten eztan candela erexeguin bat leguez, ceinec, lenengoan argui vici-arguitsua <98> emon arren, guero erdi illic gueratuten da, viztuten ezpadabe barriro.

Ecín bada adierazo lei, dempora ta paper asco emon arren, ce ondasun zorionecoac dacazan, beti gogoan Jesus erabilteac ta onetan Gogarte labur batzuc ta viotz-dei santuac eguiteac; bada dira, Ceruguiñoeco eltzen dirian deiac. Onen bitartez irabacico dau arima batec, ego-tea beti adimentuzco Oraciñoan, bere lan ta bear guztietan; ta baldin ordu erdico astia bere ichiten ezpadeutse bacarrean egoteco bere ardurazco cereguiñac; quitutuco dau onelan, galdu baga orregaitic bere bearra ta demporea.

Icusi izan izango dozuez andra pobre batzuc dabilcelata janciric maquina bat atal-zatiz adobauric dagozan soñecoacaz. Ezagutu bere ecin lei, cein zan lenengo telea. Zati bat da gorria, beste bat zuria, bata baltza ta besteac urdiñac ta colore nastucoac. Baña <99> alambere eztacutsuez ce beroric ta ce escudaturic dabilzten otzetic? Onelan bada, zuec bere egun artean ta ceuroen era ascotaco cereguiñetan, jaso beti-

97-4 NINTZANIK ONA. Eta mundua danik asmau dirian nekaldi arrigarrienak (117-7), Bekatu egin ebanik lar-bere geratu zan gure biotza makurturik (185-2), Maitik jagi zanik (188-8). Ik. 18-10 oh. aditzaz kanpokoetarako.

97-13 ITSALTU. Sic, beti, itzal-en orde: Enas iños mukertu ta itsaltuko (174-11), eta Olango gogoraziño tristeak tristura itsalak dakarkezala biotzai (133-12). Ez dut itzali-z besterik aurkitzerik izan VB-n. Cf. 53-12 odoltu, bestalde.

97-13 VIZTUTEN. Orij. viztaten.

98-5 BIOTZ-DEI. cf. 42-6 oh.

98-11 IKUSI IZAN IZANGO DOZUEZ: Zabalaren arabera (ik. VRB 14) honelakoa «Participio de futuro triple» da eta «izango —il izango— haber de haber matado o muerto» baino «más pasado» hots, iraganean urrunago den ekintza adierazten du.

99-3 EGUN ARTEAN. Cf. Eskaturik egun-arteon sarriro Jesuseri (121-10) eta Badakutsue besteren batek jasoten dabela burua egun-arteon (123-2).

bere Jangoicoagana zuen viotzac, ateraric viotz-verba ta afecto maitegarriac, laburrac bai, baña erexeguiñac. Eta arrainchoac jasoten dituezan leguez euren buruac ureen artean, alan zuec bere goratu ceuroen arimac Jesus gana, era ascotaco afecto labur, baña bero exetua caz, ya amarezcoac, ya damuzcoac, ya confianzacoac, ya humiltasunezcoac, &c. Alan bete cifeie, ceuroen cereguiñ premiañzacoac eragozten deutsuenean nosbait, oi dozuen Oraciñoa; ta onelan ateraco dozue, ceuroen lan-bear neque ta cereguiñac izatea Oraciño betico jarraitu bat leguez. Eta sinistu eguidazue ece, gona atal ascoz adobauac berotu ta estalduten dabene leguez decenciaz presonea, alan zuen arimea otzituco ezta caridadean; ta gomutauric, beguira jagocala Jangoicoa, <100> gauza guztietan ibilico da garbiro.

Eguizue, bada, neure christiñau maiteac, eguiten dabena eche ascotaco otseñac ta servitzariac, ceintzuc gose dirialaco edo asti guichi ugazabac emoten deutseelaco, oñez dabiltzela jaten dabe bazcaria; ta onelan batzuc eta besteac eguiten dabe berea. Edo eguizue oi dabena denderuac, ceintzuc Feria demporan erabatera eguiten dabe guztia, saldu, ibilli, verba eguin, bear, jan ta diruac batu. Alanche zuec bere iñar-dun ta equin bearrari ta oraciñoari; oraciñoari ta lanari.

Adierazoteco Oraciñoac dacartzan on andiac, bear litequez escribidu libru asco ta andiac. Baña ataraco iru gaucen bearra daucagu, eta dira demporea, dirua Libruguillearentzat ta jaquituria experienciaz; ta onegatic biralduten zaitueguz Ama Santa Teresac bere vicitzearen ganean atera eban librura. Ni contentu nas, eguia <101> bacar bat zuei essateaz, au da, lozorroac artuco zaituela Jangoicoaren servicioan, azturic munduco gauzac, atseguin ta egotaldi bat eguiten ezpadozue Jesusen oñeetan: gogoraturic edo eriotzea edo juicio edo Jesusen Pasiño Santua, &c. Eta alan, baldin aurreratu gura badozue arimeco gaucetan, ez galdu Oraciñoco egoquera. Uste dozue nire essatea dala au? Ez; urte asco da, iracatsi euscula Espiritu Santuaren Esposeac essan ebanean: *Ni lo natz, baña irazarriric dago nire viotza*. Oraciño-lo santuari darraio zur zoli egotea vertuteraco.

Bestela jazoco jatzue, oi dabena, bear dabene loa artu baga, bear eguiten ifinten danari. Ifinten bada iracurten, ichiten jacoz beguiac. Asten bada josten, jausten jaco burua almoadachoen ganean, oeco aburdico ganean leguez. Cergaitic alan? Loaren faltea dauquelaco. Bai, milla burujauste emongo dozue Jesusen servicioan; nagui epel alperrac urtengo dozue, <102> ta laprast eguingo dozue bere legue santuaren videan, artuten ezpadozue bear dan atseguña Oraciñoan. Gura dozue, bada, egon irazarriric? Ardura guztia azturic, guelditu nosic bein ta egotaldi bat eguizue Oraciñoco loan; ta onelan Jangoicoaren bitartez egongo zara irazarriac bere lan santuetan.

Zarratuco dot iracurtzau irudintza eder bategaz. Uste dot Oraciñoa, batezbere gogozcoa, dala vicitza espiritualaren arimea leguez. Eta, alan, emon eguidazue guizonic sendo, vizcorrena, ta icusico dozue ce-

lan, alderaturic arimea, gueratuten dan idulqui bat leguez illic; ta gai ezta pausu bacar bat emoteco. Hay! bildur izan bear da, ozta pausu bat emongo dabela Jaunaren servicioan, oraciñotic alderaturic dagoan arima batec. Gueiago: aldeguñic arimea gorputzetic, izan arren au len eder politena, gueratuten da guztiz ezaina ta icaragarria. Ha! Cembat bider au icusi oi da <103> oraciñotic aldeguñic dabiltzen arimacaz?

Oraindiño gueiago: beguira ce laster ustel-quirastuten dan, arima baga guelditu dan gorputzic sendo indartsuena. Berpetatic asten da emoten usain charra; betetan da ar atsituz, &c. Eta cer, beste onem-beste jazo eliteque Oraciño santua alde batera larguetan daben arimeagaz? Ichiric Oraciñoa, ezta asco izango ichitea len eucan moduzcotasun ta verba-egucune ona; ta orra emen non guichituten jacan lenago emoten eban usain gozo santua. Ta gauza barria izango da aric ara eldutea arimau ardura baguea izatera bere cenzunetan, ta laprast eguitera becatu chiqui arinetan? Ta becatu chiquerren ondoan, ce bildurquizuna ezta becatu mortalen batec guztia ondatu ez daian? Berein onelaco guertaldi erruquizunac dauqueguz beguiren aurrean.

Ay, Jauna! Arimai dacarquezan zorientasunac Oraciñoac, balecarquez <104> gorputzai; au da: oraciñoagaz arindu, vizcortu, edertu ta osatuco balira gure gorputzac, gareanoc izango guintequez oraciñoguilac. Cer eguingo ez gueunque ez iños atso-aguratuteagatic? Cer emongo eleuquee Emacume batzuc, balitz edonombere, euren arpeguiac edertu ta betico edertasunean iraunerazoco lituan gauza ederguillaren battegaitic? Non da, bada, orain gure fedea, gure sinismena? Maite badogu osasuna ta gorputz galducor onen edertasuna, cergatic eguiten eztogu irabaztarren, betico iraungo daben gure arimeco edertasuna? Eta Santuac mantendu ecin baciran vertutean, ez goi-beratu euren arerioac Oraciño baga, celan eguin al izango dogu becatarioc?

Cer valio dau essateac *argalac gara*? Gueu gueuroc condenetan gara; ta geure eranzute onegaz arpeguian emongo deuscu Jangoicoac, Evangelioaco servitzari alperrari leguez; <105> essanic (*h*): *guizon gais-toa, ceure aotic atera dozuzan verbacaz juzguetan zaitut*. Badazaugu gure argaltasuna, sendotu, escudatu, gorde bear guñiatequez, emonic Oraciñora. Sacramentuac sarri ta ondo artuteaz, &c. Osasun guichicoa dan argala contuz dabil, alde eguiteco gach egin leioen gaucetatic, ta artu-

102-9 IDULKI. Cf. VB «Leño: c. *egurra*; b. *zula*; g. *zura* [...]. El que se destina para mantener el fuego: idem. y b. *idulkia*».

103-7 BERBA-EGIKUNE. Cf. 41-5 *berbakuntza*, zeinaren esanahikide den hemen. VB-n ere sarrera beretan aurki daitezke biak: ik. s.v. «Dialecto», «elocuencia», «habla», «idioma», «elegante en hablar», («tiene buena» labia». Ikusten denez oso eremu zabala bete behar zuten «iek».

104-3 ATSO-AGURATU. Cf. VB «(hacerse) anciano: c. *zartu*, *aguretu*, *atsotu*».

104-5 LITUAN. Mende honetara arte urri dira (eta oraingoak ere ez asko) honelako l-dun adizkiak gure idazleengan, dakidalarik. Etxepare eta Leizarragarenez, orobat beren esanahi eta egitekoetz, ik. Lafon, *Le système du verbe basque au XVIIe siècle*, Burdeos 1943 (faksimilea, Donostia 1980) 387 eta hur. or. Cf. Mendibururen hurrengo pasarte hau, egituraz Añibarrenaren antz handia duena: *Asko irabaziko ez luke ogei urtez hordu oro edo egunean amar aldiz eun milla ogei zorziko irabazten lituen gizonak?* (Mendibururen idazlan argitaragabeak, Patxi Altunaren ed., Bilbo 1982, 161. or.).

104-7 GALDUKOR. VB «Perecedero, caduco: c. *galdukorra*, *galkorra*, *galdugarria*».

(h) *Luc.* 19,22.

ten ditu on eguiten deutesen sendagarriac, garratz-minac ta costu andi-coac izan arren. Dituanac escu artean osagarri bigun, erraz ta onac, baldin ilten bada artutezarren, egotzi beguio errua bere buruari.

VICI BEDI JESUS.
LAUGARREN LOREA.

Opa izan deutsuedan laugarren Loreac <106> izan bear dau, ar-dura guztizco bat ifintea, ez jausteco bestebein becatu chiquietan, dala, guzur chiquietan edo murmuraciñoetan, desobediencietan, impacien-ciatan, &c. Onexec dira, araco Espiritu Santuac essaten cituen, *arime-co mastui guztia banatu ta galduten eben azearichoac*. Zorionecoa aci ta nagusitu baño len, ilten dituena arerio chiquioc: erraz da beeratu, goiartu ta iltea edocein vicio char bere asieran; baña bein andi eguinic, aimbat gachago. Zuetaric zantarrenac apurtuco ditu amabi otsa-cume jaio-parriac; baña, noc zuetaric ilgo dau bat bacarric, otso nagusia egui-ten danean?

Chatar batetic viztu zan su exetu andit bat, bearbada chua egozteaz amatauco zan; baña garrac indar andia arturic, guichi dira Errico Auzo guztiac bera ilteco. Jaquinic zagoce, maiteac, ece, asmetan dabenean Deabru asmutsuac arimaren batec erabagui dabela Jesusi jarraitutea, ezteutsala <107> esetsiten gauza andietan. Baqui ezteutsala onec on-do urtengo; eta, cer eguiten dau? Asten da gauza chiquietatic, v. g. be-catu arineetatic, essateraco, ocasiñocho bat, verbaldi guichi bat, adis-quietasun guztiz charra eztan bat, eldute bat araco echera, chancha bat ta beste onelacoac: eurocaz idiguiten dau atea ta videa, lapurrac eguin oi daben leguez, ceintzuc lapurcho bat biraltzen dabe, eurac ba-ño aurrerago echean sarturic ta atea idiguiric, nagusiac guero ostutera ta iltera sartzeco. Contu, bada, onetan christiñau maiteac. Bestela, erresqui vicio zara milla urtean, baña quentzen ezpadozuez becatu ve-nialac edo arin-chiquiac, alper alperric nequetuco zara ta eztozue atz bat aurreratuco Ceruco videan.

106-2 GUZTIZKO. VB «Total: c. *guztizkoa*; g.n. *guzizkoa*», DT-tik hartua.

106-3 DESOBEDIENZIAN. Baina *inpazienziatan*.

106-5 MASTUI. Cf. VB «Viña: c. *mastia*, *mastegia*, *mastuia*; n. *ardantz*» eta «viñedo: c. *mastitza*; b. *mastuia*». Gonbara bedi DT-koarekin: «viña: *mastia*, *ardantz*», «viñedo: *mastitza*».

106-5 AZEARITXO. Berriz ere 109-3n, gehi *azeariak* (122-13). Huaxe da Añibarrok, dakidalarik, beti darabilen aldaera, sudurkaria galdu ondoko bi bokalak mantentzen dituen; cf. VB «Zorra, zorro, raposa: c. *azearia*, *azeria*; b. *lukia*». Berri gehiago *NekeA* 23-15n.

106-8 OTSA-KUME. DT-n *otsokumea* aldaera dator s.v. «lobezno»; VB-n ez dago honelako sarrerarik. Cf. parekoa den *usategi* (171-8) VB «Palomar: c. *uso*- o *usategia*»; kasu honetan DT-k bakarrik *usa*- dakar.

107-9 ERRESKI. Sic, *errezki*-ren orde. VB-n soilik «Fácilmente: c. *erraz*; b. *errazto*», beti -a-, hala nola *LoraS*-ko beste agerraldietan (*erraz* 21, 42, 91, 116, 166 etab.); halere, gutxienez *EL1821-161n* ere: *Errezki izango dozu nizaz erruki*.

107-10 ATZ. Cf. VB «Dedo: c. *atza*; n. *eria*. Del pie: *beatza*». Hauxe da, bada, oraindik Añibarro-*rentzat* forma bakarra; aipatu gutxienez, ez du ezagunago egiten zaigun *atzamar* aipatzen, ez eta erabiltzen esanahi horrekin: izan ere, *atzamar* idazle honentzat «garra» (b. *atzamarra*; g. n. *atzaparra*) da. Cf. atz-ez: *Atz bategaz arinduten ezpadot bere krutzea* (168-12; ik. 107 ere), *Ifini atz bat kandela erexegin baten garrean* (*EL1802* 51; ik. 1821-58); eta *atzamar-ez: Infernuko oiso amurratuen atzamar artera* (*EL1802* 147).

Eticuac vici dira ta batzuetan erregaletan dira, baña beti dagoz argal. Cetan ete dago au? Da, euren humore charrac eragozten deutsalaco. Alan becatu chiquien humore deungac <108> galarazoten dabe vertutearen aurre-videa. Ifini eguizue hortu baten lechuga landaren arlo danic onena, baña iñurriz betea; icusico dozue ce guichi azten dirian, satsa ta ura ezarri arren. Ara celan, zantar chiquiac izan arren iñurriac, ce calte andia eguiten daben.

Oraindiño gueiagio miraritu bear zara, icusi nebanagaz aldi baten gure Colegioan. Gomute dot, icusi izana igarturic, beste dempora baten bere orri ta lora ederra caz poztuten guinduzan arbola bat; itandu neban, celan igartu zan au, ta eracutsi eusten iñurri pilo andi bat ebillela goiric bera, essaten eustela: oneec onexec chiqui pildinoc, Aita, galitzen dabe arbolea. Jangoico santua! dedar eguiten dot gogoratuten jatan bacochean guertaldi au: arerio ain pitin ezetacoac mascartuten badituez arechic sendoenac, celan aci litequez vertute argal meac, esetsiten badeutsee becatu venialac? Emen dacuscu, <109> ce errazoi andia eucan Esposo Santuac, aguinduteco bere Esposeari ill eguizala len essan nituen azearicho chiquerrac.

Baña nic orain bacarric verba eguiten dot, gueuc eguin oi doguzan becatu chiqui ecanduzcoa caitic; ez argaltasun ta vorondate oso бага jazoten jacuzenacaitic, ezpada guc gura dogula, gure vorondatez, ondo beguiratuaz ta ecer ezpalitz leguez, essanic guzur chanchetaco bat, murmuraciño guichi bat, &c. ta epetasun andiaz essaten dala: *ea, one-gaitic iñor eztoa infernura*. Ay, neure Jesus! dirudi, onelacoac bacarric dauquela condenetaco bildurra, ez Zu sentimentuz betetearena, ez Zu iraindutearena. Cer eguingo ete leuque, becatu mortalac ezpalecar betico erretea Infernuan? Sartu beguie escua bularrean ta eranzun beguie arguiro.

Baña goazan aurrera: bacarric, bada, orain verba eguiten dot araco oitura çharreco ecanduzco becatu veniala <110> caitic, ta dirudienean eztaucala batec emendetaco vorondateric. Bai, ce beste becatu chiqui argaltasunez edo bearbada premiñaturic leguez eguin oi dituezanac eguiazco arima onac bere; onecaitic diñot: baldin jausi ta laster damututen bajaque ta artzen badabe gogoa aurrerantzean ez jausteco, ezta cer bildur asco izan onelaco arimacaitic.

Hortulauac euren hortuan ateretan dituezan bedar charracaz eguiten dabe sats ona. Alan eguiazco Arima devotac ateretan dabe onic asco euren falta chiquienetatic, edo dala negarrez ustelduaz edo damu eregegüñaz erreteaz. Valio dabe, diñot, dala humilduteco, dala Jaunaren servicioan ardurazcoagoac aurrantzean izateco, eurac euretan ez fietaco, icharomen gueiagio Jesusegan ifinteco ta viztuteco guban eracus-

110-11 AURRANTZEAN. Berriz ere *EL1802-151n* aurkitzen dugu. Sarriago *aurrerantzean* (ik. 17, 37(2), 41, 110, 114, 119, 156, 161), baina forma hau ez da inondik ere ezinezkoa; alderantziz, honelako zerbait suposatu behar da baldin eta denboran zehar atzera joaz *aur* (*aurrez aur-en* dagoena, alegia) gehi NORA kasuaren atzikzia batzen baditugu: cf. 47-11 oh. *aurraçu / aurreratu* aldaerez.

ten daben maitetasuna, icusiric ain erruquitasun bigunaz sufrietan gaituzala.

Azquenez, essango dot Espiritu <111> Santuaz (i): Unguentua-ren usaiñ ona galtzen dabela, unguentuan bertan ilten dirian euliac. Orain essango dot neure Aita maite San Francisco Sales gaz: calte guichi eguiten daben leguez balsamuan, eldu bat eguin ta bertatic igues eguiten daben euliac, alan calte guichi eguiten dau ariman, jausi ta be-reala gorrotauten danean becatu veniala: baña jausi balsamuan ta bertan ill ta usteldu dan euliac galduten deutsan leguez usaiñ ona, era onetara ecanduzco becatu venialac galarazoten dabe devociñoa. Arrac ta aranzac soloan itoten dabe frutua, baña gordeguillac dira ifinten badira esian. Cembat arimetara sartuco liteque soberbia amurratua, uts chiquiac adierazoco ezpaleutse euren ecereztasun argala ta emongo ezpaleutse humilduteco videa? Ezauguera onec zarratuten deuto atea arerioari, sartu eztidin. Laprasture chiquer bategaz, <112> alde eguiten dau batec menturaz jauste andi bat. Dacus vide charra ta contuz dabil. Alan, &c.

Baña arinac izan arren, gach guichitzat euquico dozuez becatu venialac? O! ta ce bestela gogoratuten dozuen, ceuroen adisquide mesedetuetu batec eguiten deutsuenean esquer-baguetasun chiquien bat! Etzara orduan gogaitu, sumindu ta aserratuten, esquer gaisto andiac beilitzen leguez?

Sinistu eguidazue, oraciño, egercicio ta devociño guztiaç baño obe dala becatu chiquietan ez jausteco, ardura aleguñezcoa ifintea. Eztozue euquico zoraqueritzat asco erreceeta, barau luceac eguita ta, au guztiaz, ardura baga becatu venialetan jaustea? Cer essango cenduque dama bategaitic, bichiz, loraz ta apaindura ederrez galantuco balitz, baña jazteco zar eten atsitu baten ganean? Berein barre eguingo cenduque, erotzat euquico cenduque ta essango ceusquioe: urlia, jazteco loi bichitu guztiori <113> baxen, obe cenduque soñeco leun garbi bat.

Onetan artu bear dozue, Maria Santisima amaric maite ta iracaseric onenac iracasten deutsuena. Ara cer diñoan beronegaitic David Santuac: *Egoan Erreguñña Erreguearen escoatara urre-gorritzco jazte-*

110-13 ERRUKITASUN. Cf. VB «Misericordia: c. *errukia*, *-kitasuna*; g. n. *urrikitasuna*, *urrikalmentua*». *-tasun* atzizkidun guztiak ez datoz DT-n; bai, ordea, «*miserikordia*, *errukia*, *kupida*, *urrikalmentua*». *-Tasun* horren maiztasunerako Añibarroren hiztegian, cf., esterako, *eskertasun* 3-5 oh.

(i) *Eccle.* 10,1.

111-9 GORDEGILLA. VB «Guarda, el que a su cargo tiene algo (c)».

111-13 LAPRASTURE. Cf. VB «Resbalón: c. *labanketa*; b. *laprasturia*, *laprasketa*» eta *Zelan jausi ta laprast egingo eztogu* [...] (19-1).

112-2 ALDE EGITEN DAU BATEC MENTURAZ JAUSTE ANDI BAT. Cf. OEH s.v. *alde egin*: «Se emplea con los casos *-(r)l* y *-(e)tlk*. Sólo Añibarro lo utiliza con objeto directo con el sentido de 'evitar (algo)'».

112-5 MESEDETEU. VB «Favorecer: c. *mesedetuetu*, *eskertu*, *on egin*, *faboratu*»; sarrera honek ez du inongo zerikusirik DT-koarekin.

112-7 BEILITZEN. Sic: cf. *etorri bailitzan legez* (44), *angeruak bailitzen legez* (38) eta *emon bailitzuen legez* (42). Bigarren *-e-a* (38. or.ko adibidean bezala) aurreko bokal itxiak eragindakoa da: cf. 4-13 oh.

112-13 GALANTU. VB «Adornar: c. *apaindu*, *edertu*, *galantu*, *politu*, *bitxitu*». *Bitxitu* ere ikusi dugu erabilia: ik. 8-11 oh.

coaz, cein cegoan bichiz ederturic; beguira celan dagoan: lenengo jazten dau Ceruco Erreguiñac urre-gorritzco soñecoa; guero barriz ifinten ditu bere ganean apaindura politac. Auxe da eguin bear dozuena zuec bere; janci zaitece caridadesco soñeco zuriagaz, alde eguizuez becatu-ric chiquienac; ta onen ondoan datoz galanto oraciño ta devociñoac.

Baña ez uste izan, diñodala orregaitic, icaratu bear zareala jausten zareanean uts eguite arinetan; au litzateque aztutea, argalac ta gueldo prestuezac zareala. Nor ceñatu ta miraritu da iños, icustea gaitic lurrean jausten ume chiqui bat edo <114> austen videriozco ontzi argal me bat?

Gogoratu bear dozue seincho chiquiac zareala oraindiño vertutean. Etzara icaratu bear, eztozue gogaitu bear jausten zareanean gach viciozcoen baten; ezta au osagarria, ezpada humildutea, damututea, Jesus gana confianza osoaz eldutea ta aurrerantzean ardura andiangoaz vicitea.

Onexec dira atera bear dozuezan frutuac ceuroen falta chiquietatic, ta orduan jazoco da San Pabloc diñoana: *Jangoicoa maite dabennai, guztia onean biurtuten jaqueela*. Bai, falta chiqui oneec, berez deungac izan arren, dira arimeen oneraco; bada, dacardez humiltasuna ta len essan dodazan provechuac. Erleac lupetz loien valia dira, euren eztiabia gozoac eguiteco. O, ce Maissu Eguille miragarria dan gure Jesus! bada gure gachetatic bere ateretan dituz onac.

* * *

<115> VICI BEDI JESUS.

BOST-CARREN LOREA.

Boscarren Lorea izan bedi, eldu zaiteceela lasterren Confesiño santuco garbi-teguira, jausten bazara argaltasunez becatu ilcor, eriotzco edo mortalean. Eguizue oi-dabena basauntzac, ceñec icusten danean eriotzturic ta zaorituric, bertati arin eguiten dau iturrico urera; anditu eztidin gueiago zaoria. Eguizue oi-dabena musquerrac, cein edendu dabenean sugueac bere izpiaz, bereala carra-eguiten dau cardoaren latztasunaz odol edendua ateretera.

Eguizue oi-dozuena gaisoric echuten zareanean. Esaizue: ezteutsazue bertatic deituten Medicuari? Bai, <116> ce bestela, diñozue, indar ta su andia artuco leuquela zuen gachac. Eta cer besteric, uste dozue, jazoco litequela zuen arimetan? Eztacutsue au ondo sarri ascotan?

113-8 KARIDADESKO. Sic, *karidadezko*-ren ordez.

114-12 LUPETZ. Cf. *NekeA*-ko 11-23 oharra.

114-12 EZTIABIA. Ik. 135-7 ere. *VB* «Panal (b)».

115-8 LATZTASUN. Baita 137-7n ere; gehi *eriotztu* (115-6), *garratztasun* (125-8), *latztasun* (129-12), *egotzten* (139-2), *gutxienez*; cf. *NekeA*-ko 5-19 oh.

Erraz da, llaga edo zaori bat egui-parria danean osatutea, baña guero nequez, belu ta gach: beste onembeste jazo oi-da Arimeco gachetan.

Cer, bada, orain? Orren ardura andicoac izanic gorputzeco gachetan, bacarric izango zara nagui nasaiac Arimearentzat? Gorputza sendatute arren, paguetan dozue Medicu osaguillea, ta iruntsiten dozue min andiac ta edari garratzac; eta barriz, euquiric ascozaz galdu-gaisoagoric Arimea, doaric osaguillac ta osagarri bigunac, orren gogorrac izango zara beragaz? Sinismen apurric badozue? Bazauzue, idoroten zareala Jangoicoaren arerio eguinic? Betico galdu ta ondatuteco zorian zagocela?

Baquizue, cer dan condenetea betiraun guztico? Gogoratu dozue, cer <117> dan Jesusen laguntzatic erbesteturic egotea; betico infernutarra, deabruen auzo ta arerio gogor onen servitzari ta men-pecoa izatea? Bururatu dozue, cer dan erretan egotea infernucoc carobi sutuan Jangoicoa Jangoicoa dan artean: prixidu ta quiscaldutea gorputz ta arima ango chingar gori, su ta garrean, ceinen aldean eztaucue cer icusi munduco carobi exetuenac, ez Babiloniaco laba gori famatuac, ez metal gorizco cecenac, ez mundua danic asmau dirian necaldi arri-garrinenac? Arima maiteac Jesusegan, guizon ta emacume delicaduac senticorrac, ta su-chatar bat escura jausiric, negar-ampulluac beguietara ateretan deutsuezanac: arimac, celan lo-eguiten dozue?

Celan lo, jan, edan, ibilli ta ain pocic vici zara, egonic becatu mortalean? Egongo ciñateque esqueguiric torre altu bateric firu-albiñu mee erbal batetic? Ceuroen vicitzea <118> baño ce ari meagoric, izan arren zuec gazte sendo indartsuenac? Eztacutsue egunean egunean ceuroen beguia caz?

Aztu daiguzan achinaco jazoerac. Celan eztacartzuec gogora, araco ceuroen lagunac, araco adisquidac, centzue-caz, ezta dempora asco, verba eguiten cenduela, ta zuecaz paseetan urteten ebela? Esan orain: cer eguintzan eureceaz ta non dira orain? Etzirian ill, indartsuac izan arren? Beguira bada orain, noguifio elduten dan zuen itsutasuna, bada bildur etzara onem-besten aurrean, ta egonic esqueguiric firu argal mee bateric, jausteco, ez torre altu batic, ezpada mundutic infernura. Eta alan zagoce? O! Irazartu zaitecee.

Ondo galanto verba eguin eban Carlos boscarrenac itandu eutseanean bere Capitaiai, ea nor zan munduco guizonic azartuena? Eta, entzunic guztien erantzuerac, ixildu cituan dirianac, esanic ez egoala mun-

116-4 LLAGA EDO ZAORI. 115-6 *zaoritu*. Cf. *NekeA*-ko 19-19 oharra hitz bikote honen agerraldi gehiagoz eta, batez ere *zaori* formaren ingurukoaz.

116-5 BELU. Eta 189-In. VB «Tarde: c. *berandu*; b. *belu*».

117-3 BURURATU DOZUE. Cf. *Arakatu dodaz neure biotzeko zakon ezkutuak; bururatu dodaz zure kontra eginiko gaistakeriak* (EL1802-139) eta *Bururatu dodaz aleginean zure kontra nik eginiko gaistakeriak* (1821-155). VB «Examinar: c. *esaminatu*; b. *azertu*; la conciencia: c. *pekatuak bururatu*, *gogoratu*, *billatu*».

117-4 PRIXIDU. Cf. VB «Freir: c. *frigitu*, *prigitu*, *saragintu*, *erregosi*», gutxi gorabera DT-ko sarrearen kopia: «*Freitu*, *frigitu*, *sartagitu*, *erragosi*».

118-11 IRAZARTU. Bateratsu erabiltzen ditu partizipio zaharra eta berria; cf. *irazarri* (33, 101, 102(2), 134, 184) baina *irazartu* (14, 120, 136, 182). Bestalde *irazarten* (119) baina *irazartutea* (133).

duan, becatu mortalean egonic, bildur-icara <119> бага vici zan guizona baño azartuagoric. Nos artean lo eguingo dozue? Baldin eguia bildur-garri onec entzunic irazarten ezpazara, esango dot eztala ori loa, ezpada eriotzea.

Jaquin, bada, ece, catea bateco gartza edo elestunac dagozan legez ain alcaturic, non, bati tiraturic, onec besteac beraganduten dituan; era onetara, becatuac alcartu ta bilduten dira; batat besteari deituten deutso ta becatu bati darraio beste batec. Jangoicoaren arerio zagocen artean, aurquitzen zara bere gracia oituar бага; ta graciazco egoqueran cengoceela, jausi baciñan becatuan; cer guertaco jatzue gracia бага egonic?

Zuen ondandien bildur izango nas beti, argalac legez jausiric becatuan, cembat lasterren jaguiten ezpazara; aurrerantzean ardura andiago bat ifinten ezpadozue, ez biurtzeco becatua; ta ezaguturic zuen ecereztasun <120> prestueza, escatuten ezpadeutsazue Jesus onari, gaur-gueiago becatua ez biurtzeco gracia, escua, sendotasuna ta bitartetasuna.

VICI BEDI JESUS.

URRE-GORRIZCO ARI-ALBIÑUA

*Lora sorta onetaco Lora guztiac
estuten dituana.*

Da au eguneango lan bat guztiz erraza, baño chito valiotsua. Goxean bada irazartu, ta bertati, esquer onac emon Jesusi, orduguiño gorde zaituelaco. Jazten zarean artean, esan *Ave Maria* batzuc ceuroen Ama gozo laztanari. Jagui ta bereala, adoradu belanico iru bider Trinidad edo Irutasun chito Santua, ta esan <121> *Aita gurea*. Eguin lastercho Fede, Esperanza ta Caridadezco eguicaiac. Opa ta esquiñi egun ataco gogo, verba ta eguite guztiac Jesus ta bere ama Maria Virgiñaren honran, ta escaturic beronen bitartetasuna, esan iru *Ave Maria*.

Ifini gogo sendo bat Jesus ta Ama Virgiñaren icenean, ez jausteco, gueien galtzen zaituela uste dozuen uts onetan edo bestean: edo azpituteco araco vicio aguintaria v. g. araguzcoa, aserracuntza, lar jan-edatea, &c. Edo ezpabere esquiñi au edo beste cenzuna gordetea, esateraco, beguiac, miña, &c. edo irabaztea au edo beste vertutea, esateraco, Humiltasuna, Obedencia, Baquetasuna, &c. escaturic egun-artean sarriro Jesuseri, emon daizuela gracia, alan irabaci ta alan eguiteco.

119-9 GRAZIA OITUAR. VB «Gracia habitual o santificante: c. *grazia oituarra, donegillea*», zalantzarik gabe DT-tik hartua: «*grazia oituarra, doain eragillea*», bestetan Jainkoaren *grazia eragillea* (EL 1802 60 = 1821-69).

121-7 ASERRAKUNTZA. VB s.v. «Riña» (c.); cf. *Gogor[a]tu eizu, guzurrik esan bozu; eta bera esateaz kalte edo aserrakuntzarik erne bada* (EL1802 137 eta hur.).

121-10 BAKETASUN. Dakidalarik ez da VB-n ez DT-n ere.

121-11 JESUSERI. Baita 90n ere, baina sarriago *Jesusi* (10, 38, 120, 133, 142, 168, etab.).

Esa-garri eztan gauzea da, adierazotea ce ondasun ugariac dacazan eguiquera onec, urrinduteco vicio charrac ta irabazteco vertuteac. *Lora-pilla* <122> chiqui bat dan leguez au, balitz *Lora-sorta* nagusi bat, eracutsico neusquizue luceroago, eguicai onec, Jesusen graciaz batean, dacazan mirari neurri-bagueac, ebaguiteco sustraiac vicio gaistoenari ta irabazteco vertuteac: icusi ta ezagutuco dozue, eguia badirautsuet ala ez.

Onelan banan banaca irabacico dozuez vertuteac; ta erbestetuco dozuez ceuroen vicio, ecandu ta oitura char zorigaistocoac. Ez beingo baten esetsi guztiai erabatera (diñot chiquiac dirianean ta lucerea emoten dabenean), ezpada banaca ta bacocho berez, gaur bat, biar beste bat; bestela, erbi bien jarraian doianari, batac eta besteac igues eguiten deuten leguez; alan jazoten jaco, vicio edo pasiño gaisto biri batera esetsiten deutenari; eta oraindiño gachago da au; bada esan deuntsuet, diriala azeariac, ta erraz ezta oneec cogietea.

Baña orrez guztiaz, artu arren goxean gogoa, vertute oni edo besteari <123> jarraituteco; edo vicioren bat goiartu edo ebaguiteco; badacutsue, besteren batec jasoten dabela burua egun-artean, ez eiquezue galdu ocasiño au, edo irabazteco vertutea, edo ebaguiteco burua, jagui gura daben vicioari: cerren, gogo au artu ezarren goxean, etzan onei ez jaramoteco, ezpada batagan ardurea ifiniric, bestean zur egoteco.

Onetaraco ifini eguiozue ceuroen buruari penitencia edo neque chiquien bat uts-eguiteren batean jausten zarean bacochean; bada zartea da sendatzalleric onena zoro batentzat. Edolabere lurra mun-eguiea, *Aita gure* bat *Ave Maria* bategaz besoac crutzeturic errecetea, uts-eguite bacocho gaitic.

Eguneango lan ta cereguin oneen zati galant bi dira: *lenengoa*, eguitea Jesusen vorondatea gauza guztietan, nai dala bere escutic jatorcuzan crutze arinetan, nai dala egun ataco guertaldietan jatorcuzan jazoera <124> nequezcoetan. Uste izan, guztiac biralduten deuscuzala Jesus maiteac gure oneraco: nai datozala artez bere escutic, nai cearetara bere agunduz beste batzuen escutic. Bai, neure maiteac Jesusgan. Guztiz erruqui andia artzen dot, gogoraturic erraztasun andiaz santutuco litequecela asco, eroango balituez pacienciaz, vicitza onec dartzan neque-pen, garratz-min, naibaga ta atsecaba andiac.

Necatzaile edo oficiodun beartsu batec, ce neque-bear latz-garratzac eztitu igaro bear-izaten, mantenduteco bere echea? Ce izardi labanac, ce eraldi ta eguraldi charrac, ce aleguin ardurazcoac? Cembat bi-

121-12 GAUZZEA. <z> sic.

121-13 EGIKERA. VB «Acción, modo de hacer algo: c. *eginbidea, egikera, egiera, egite modua, egikuna, egitadea*».

123-13 GERTALDI. Eta segituan *jazoera*.

124-3 JESUSGAN. Orij. *Jesugan*, UZ-n zuzendua.

124-4 ANDIAZ. Orij. *andia*, UZ-n zuzendua.

124-6 GARRATZ-MIN. Hitz bitxi honen bi agerraldi gehiago batu genituen *NekeA*-n, beti testuinguru berean: *Tristura, garratz-min ta naibagaren bategaz* (7-2) eta *Dolore-garratz-min ta penak* (36-4).

der gosea, egarria, eguzqui beroa, otzac ta euriac? Ce nequeac igaroten eztituez gurasoac semea caz, ta semeac gurasoa caz? Auzoac auzo-coacaz, ta nor naic bere lan ta igaro-pidean? Bada nor dago crutze barga erbeste negarrezco onetan? Bai: <125> ta batzuetan aberatsac, Jaun Aguintariac ta Aidenagusiac daroez crutzeric nequezcoenac.

Ea bada, Jesusen arima maiteac; dana dala, nai dala gaissotasuna, nai beste edocein atsecaba, iruntsi, igaro, artu ta maitetu pocic Jesus gaitic. Alan eguinic, ondasun bi ateraco dozuez zuen oneraco: bata, irabacico dozue Ceru asco ta quitu-ordetuco dozuez Purgatorioco zorrac: bestea, erraztu, guichitu ta arinduco dituzuez, gura ta gurez igaro bear dozuezan neque-bearrac, ceintzuen garratztasuna gozotuco dau Jesusec bere graziaz. Bada, edari garratz ta azuquereaz eguiten dan leguez gozo-garratz zalegarri bat, alan, zuen neque ta Jangoicoaren graziaz urtengo dau gozotasunez beteco edari batec.

Celan eroango dozue obeto egur carga bat, edo arrastaca ofietatic, ala besartean edo lepoan jasoric? Lepoan obeto. Eta, bada gura ta gurez <126> eroan bear dozue ceuroeen sorta edo carguea, edo lepoan pocic, edo ofietan gogaituric; ezta, bada, obe lepoan jasoric eroatea?

Maitetasun gozoaz eroan daizuezan, bada, ceuroen nequechoac, orra emen gogarte labur batzuc, gogoratu bear dozuezanac sarri egunean. *Lenengoa*: gomutautea Jesus Crutzean josiric ta aranzazco coroi gogor bategaz coroituric guri asco-gurea gaitic. Celan viztu bear ezgaituz gomute erruquizun onec? Ce bestec indartu cituan Santuac, gu leguez argal senticorrac cirianac?

Bigarrena: emon ta ichi euscuen egemplu ta icasvidea Santuac eurac, ya Martirac, ya Confesoreac, ya Virgiña argalac, ceintzuc izanic gu baño erru bagueagoac, igaro eben gueiago.

Irugarrena: gogoratu, igaroten dozuena baño, gueiago zor jacala zuen becatuari. Ascotan mereci izan badogu Infernua, ceren quexetan gara?

<127> *Laugarrena*: eroanic pacienciaz, orain dozuezan nequeac, ez bacarric aurreratu, edo obeto, paguetan dozuez lenagotic, Purgatorian igaro bear dituzuezan penac; bai ta, eguiten dozue coroi eder bat, Ceruan ichadoten dozuena. Nequeric chiquiena da, coroi au apainduco daben perla valio andico bat. Bearguille bati aztu eraguiten badeutsaz bere neque izardiac, ichadoten daben bear-sari edo aloguerac, celan gozotasunez betetan ezcara San Pablo gaz, gogaturic, oraingo neque-penarinac ecarrico deuscucla beti iraungo daben pozcari gozoa?

Essango dozue: neque eguiten dala, alaco gogarte edo consideraciñoac betibere eguitea. Baña nequetzat duzue, ain zorioneco gozotasunac dacartzana? Cer diñozue? Izan bedi, bada, alan; baña da egazti batec asmetan daben nequea leguez, ceñec lurrean dabillenean, bere lepo ganean darabiltz bere egochoac. Ara ce arina <128> dan pisua; baña beguira, celan daucan guero bere egoen bearra, pocic egaz eguiteco

aidean. Da videzco baten nequearen antzecoa, ceñec igaro bear dituanean vide luce, nequezco ta bacarrac, prestetan da bere vide-zorroagaz: pisua daroa, baña cer jazoco lequiquio, cerbait aldean ezpaleroa, ezpada mendiren baten ill, ta abere ta egaztien janarizat bera anche gueratutea?

O ce engañauric dagoan mundua, nequetzat dauquecanean, garratasun guztia quendu ta nequeac eurac gozotuten dituan bitarteco ederrac! Cergaitic Santuac ez eben asmetan gozotasun ta pozcariric, ezpa Jesu Cristo gaitic padecietean? Cirian gu baño izate obeago ta indartsuagoren batecoac? Ez ascoxe. Celan beti cituezan josiric euren viotzetan eguia oneec, pocic eroaten cituezan necaldiric garratzenac. Cer gaitic guri gogor ta aldats gora eguiten jacuz nequeac? Abereen antzera vici garealaco asco, cenzun <129> бага ta ezauguera бага.

Eguneango cereguiñen *bigarren* zatia da, oera joan baño len, eguita concienciaco billacuntza edo essaminea gau bacochean: bada, lauciri guiñoco contu ciur estua artzen badeutsazuez gau guztietan ceuroen otseñai, cergaitic artuco ezteutsazue ceuroen arimai, celan emon daben eguna ta cetan emon dituezan Jesusen esquer-mesedeac? Confesa zaitece Jesusegaz gau guztietan: eguizue Acto Contriciñozco edo viotz-damuzco eguicai bat; cerren oera joan arren osasunaz, noc segurutuco deusue elduco zareala viciric egunsentira?

Eta contu, eguin bear dozuezan propositu ta penitenciacaz: izan bedi guichienez Estaciño bat besoac zabalic, edo guichiago, edo gueiago: eta goxean cilicio edo latztasunen bat; ce, nai dabenac, baqui erabilten sedearen azpian bere; ta guchiagoren bearra ez dabe araco eder ederric janzten dirian emacume ero, arrotu ascoc.

<130> Emenche dator galanto, eguita Comuniño espirituala. Eguneco essamina laburra eguin ezquero, confesau zarean leguez espirituz Jesusegaz Acto Contriciñocono damuzco baten bitartez: eguinic penitenciarren bat, Jesusec Cruzetic ifini baleutsuen leguez, asico zara barrirotutera Jesus Sacramentaduaren gomutea. Ta *lenengo* gogotu eguizue: celan egui guztiaz gueratu zan Altareco Sacramentuan, gure laguntzan vicitearren, guri euscun maitetasun oxin baguea eracustarren, gu ondasun ugariz zoriondutarren, ta gu gueure estura premiñazcoetan beragana eldu guintecen.

128-3 BIDEZKO. *Bideak uts eginik or-emen neketuten dirian bidezkoak legez* (139-12). VB «Viagero: c. *bidezkoa, bidean dabillana, biñaria, bideduna*».

128-4 BIDE-ZORRO. VB «Maleta: c. *bidezorroa, zakua, maleta*».

128-9 EZPA. Cf. 32-11 oh. non *ezpa ezpada* bihurtu duen UZ-n.

128-11 EZ ASKOXE. Cf. Azkue, *Gipuzkera osotua, Euskera* 1935, 108 or.: «[-xe] en la [acepción] de diminutivo es ya arcaico o por lo menos fósil en el dialecto bizkaino. Quedan, sí, vocablos como *Aitaxe* 'abuelo, lit. padrecito', *Amaxe* 'abuela, lit. madrecita', y locuciones como *ez askoxe* 'no por cierto, lit. no muchito'».

129-1 EZAUGUERA. Baita 136-13n eta *NekeAn* ere (ik. 23-2 oh.); *NafD*-n, ordea, *ezaguera* erabiltzen du: cf. adib. 14. or.

129-6 KONFESA ZAITEZE. Eta *akorda zaitze* (132-13), *bederen*. Ik. 44-7 oh.

129-7 BIOTZ DAMUZKO EGIKAI. Halere «(Acto de) contrición: c. *onesdamuko, amorezko egintza*» (*DT*-n soilik *onesdamuko egintza*) eta *akto kontriziñocono damuzko* (130-3).

130-6 EGI. Baina gehienetan Añibarrok *egia* mantentzen du: cf. *berton egia bakar bat* (100), *egia guztiaz* (75), *egia oneek* (128, 163) etab.

Bigarren bururatu: bere gozotasun guztiac dituan leguez, gure ar-tean egoteaz; gurari andiaz dagoala, bere Anditasun zabal miragarria alcartu ta batuteco gure arimacaz, deseozco Comuniñoaren bitartez; ez gure bearric dabelaco ain Jaun andiac; bai bacarric, gu betetaco mesede ta bendicioz; bada, dan leguez neurri, <131> marra ta mugaric ez daben Ontasuna, bere consuelua dago, zorionez betetean gu, argal es-quer bagueac izan arren.

Orain: cenzundunac bagara, gomutauric aimbeste ontasun ta jator-cuzan ondasun andiac, eranzunic bere amoreari amoreaz, ta deseoi de-seoz, celan egon gueintezquez erexeguín бага гуре viotzac ta maiteta-sun amagarrienaz berari escatu бага, arren etorri dedilla, gu icustera ta gure arimacaz alcartutera? Alanche, bada, viotz-dei arin, baña viciagaz erregutu eguiozue, etorri dedilla ceuroen bularretara. Erdu, Jauna, essan eguiozue, ta ez arren atzeratu Zure etortea. Bazaut nire ecerbereztasun prestueza, baña celan aurreratuco enas, celan ichadongo eztot Zure Ontasun miragarriaren aurrean? Cerutic etorri ciñian leguez, ez onen, ezpada becatarien billa, etzinian batzuen ta besten consueluraco guelditu Sacramentu Santu adoragarri orretan? Zu <132> bazara nire arimear-en vicitzea, celan vicico nas Zu бага? &c.

Ea, sosega zaitece: batu eguizuez, ó arimac, ceuroen cenzun ta almenac; josi eguizuez Sacramentuan bertan, ta etorrico jatzuez gogo on, gurari ta viotz-verba asco onetaraco. Beinic bein, ez ibilli verba ede-rren billa, contu bai, viotz vicicoac izan ditecen. Guero guichi baten us-te izango dozue, ya daucazuela ceuroen viotzean Jesus Sacramentadua, ta erexegunic bere amorean ta laztanduric mosuca bere oñac, Madale-neac eguin eban leguez icusi ebanean vizturic, zagoce an asti labur ba-ten, essaten ta eguiten milla afecto ta propositu on, Jaunac berac adie-razoten deutsuen erara.

Presta zaitece guero oera joateco, eranciten zareala decencia asco gaz. Acorda zaitece orretaraco, ceuroen ondoan dagoala beti Angueru eder bat. Essan *Ave Maria* batzuc edo beste erregute batzuc Ama Vir-giñari, jazte <133> orduan leguez; ta vizturic guero emongo deutsue-dazan consideraciñoetatic bat, arturic ur bedeincatua devociñoaz ta be-catu chiquienen damuaz, ta egotziric fede viciaz urbeincatua oean ta guelan, oeratu zaitece, esquiñiric viotza Jesusi. Verba bat: Jesus gaitic erregututen deutsuet, ezaizuela iños artu urbedeincatua ganora бага. Da erruquigarria, izanic ain vertute andicoa, ez gugan fruturic ateretea, ar-tutearren epeltasun cenzun bagueaz.

Ona bada orain, len oartu deutsuedazan consideraciño biac. Gogotu *lenengo*, loa dala eriotzearen irudintza bat; oea, sepulturaco ill-oerea-na; ta guerta litequela, irazartutea beste munduan, ta oetic sepulturara jasotea. Cembati au alan jazo jaque, echun izan arren onac ta osasun-tsuac? Cetaco da essatea, olango gogoraciño tristeac tristura itsalac da-

132-13 ZAITZE. Orij. *zaitcece*.

133-3 URBEINKATUA. Sic, baina gorago eta beherago *bedeinkatua*.

carquezala viotzai? Contrara bai; gogarte oneecaz etzaten dirianac, be-reala asmetan dabe Ceruco arguia, Jaunaren <134> laguntza, ta consueluz betetan dira. O, arimac! icusi ta beguiratu eguizue eguia diño-danez. Ez enzuteric emon asmuguilla ero ascori, gozotzat garratza ta garratz-mintzat gozoa dauquenai.

Baña aror *bigarren* consideraciñoa lengoa baño gozo zalegarriagoa: eta da, oera echutorduan uste izan, Angueru batec ifini deusuela oea, Calvarioco Mendi santuan Jesu Cristoren Crutzearen ondoan, edo gogoratu anche zatzacen toqui bertan dagoala Crutzean josiric gure Jesus maitea. Pensau, Crutzetic verba eguiten deusuela, essanic gozotasun andiaz: *descansuzco lo gozoa artu eguizu semea, bada nic irazarriric jagon ta zainduco zaitut*. Gomutauric zagocela Arbola santuaren guerizpean, cantetaco Esposa leguez, ta Jesusec berac gordetan zaituela, celan gozotasunez beteco etzara? Ceren bildurra euqui ciñeie? Gogoratu bere eguizue: loraturic dagozan arboletatic udebarrian, <135> jausten dirian leguez lorac lurrera, alan Crutze Santa Arbola loratsutic, ta frutu bedeincatu Jesus ganic jausten diriala loracho gorri gozoac, bere odol valio andicoaren tantac, diñot, ya zuen becoqui ganera, ya zuen beguietara, ezpanetara, &c. guztia santutzeco. Eta arimeac, erlecho ardurazcoaren antzera, batuten dituala aec lorachoac, ta daroazala viotzera eztiabia gozoac eguiteco; au da, era ascotaco afecto amarezcoac. Essan eguidazue, ce gozotasun ezti-darioac asmauco eztitu arima on batec gogarte ceruzco oneecaz?

Neure Jangoicoa! ecin eldu nas ni au adierazotera, cerren, ay ene! argal erruquigarria nasan; ta onen ganean bacarric verba eguin lei, probau dituanac zure Ontasunaren gozaldiac. Bacarric biurturic mundutarreretara erruquituco nas euren itsutasunaren, icusiric euren asmo eroa caitic galtzen dituezala aimbeste zorion. Baña zuec arima devotac, alabatu Jesus, <136> aimbeste arguiz bete zaituelaco. Eta eurecaz valiaturic, jarraitu eguizuec meditaciño santuoc.

Loac artu baño len, gura badozue, verbaric ez chitic eguin baga, essan canta-soñu amarezcoac Jesusi: deseatu, lo zagocen artean bere, bera ametan egotea. Ez uste izan onec loa galtzen dabela, bai emoten dau ondo baque gozoa; ta onelan arturic loa, premiñazcoa dalaco vicico bagara ta Jaunaren serviciora emoteco, lo-demporaco atseguñiac berac valio leigu merecimendutzat. Bada, San Pabloc badirauscu, jatean ta edatean irabazten dogula Ceruraco, cergaitic loan ez? Edolabere asco irabaci guñeie, lotara baño len ditugun consideraciño santuetan.

Verba bat: onez guztiaz, bajatortzue lo charren bat, gura eztozue-

133-13 ETZATEN. Ez *etxuten*. Cf. 73-13 oh. VB «Acostarse: c. *oeratu*, *etzan*; b. *etxun*; g.n. *etzin*».

134-8 TOKI BERTAN. Cf. 19-10 oharra *berean* nola erabiltzen duen ikusteko.

135-2 LORATSU. Cf. DT «Florida, *loreduna*, *loratia*, *loratsua*».

135-8 GOZOTASUN EZTI-DARIOAK. Ez diot, nire erruz beharbada, egitura honi beste kiderik ezagutzen, ezpada ezagunago den harako *sabeldarraio* hura: cf. *Sabeldarraio*, *golosa*, *lamitia*, *ian edanera emana* (Ax 591; 380 Villasanteren zatiketean) eta *Munduan den sabeldarraioric handienari ere eman baitezogue higuintça edo goragalea* (Sarako Etxeberri, RIEV 1936, 167).

la, ez bildurtu char gaistoena izan arren; bada, eztago becuric, ezta-
nean ezauguera ta vorondateric: quentzera eguizue irazartu ta laster; ta
<137> mun-eguin gogoz ta asmoz Jesusen llagaren bat. Essazue: *Vici
bedi Jesus*, ta ez gueiago gomutau, ez jaramon. Goxean, barriz, ta oeric
jaguitean, equin ta erago lenago essanic daroadanari. Ta onembeste gaz
goazan azquen emotera Lorasorta Santu oneri eracuste labur bategaz.

VICI BEDI JESUS.
ERACUSTE LABUR BAT.

Orra, celan ifinten ezteutsuguezan emen gogortadeac, azoteac, latzta-
sunac, ez barauac: emo-lei euroc baño osagarri errazagoric? Artzen ez-
padozue, adigarri da gura eztozuela osasuna. Bada essan: cer essango
cenduque gaisso bategaitic, euquiric bere escuan osa-garri bigun osa-
suntsu <138> bat, ta doaric, bera artu baño, ill bere gurago baleu?
Esango cenduque, maite-ebala osasuna ta ondo eguiten ebala?

Ha! zuei ta niri joacu onetan, ez guchiago, ezpada gure arimea
ta izatea edo zorionecoac edo adugaistocoac. Eta cembat joacu onetan?
Ecin esa-lei. Eta nos artean? Beti iraute guztiraco. Eta, maiteac, artu
gura eztozue ain osa-garri errazac? Bada, alan, gura eztozue osasuna:
bildur-nas egunen baten negar eguingo dozuela.

Bestela, maiteac, jaquin ece, Misiño, Confesiño general edo guzti-
rocoa ta Egercicio santuen ostean (iruroc doaz onetan batera) jaquin
bat, diñot ece artzen ezpadozue zucen-vide bacar barri batzuc, obetu-
teco vicitzea; eta contentetan bazara bacarric, Jangoicoa obeto servie-
taco propositu general edo guztirocoacaz, sinistu eguidazue, cimendu
baco echeac leguez, laster emongo <139> dozuela lurrean. Eguizue zuen
conciencia caz, oi-dozuena ceuroen soñecoacaz: non egotzten deutzazue
atal-zati adoba-gueia? Urraturic dagoan zatian, ta ez edoecin lecutan.
Eta jausteco dagoan eche bati estrivo eutsi-garria? An, non jaustera
doian. Alan da.

Era onetara, icusico dozue celan errenac ifinten daben polibi an-
diago bat, baña iños ifinten eztabe oñ lucean, ezpada orpo laburragoan.
Beguirra nondic erren-eguiten daben ceuroen arimeac, ta erantsi eguio-
zue anche tacoi ta ardurea: cerren bestela, izango zara eche cimendu
bagueac, ondo laster banatuten dirianac leguez. Izango zara, araco
ichasoan ichas-orratza ta Norte seguru бага dabiltzenac leguez; edo

137-7 EZTEUTSUGUEZAN. Sic: *ezteutsueguzan* beharko luke.

139-3 ADOBA-GEIA. VB «Remiendo: c. *adobakia, adobageia*».

139-4 ESTRIBO EUTSIGARRI. Cf. VB «Estribo, de pared: c. *eutsigarria, euskaria*». DT-n, ordea, «*euskaria, irozgarria*».

139-6 POLIBI. Cf. DRAE «*Polevi* o *ponlevi*. El tacón de madera que antiguamente trahían las mujeres, aforrado en el mismo cuero de que era el zapato» eta DT «*Polevi, ponlevi, tacón de el zapato, zapata koskoa*».

139-9 ZIMENDU BAGEAK. Gorago (138-12) *zimendu bako etxeak*.

139-11 ITSAS-ORRATZA TA NORTE. Cf. VB «Brúxula, aguja de marear: c. *itxasorratza*», DT-k bezala, baina azken honek *itsas*-.

videac uts eguinic or-emen nequetuten dirian videzcoac leguez: cer eguiten dabe oneec? nequetu alperric: ta cer gueiago? ecer ez gueiago; edo San Pabloc esaten eban leguez: *quasi* <140> *aerem verberans*: axeari colpeca esetsi ta daragoiona leguez, cein galanto nequetuten da, baña nequea baño gueiago ateretan ezta.

Artu eguizuez, bada, adi-*vide* chiquioc, ta ondo gordetan badozuez, seguru-bere, orain bacarric Lorac dirianac elduco dira demporaz frutu elduac izatera. Diñot *demporaz* ta ez beingoan, cerren au da gure zori-gacha, canaca gura izatea aci santutasunean, ez balitzan leguez au gauzaric gachena, erraza bada bere, gogo sendo ta Jangoicoaren graciaz bat-batean. Baña esazue: ezta zoraqueri andi bat? Gorputza aci dedin, ichadoten eztozue? Beste frutuac artuteco, ichadoten eztozue? Orain zarean erdia, ozta aci ciñian amabi urtean. Escu bete guinda ichadoten dozue urte betean arbola bati. Zortzi clavelina artzeco, urte guztian zagoce ura ezarten bere sustrai.

Ichadon eguizue, bada, santutasun ta vertutezco frutua, cein dan <141> fruturic eguiazcoena; eta eztozue guichi egingo, irabazten badozue ilte orduco: onetaraco, ta ez alperric emoteco, lucetuten dau Jesusen zuen vicitzea. Eztaquizue ceimbat onec iraungo daben: orra, bada, ce ardura andiaz vici bear zarean, cerren lana da ardurazcoa ta lucea, eta eztaquizue laburra danez demporea. Alan bada, ezcara ibilli bear umeac leguez pensetan, azten bagara edo ezpagara, ezpada pacienciaz diardu ta erago beti lan santu oni. Eta contuz vici, cergaitic ce esetsico deuscue tentaciño andiac ta deabrua beti ibillico da zur.

Ezqueunque gura uste-izian daizuen, ascoc leguez, vertutea dagoala, ez asmetean guerra ta tentamenduac. Alaba maiteac, diño San Francisco Sales-ec, gauza bi bear dira onetaraco. Baquizue ceintzuc? Iltea; ta Cerura joatea; bada, vici garean artean bearturic gagoz peleetara. Guerra utsa da guizonaren vicitzea: <142> ill baño ordu laurencho bat lenago bere, egingo ez jacu mesede au.

Gara Angueruac? Baña cer? Milla bider enzun ezteuscuzue, guc aleguiña gure aldetic eguiniñic, ez indarca, ez larritasunaz, ezpada viotz humil bigun bategaz Jesus ta Maria gana egaz lasterca eguinic ta joanic, eurac estalpetu ta escudatuco gaituela?

Ea bada, ez izu-bildurtu: arerioa chacur estu bat da: ausica eguin lei, guc gura ez izan arren; tentau gaiqueez, baña eldu ta useguin, ez: bada, bacarric bere vorondatez beraganduten danari useguin leio. Ez,

139-14 1 Cor 9, 26.

140-2 DARAGOIONA. Cf. 64-2. oh.

141-7 DIARDU. Sic. Partizipioa, zeinaren ordez hirugarren pertsonakoa isuri zaion, *iñardun* da berarentzat: cf. GB 70. or.: «Conjugación irregular *jardun* o *iñardun* andar o ejercitarse en hacer algo» eta LoraS 88 eta 100. or.ko agerraldiak.

142-6 ESTALPETU. *Estal-petuko naiz Jesusen biotzean* (171-8), *Estalpetu ta ezkatu zaitzela* (182-5). VB «Proteger: c. *estalpetu*, *bitartetu*, *egapetu*».

142-8 GAIKEZ. Cf. GB 40. or.: «Tú nos puedes comer o nos mismos: *ian gaikezuz*; el nos: *gaikez*; vos nos: *gaikezuez*; ellos: *gaikeez*».

142-8 USEGIN. Cf. VB «Morder: b. *utsegin*, *usegin*; g.n. *utsikitu*, *ozka egin*, *autsikitu*; b. *usigi*» eta gonbara bedi DT-ko «*utsikitu*, *autsikitu*, *akotatu* [...], item, *ozkatu*, *ozka egin*».

ez, maiteac, Infernu guztia amurratu arren zuen contra; ta tentaciño gogaicarriac sarritan biraldu arren. Maiteac, deitu fede viciac Jesusi, emonic dauco verbea, entzungo gaituzala; esanic dauco, prest egongo dala guri lagunduteco; gugaz egongo dala estura guztian, non arerioaren asmu ta guerra guztia, izango da gure vitoria ta oneraco.

<143> Sendotu ta viztu, bada, ceuroen viotz jausioc: ea, Jesus ta Mariac egonic, ceren bildur zara? cetaraco larrituten zara? Jangoicoa badago gure aldetic, noc azpitu ta goiartuco gaitu? Jangoicoa izanic gure arguia, videa ta osasuna, noren bildurra euqui guñei?

Bai, guztiraco prest ta gaiac izango gara Jesusegaz ta Jesusegan: gueratu zaitece beragaz ta bere Ama laztan gozoa gaz; ta erregutu egui-zue orain ta beti, escatuten dabena caitic zuecaitic Jesusen Oñetan.

* * *

<144> VICI BEDI JESUS.
 PROPOSITU EGUIAZCOAC
 ondo vicitico.
 ADI-VIDEA IRACURLEARI

Iracurle maitea: Aurrengo Lora-sortaren ostean ifinten dot zure escuetan Librucho au, ta berean: 1. Propositu eguiazco batzuc ondu daizun zure vicitzea: 2. Bitartecoac mantenduteco igartu ta ezaindu бага Lora onec: 3. Vertuteric onenac ta bearrenac: 4. ta azquenean lollo, bedar gaistozco sorta bat surtan erretaco.

Artu eguizu, bada, maitetasunaz <145> Churi au; eta ez aitu aimbeste bere guichitasunari, ezpada zure oneraco opa ta esquiñiten deutsudan vorondate onari. Bear-bada esango dozu, libru onic ascoc lenago bere urten dabeela; alan da: baña egunean egunean badagoz libruac ateretan gente alperrentzat, ezta ondo etorrico, atertea cristiñau on vertutera emoten dirianentzat?

Zuc dacutsu, ta guztiac dacusde, cembat eraco jateco zale-garri asmetan dirian gaurco egunez, betetaco gogaituric garabiltzezan gurari zorigaisto onec: cegaitic, bada, nosic bein asmauco eztogu janari santu zalegarrien bat gozotuteco gure arimea?

Eta esaten badeustazu, cegaitic beti ateretan dodazan libru chiquiac, ta ez nagusiagoac? eranzungo deutsut, errazoi asco gaitic, batzuc zuen aldetic, ta beste batzuc niretic. Nire aldetic dagozanetaric ona emen lenengoa, nire jaquituriaren laburtasuna, cein ezta aurreratuten empeñu andietara; <146> baña enas orregatic atzeratu bear eguitemo aleguiña, apainduteco Jangoicoaren Templu viciac. Ecartzuz beste bein gogora,

144-8 LOLLO, BEDAR GAISTOZKO. 184-2 lollo edo bedar gaisto. VB «Zizaña, en los sembrados: b.n. lolloa; g. iraka, zalkea; b. bedar, g. belar txarra; b. orloa, oloa».

145-1 TXURI. Baita 146-3n ere. Cf. Azk «2.º (G), blanca, moneda antigua, medio maravedí. Txuri biren eznea periza [sic, 1881eko edizioak dakarren perza-ren orde] bete, leche de dos blancas (un maravedí) una caldera llena (PAb 122-10)».

Evangelio Alargun pobreac esquiñi cituan churiac; ta araco anchinaco legueco gente humillac, ez euquiric urre ta aberastasunic apaindute-co Testamentu Ucha santua, esquiñiten eben vorondate oso ta viotz mai-teaz auntzen ulle ta narruac (*Exod* 35,23). Bigarren errazoiac da nire betico cereguiñac ta ibilteac bateric bestera Misiño ta Egercicio santuetaco laneetan ta asti guichi euquiteac, astiro ta luzero escribietaco.

Zure aldetic idoroten dodazan errazoiac dira onexee: uste-dot iru eraco pobre beartsuz beteric dagoala mundu au: eta dira devociñoric eztauqueenac, bolsaric ez dabenac ta demporaren premiñadunac. Leningoac devociño ta espirituric euquite ezarren, icaratuten dira dacusenean libru andi bat; ta guztia iracurte ezarren eztabe ecerbere iracurten.

<147> Bigarrenac eztauquee cegaz erosi libru andia ta, alan, ecin iracurri leie. Eta dempora ta astiric ez dabeenac, celan emon leiez ordu luceac libru andiac iracurten? Orra bada, daucadazan errazoiac ez ateretaco libru andiac, ezpada chiquerchoac: eta onetan eguin daroat becatari gaissoaz, oi dabeena Medicuac euren gaissoa caz ta amac señocho chiquiac caz. Eguia da, sarri emoten jaqueela saldea gaissoai ta ugatza ume bularrecoai; baña bacochean guichi. Onetan euroi jarraituten deutset nic bere, ez ascotan emotean, baña bai bacochean guichicho emotean, ase ta lar bete eztitecen, batera asco emonaz.

Verba bacar baten deusut guztia esanic: zuc gorde eguizu guichi au Jesusen graciaz ce, onegan ichadoten dot asco aurreratu ta sendotuco zareala Jangoicoaren beguien aurrean: ta escatuten deusut, berari erregutu daiozula nigaitic, bada gurari <148> andiaz gura-dot zure arimearen aurre-vidia. Agur.

SART AURRE LABUR BAT.

Aldi ascotan adierazo dot, Egercicio Santuac edo Misiñoac diraien demporeac dirudiela ude-barri eder gozo bati. Ce lora ederrezco propo-situac ta gogo santuac eguiten dirian orduan! Baña, ó erruqui negar-garria! bada, aric laster otzitu cirian gogo on guztia, aztu Proposituac ta ecereztu guztia jazoten oi-dan leguez ley edo izotz andi batec igartu, cimeldu ta ezainduten dituanen lorac. Eta ceimbat bider biurtzen eztira asco, orduan euquen egotaldia baño gaistoagora?

Gauza ascotaric dator au; baña icentauco dodaz bi aguirienac: lenengoa da, eguiten eztirialaco bacocho berez Propositu bacarrac; ta aidean ezarten dirian tiroac leguez, ilten eztitubezalaco pasiño gaisto ta vicio <149> charrac ta caltetsuaç. Bigarrena da, eguin arren Propositu

146-5 TESTAMENTU UTXA. Normalean *Testamentuko utxa*; ik. esate baterako, *NekeA* 14-14.

148-5 DIRUDIELA UDE-BARRI EDER GOZO BATI. Sic. Ik. honelako zalantza gehiago 186-7n.

148-8 LEI EDO IZOTZ. Cf. *VB* «Hielo: b. *leya*; g. *izotza*». *NekeA*-n (ik. 14-21, 22 oh.) *lei otz* erabili ohi du.

148-11 IZENTAU. Cf. *VB* «Nombrar, hacer mención: c. *aitatu*, *izentatu*; b. *gomutatu*; g. *oroitu*; n. *aipatu*». Larramendik *DT*-n *izendatu* aldaera dakar; ik. s.v. «Nombrar».

banaac, escribietan ezpadira, aztuten dirialaco; ta escribietan badira, iracurten eztirialaco; eta alan, guztia galtzen da. Onegaitic, bada, Jesu-sen graziaz, noatzu emotera urrengo *Propositu* santuac.

VICI BEDI JESUS.

PROPOSITUAC.

Lelengo Propositua.

Alde eguin ardura andiaz ocasiño becatutsu guztietatic; eta batez-bere á, ta á: beguira bacoachac, nondic asmetan dan argalago. Auxe da lenengo *Propositua* ta beste guztien burua: bera gorde baga, ecer valio eztabe ganeco *Proposituac*; eta alan, <150> gura dabenac Cerua, alde-eguin beguiz becatuzco ocasiño ta galdu-videac.

Bigarren Propositua.

Urrindu lagun gaisto ta batzar oquer guztietatic; bestela, galdua nas betico. Erans-garriac badira gorputzeco gachac, gueiago dira arimecoac.

Iru-garren Propositua.

Gorde neure cenzun edo gorputzeco sentiduac: Ay! bada bestela celan gordeco dot viotza? Santuac ecin eben.

Lau-garren Propositua.

Erbestetu alperqueria, cerren bera da vicio guztien ama, sustraia ta iturria. Euqui lei guizon batec lotsaria ezainagoric, cein ez izatea ezpada jan, edan, lo ta alperric egoteco? <151> Gauza onen batera emoten ezpada, cer eguingo dau? era guztizco gaistaqueric. Eztiñot bacarric soloan bear-eguin daizula: bada, ezta au zuc eguin ciñaquean bear bacarra; munduac dirudi gorputza: onec ditu bere zati bacoach ta cenzun banaac; ta dirianac dira cetaraco edo ataraco; escuac, bear eguiten dabe; beguiac, icusi; belarriac, entzun, &c.

Ez jaque escatuten surrai icustea; ez beguiac entzutea; bai, bacochari jagocana eguitea. Era onetara, munduco gorputzean batzuc eguiten ditu Jangoicoac Necatzalle, beste batzuc beste Oficio-dunac; baña guztia izan bear-dabe cerbait on eguiteco. Ezain badirudi beguiac ez icustea, cer irudingo dau guizon bat ez ecertaco izateac?

Bost-carren Propositua.

Ardura andi bat ondo emoteco demporea, bada da valio andicoa; ta <152> bein galduric, betico galtzen da. Alan, erago beti gauz onen bati; ta onac urten daian Ceruraco, euqui beti gogoan Jesus, ta eguin

vorondate onagaz. Arraiñac burua uretan jasoten daben leguez, ni-pere jasoco dot sarri nire viotza Jesus gana, ta esango deusatzat: O Jesus maitea, indazu arren gracia neure estaduco premiñac betetaco, neure umeac ondo azteco, neure echea zucen erabilteco, &.

Bai, neure Arimea, auxe eguinic ceure lan-bearretan, ain agradu andicoa izango da Jesusentzat, cein Erligiosa bat corüan oraciñoan dagoanean. San Isidro irabazten eban Cerua soloco bearretan; San Crispin ta Chrispinianoc ofiecoac josten; San Sebastianec guerran peleetan; Santa Catalina Sena-coac suateco lan ta tresnac garbietan; Santa Francisca Erromatarrac obedituric bere senarrari, ta bere eheco governu ona gaz. O Arimac, cetaco alan eguiten eztozue; bada vide batez arinduco dozue bearra <153> ta irabacico dozue ain bear-sari andia!

Sei-garren Propositua.

Paseoa, jocoa, diversioa, &c. eztodaz artuco, ezpada onac dirianean, ta bere neurrian, gatza leguez, ez ecandu-oituraz ta oficiotzat; gatza leguez: Ezarten deusazu jatecoari escutadaz? Ez, ezpada garauca, guichicho: onelan, ta onetan zucenduric Jangoicoari, irabaci cifei Ceru asco. Paseoan nabillenean, Cerura joan al-izanic; jocoan Gloria irabaci al-badot, cetaco galduco dot? Enas zoro bat izango? Bai.

Zazpi-garren Propositua.

Gogo sendo bat ez jausteco becatu chiquietan: nic ontzat e[z]pada-roadaz bestec eguiten deustazan irain ta ofensa chiquer arinenac, cegaitic nic eguingo deusadaz neure Jangoico onari? <154> Eta eguiten badeusadaz, esango dot maite-dodala? Baldimbere, becatu chiquerrenac aurretuten dau cerbait becatu mortalean jaustea: jaramoten ezpadeutset, chiquiac dirialaco, segurubere laprast-eguingot nagusietara; eta nire zorion-tasunaz alan guerta ez-arren, izango nas arima eticu argal bat leguez. Emo-lei erruquitasun andia-goric?

Zortzi-garren Propositua.

Argaltasunez jausten banas becatu arinetan, bertatic biurtuco nas Jangoicoa gana (baña izu-itsutu baga) eta nagoanean bacarrean, echungo nas, parquesque, lurrean. Au baño gueiago eguiten eztot catarro bat dodanean? Eta cein da bietaric gach andiago? Ay! lorac jaten dituan arrac ilten dodaz; cegaitic, bada, ichico dodaz vici-vizcorric vertutea jaten deusteenac?

<155> Bederatzi-garren Propositua.

Nire adu-gaistoz jausten banas becatu mortalean: O, Jesus maitea! eztira asco, gueiegui ta lar lenagocoac? alambere jausten banas, diñot, laster laster, milla bider laster ta bertati arin eguingo dot Confesorearen ofietara; baña lenago Jesu Cristoren ofietara: emen urtuko nas ne-

garrez, ta bigun-samurturic ondo ondo neure biotza ta barau ta oraciño luceren bat lenago eguinic, confesauco nas bereala.

* * *

<156> VICI BEDI JESUS.

*IRAUN-GARRIAC IRAUN-ERAZOTECO LORA ONEI IÑOS
igartu ta ezaindu бага.*

Lenengo Iraun-garria.

Sarritu Sacramentuac, baña devociño guztiz andiaz eta aurreran-tzean onduteco gogo benetacoaz; ez modara, confesiñoric becurura; becururic confesiñora, betico inguruan: au da burlazar ibiltea. Damu eguiacoz: onetaraco uste-izan, orain eguiten noian Confesiñoa dala azquenengoa. Cer, alan balitz? Cer, alan dala Angueru batec esango baleust?

<157> *Bigarren Iraun-garria.*

Abogadu Letradun ta Medicu Osaguilla onenen atzean banabil, ce-gaitic billatuco eztot Confesoreric Angueruzcoena? Orren guichi joat? Et dot onen bear gueiago? Itsuac beste itsu bat badaroa, cer jazoco da? bata ta bestea ondatutea.

Iru-garren Iraun-garria.

Egunean ordu erdico iracurtza santua ta beste ordu erdico oraci-ñoa. Au baño gueiago emoten eztot gorputz ustel onegaz? Arimeari zor-echaco arduraric? Enda cer? Neque andia da seme batec verba-eguitea bere aita gaz, ta Jesus laco Aita bategaz? Onetan gagozan, ece, lorai ezarten ezpaiaque ura, igartuco dira laster.

Eztaquigu Oraciño eguiten? Lotsatu gaitean; baña len bere, ezguen-quian <158> iracurten ta escribietan. Oituraz equiñaz icasi dogu: eldu gaitean Jesus gana ce, berac iracatsico deuscu. Oraciño lan-gueiac izan bitez azquenengoac, au da, Eriotzea, Juicio, Infernua ta Gloria; eta Jesu Cristoren Pasiño Santua izan bedi eguneango oguia: berau da guz-tia gozotu ta erraztuten daben oguia ta ezta; bera da spillua, non apaindu bear garean, &c. humildu ta beeratu, &c. icusiric bere hu-miltasuna, &c.

Lau-garren Iraun-garria.

Beti gueure gogoan erabiltea Jesus, da Ermuco janari ceruzcoa, gauza guztira emoten dabena: argala sendotuten dau: tristea poztuten dau. Jesusen gomutea baxen ce gauza gozoagoric? Milla bider beguira-

156-5 SARRITU. *Erakutsi ebela euren argaltasuna sarriturik okasiñoa ta ifinirik pelligruan* (190-14). VB «Frequentar, v.g. sacramentos: sarritu, maiztu, askotan artu sacramentuak».

tuco deusat arimeco beguia caz; eta uste-izango dot dacusdala Crutze astun bate gaz lepoan, ta diraustala: Semea, bacutsu ce maite zaitudan? Ofendidu <159> nei onelan? Gueiago: ichi nei; viotz guztiric bere Ontasuna ez maite izatea? Becatu eguiten dot? Bai; baña da, aztuten dodalaco: *desolatione desolata, &c.*

Bost-carren Iraun-garria.

Devociño guztiz andi bat, guztiz viotzeco bat Ama Virgiña chito Santeari. Maite eztabenac Maria, cetaraco dau viotza? atera bear leus-quoie. Edertasun zale bagara, non andiagoric? O, Maria guztiz sotil eder maite-garria? Baña devociño onec valio eztau, ezpada eguiazcoa. Errosarioa, &c. dira gauz onac baña, ó Ama nirea! Zu ta zure Seme Jesus laztana ofendietan baldin bazaituedaz, cetaraco dot zu alabetea? Alan bada, bere seme eguiazcoac izateco, euqui bear-da viotz garbi bat; eta jarraitu bere vertute mira-garriai, batezbere humiltasuna, garbitasuna, paciencia, caridadea, &c. Semeac irudin bear-dabe euren Amai.

<160> *Sei-garren Iraun-garria.*

San Josepe zorionecoa izango da nire viotzeco cutuna: San Miguel nire bitartecoa: Angeru Gordetzallea nire lagun ta adisquida: Purgatorioco arima bedeincatuac iños aztuco eztodaz.

Zazpi-garren Iraun-garria.

Limosnea izango da nire vertuteric maiteena; bada bera da vertute mira-garriena; baña eztot eguingo limosnea, besteai ostua gaz: eta neure errentari beartsu guixa-gaissoa caz erruquia eracustea izango da nire ezau-garriric maiterena. Ezta erruquia icustea atsecabaz ta neque-peturic aec eurac, ceintzuetatic jatort nire zorientasuna? neque-bear gogor latza caz betetan deuscuez erregaluz gure maiac; eta eurenetan arto guichi bat bere eztago aldi ascotan.

<161> Celan da, bada, au? Ona emen: gueitu da guztiz asco vaneria; mantendu gura da bere oñean andiqueria; eta onetaraco ain estura ta premiña erruqui-garrian ifinten dituez euren errentariac ece, ozta onec atera aldabe eguneango igaro-pide guichi bat. Da au prestutasuna? Ezta au gogortaderic ezainena? Bai, ta ondo negargarria, vici garealaco gure erechian, eraric arguienean! O, arguitasun zori gaistocoa ta ce itsuturic ta zorabiaturic garabiltzuzan!

Alan bada, neure errentore guixajoac eroango dabe aurrerantzean nire erruquitasuna; eguingot aleguiña albait ondoen ifinteco euren vici-lecuac: eztot eguingo oi-dabena Jabe ascoc, ceintzuc errentea oso-

159-13 IRUDIN. VB «Parecer, parecerse: c. *irudi, irudin*; g.n. *iduri*; c. *antza izan*».

160-8 GIXA-GAISSOA. Bustidurarik gabe VB-n: «Pobre hombre, pobrete, triste, desdichado: c. *guizagaisoa, gaissoa*».

160-9 MAITERENA. Sic, *maiteenaren* orde: cf. *apaindurarik maitenak* (174). Arazo bera aurkitu genuen *NekeA-n*, 22-8 oh.

ric ta aurraturic eroanic eztauque arduraric, eche jausi-banatuac ondu ta zucenduteco. Eta cer, echeac badira ain ganora bacoac, non alcar ta erabatera lo-eguin bear izaten dabe nasturic era guztico personac aposentu baten eta <162> au dagoanean? Ha! osasunac ezece, ascozaz calte-gach andiangoac eroan bear izaten ditu garbitasun edo honestidadeac! Ceimbat arima galtzen dirian onelan alcar nastaiuz! O, Gurasoac! O eche Jabeac!

Orrez gueiago: eguingo dodaz aldaidazan limosnac, baña bere mo-duan; au da, eztot eurecaz emongo videric iñori alperrac urteteco, baña bai bearguillac ta ontsuac eguiteco pobreac. O, ceimbat bendiciño ichadoten dodan eroango dituala Jangoicoa ganic, dazaudan persona vertuosa ta Nagusi batec! ara cer eguin daroan: dauco alde batera pobren ondasuna deituten deutsan irabazte bat: beregaz erosten dau quirru pilo bat, cein emoten dau andra gorulari beartsuai; ta euna egu- nic ta salduric; eta ateraric costazana barriro asiteco, ganeco guztia emoten deutse gorulari pobrei, euren neque ta beartasunac escatuten daben leguez. Alan, alde eguiten dau alperreria ta gaistaqueria; <163> alan iracasten dau ondo bear eguiten; eta erabatera on egu- ten deutse gorputz ta arimai; aei, bear-sariaz socorriduric; ta onei, urrinduric alperqueria, gaistaqueri guztien ecarlea. Eta agaitic deri- chat chito ondo pobre esquecoen on ta bearreraco eguiten dirian Mi- sericordiaco echeac; ta nire aldetic beti eguingo dot aleguina, alan eguin ta gorde ditecen.

Zaletu nadin limosna eguitera, euquico dodaz beti josiric nire vio- tzean iru eguia oneec: lenengoa, enasala ni neure ondasunen jabea, ez- pada jabe-orde beguiratzalle Jangoicoac ifinico bat, ceinec artuco badeust verba alper baten contu estua, estuago artuco deust nire erruz galduten dan lauciri guiñocoa, cerren cerbait gueiago dan.

Bigarrena, ondra apur bat ta on-erechi uts bat irabazten badot lau guizon buru bacoen aurrean, emonic neure ondasunac vaneria ta andiquerian, galtzen dot gloria eguiazcoa, bai <164> ta neure on- erechia guizon prestuen aurreraco. Azquenez, Jangoicoac euqui daian nigaz erruquia, bitartecoric andiena da neuc bestea caz euquitea. Ezta au Jangoicoac emonic daucan verbea? Izan liteque ni baño prestutasun ta misericordia guichiagocoa? Enda biurtzen badodaz beguiac nire vi- citzara, euquico ete dot Jangoicoaren erruquitasun ta Ontasunen bearric?

Zortzi-garren Iraun-garria.

Urtean bein Egercicio Santuac, neure echean baño bere izango ez- padira: ta ille bacochean bacartasuneco egun bat, lan santuai emoten deutsadala.

162-3 GURASOAK. Orij. *gurosoac*.

162-10 KIRRU. VB «Estopa: b. *amukoa*, *amilua*; c. *kirrua*; g.n. *mulloa*».

162-11 GORULARI. VB «Hilandra: b. *gorularia*; c. *irullea*, *-lea*, *ardazlea*».

163-9 BEGIRATZALLE. Cf. VB «Guarda, el que a su cargo tiene algo: c. *begiralea*, *gordegillea*; b. *zaina*; g. *zaina*».

Bederatzi-garren Iraun-garria.

Goxean esquiñi Jangoicoari egun ataco eguiquerac: Egui-cai, edo Acto Fedecoac, &c., proposituac azpitudeco pasiño edo vicio aguintaria iru <165> Ave Maria Ama Virgiñari: Mezea devociñoaz: eta egun guztico lan-bear santuetan Jesus gogotic iños quendu бага. Arratsean, Esaminea, acto contricifiooa; eta uste-izan natzan oea dagoala Crutzearen oñetan, ez aztu Jesus, ta maitetu gozotasunaz.

Amar-garren Iraun-garria.

Astero eguin neque bat, celan dan barau bat edo ichi jan бага au, edo beste copau zale-garria edo frutea, &c. Necaldi edo mortificaciñoa da gatz espirituala; gatz бага ustelduten da araguaia: neque-garri бага galtzen da vertutea. Gatz бага gauza ezta jatecoa; ta devociñoa bere ez, mortificaciño бага: izan bedi gatz leguez, baña bere neurrian.

Amaca-garren Iraun-garria.

Astean bein barrirotu Propositu oneec, baña ardura gueiagoaz baccartasuneco <166> egunean, iracurriric euroc beti belaunico. O, Jangoicoa! Eztot eguingo ain gauza erraz bat zure amorea gaitic ta nire arimearen oneraco? Bai, zure gracia ta laguntzaz.

VICI BEDI JESUS.

VERTUTERIC ONEN TA BEARRENEN LORA-SORTA BAT.

Lenengo Vertutea.

Humiltasuna, berau da vertute guztien sustraia; berau бага cerbait irudi leie, iraun ez: da vertute-cume asco dituan ama. Irabazten dabena izango da zorionecoa, cerren euquico ditu ondasun guztiac. Ceimbat nagusiago zarean, aimbat gueiago humildu bear zara: *lenen-go*, goitura, <167> arrotasun ta andi-ustez gueiago galduco cenduquelaco: *bigarren*, gagozalaco argaltasunez ta doacabaz beneric, ta euroc dira asco humildu ta beeratuteco guizonic pamparroiena: *irugarren*, doguzan doeac cer dira ezpada zorrac? Ta nor poztuco da zor andiac euquitea gaitic? Alangoric bada, adietan emoten dau cenzun guichi daucala. Azquenez, gueiago artu dabena, gueiago zor dau; ta eztago zorriona contu lucea emotean, ezpada ondo emotean.

Bigarren Vertutea.

Paciencia edo onez-igarrotea da humiltasunaren alaba-len-jaioa: ez-

165-1 MEZEA. <z> sic.

165-7 KOPAU. Cf. VB «Bocado: b. kopaua; g. mokadua; n. bokadua».

167-9 ALABA-LEN-JAIOA. Cf. VB «Primogénito: c. lenik o len jaioa».

tago au, baxu verba eguitean; burua ta beguiac beranz erabiltean, &c. *Paciencia* edo eroa-pena da menast-arria ceinetan ezagutzen dan humiltasuna; bada, aimbat humiltasun euquico dau batec, ceimbat *paciencia*.

Paciencia, datorrela datorren escutic. <168> Jangoicoa ganic badator, etorri leite escu oberic? badator criaturac ganic, Jangoicoaren mandatariac dira eta bere aguindua eguiten dabe gure oneraco. Daigun, besteac becatu eguiten dabela ni illarazo, sumindu ta gogaerazoteaz; baña nic asco irabacico dot sufrieteaz. Eta cer doa, nic ataraco videric emon eceiteaz? Ay! Ez jatort obeto jarraitutea Jesusi, ece ez Lapur onari? Igarotea erru baga, beragaz baño? Calvarioco iru Crutzetatic ceinegaz ezpada Jesusenagaz laztandu bear nas? Argaltasun andia! Izan seiñqueria bat igaroten dodana; equi aimbeste, cegaitic padeaidu; ta iza-tea ain bildurtia!

Celan euquico nas Jesusen jarraitzalletzat: bere maite-laztantzat, atz bategaz arinduten ezpadot bere Crutzea? Azquenez, gogoratu beardot neure gurariz ez jatordazan neque chiquiac, estima-garriac diriala Jangoicoaren beguetan.

<169> Aurreratuco nintzateque esatera, izan arren guztiz estimagarria penitenciazco nequea, oraindo ontza bat *paciencia* gueiago valio dabela, libra bat neque-pen vorondatezcoac baño. Eguiaz, eztaucala neque-penac igaroteco eguiazco viotzic, esan lei, jazoera chiquietan exetu, gogaitu, muquertu ta aguirica asten danac. O ceimbat arimazco ondasun galduten doguzan, jazoten jacuzan guertaldietan! Enda, eguiten doguz astunagoac gure Crutzeac.

Iru-garren Vertutea.

Obedencia, cerren sacrificioa baño obeagoa dan: eta alan *obedencia* gaitic ichiten dodazanean nai devociñoac, nai beste lan santuac, ez bacarric eztot ecer galtzen, baña bai asco irabazten Jesusen aurreraco. Naguitasunez ichitea ezta on, baña larguetan dodazanean *obedenciaren* aguinduz, aldatuten dodaz gauza obero.

<170> Jarraitu onetan Santa Francisca Erroma-tarrari. Eucan onec devociño ascoen artean Ama Virginiaren Oficio chiquerra errece-tea; ta verso bat esaten asiric, lau bider eucan cer ichi, eguitearren bere senarrac aguindu eutsan eche-bear bat: ez bacarric etzan quexau, ezpada ain baque ta epetasun andiaz cein lenengoan, biurtu zan laugarrenez aguindua eguitera. Orra bada cer jazo zan: biurturic boscarrenez emotera asierea verso berari, idoro eban urre-gorritzco letraz escribiduric: gogaituric Santeac obeditu ta jaramon ezpaleutso bere senarrari, esango neuque Angueruac borrauco ebala á versoa, edo bear-

167-11 EROAPEN. Cf. *NekeA* 4-7, 8 *Paziencia eroapena ta umiltasuna irabazteko* eta bertako oharra.

167-11 MENAST-ARRI. *VB* «Metal: c. *menasta*».

168-2 LEITE. Cf. *GB* 41: «Yo me puedo llegar: *eldu neindeke*; tú: *zeindekez* [...]. Y también con *t*: *neinteke*, *zeinteke*»; hauek dira Añibarrok oro har erabili ohi dituenak; halaz ere, hauen aldamenen: «Otro: *neinde*, *zeindez*, *leite*, *giñeindez*, *ziñeindez*, *leitez*».

bada erreco ebalá librua, adierazoteco Maria Santissimari eguin aleion eguitecoric onena ta maite-garriena zala, nagusien aguindura prest egotea.

Lau-garren Vertutea.

Angueruzco *Garbitasuna* edo *Castidadea*: <171> au euquitea tentamenduac asmau baga, ecin litzateque; baña goi-artuten badodaz Jesusen graciaz, gloria gueiago euquico dot. Orretaraco, O, neure Jauna! indazu gracia alde-eguiteco ocasiño charrac, gorde ta jagoteco neure almen ta cenzunac, eta devociñoa, irauteco ondo Oraciñoan. Berau da almibera ceinetan gordetan dan ezaindu baga *Castidade* lora argal-mea.

Asmetan dodazanean gogoraciño ta tentaciñoac, enas izutuco, ezpada, usoac usateguira leguez, egaz-eguingo dot laster ta estal-petucunas Jesusen Viotzean, an sendatu ta erre naguiantzat bere amorezco suaz.

Gagozan beti onetan, eztala irabazten vitoriaric pelea baga: Jangoicoac gura-gaituala guerrariac, ez ollotu-bildurtiac; ta tentamendu gogaicarren artean idoroten gareanean, eztogu uste-izan-bear aztu gaituala, ezpada sal-sendoac gura-gaituala.

Celambere, ó eta ce tentaciño bildur-garriac igaro cituezan Santa Teresac, <172> Santa Catalinac, Santa Angelac, San Benitoc, San Agustinec, Aita San Franciscoc ta beste Santu ascoc! Baña, ce gloria andia irabaci eceben? Gura-dogu guc izan onetan, Santu mira-garrioc baxen zorionecoagoac; edo joan Cerura, euroc joan etzirian beste viden batetic?

Eguin daigun gure aldetic jatorcuna, celan dan len esan dodana, urrindu becatuzco ocasiño, lagun ta vide galduetic (beti daragoiot oni, bai, bein edo bein aditu daizuen) gorde gorputzeco cenzun edo sentiduac; Oraciñoa; neque-garria &c. ce, au eguinic zuec Jangoicoaren laguntzaz, ganecoa eguingo dau Jaunac bere graciaz. Baña contu, esango dot milla bider, eguiteaz ceuroen aldetic dagoana; cerren bestela eraqueri azartua izango liteque gura-izatea, ez ezaindu *Castidade* edo *Garbitasuna*, ifiniric pelligruan, sarturic ocasiñoan, erabilliric deslai zabalduric sentiduac &c.

<173> Bada, Santa Teresa batec, San Francisco Salesec eta, verba baten, edocein Santu garbienac, gura-izan balebe gorde *Garbitasuna*, urrindu baga pelligruzco ocasiñoetic edo emonic alperqueria, jan-edan larretara, &c. benetan diñot marai bat emongo eneuquela euren *Garbitasun* guztia gaitic. Cer bada, San Geronimo batec argalduric penitencia caz, sarturic Belengoc lurruspe lece estu baten, egonic gau ta

171-11 GERRARI. Cf. VB «Guerreador: c. gerratzallea, gerraria», berdin DT-n, gehi gerreatzallea.

171-11 OLLOTU. *Ollotu ta bildurtu* (181-11). VB «Amilanarse: c. ikaratu, bildurtu, izutu, ollotu».

171-13 SAL-SENDOAK. Dirudienez *zal*-en orde: cf. Azk «Zal (Bc), hombre de fibra, correoso, tieso».

172-4 BESTE BIDEN BATETIK. Cf. *aldien baten* (177-11).

173-4 MARAI. VB «Maravedí: b. maraia; c. marabedia».

173-6 LURRUSPE LEZE. VB «Cueva: c. lurruspea, lezea; b. kobaoa».

egun oraciñoan, eucan cereguinic asco gordetean bere *Garbitasuna*; zuec barriz, gogo guztiaz sarturic munduan ta bere gal-vide bildur-garri-enetan ta euquiric viotza mundutasunez beteric, gura-dozue goiartu ta goiartu arma бага; ta orrezaz gueiago, ceuroc vizturic tentaciñoac?

Cetaco da esatea *argalac gara*, baldin sendotu bearrean Oraciñoan, ceuroc bazabiltze aragiaren su-viztugarrien billa? Ceuroc condenetan zara. Ez, bada, egotzi errua munduari <174> ta bere oquertasunari: mundu onetan, gaistoa bada bere, euqui ditu Jangoicoac, ta daucaz gaur arima guztiz onac, ceintzuei jarraitu guñieie. Daigun arimearen gachetan, eguin oi-doguna gorputzeoetan, artu senda-garriac, &c.

Bost-carren Vertutea.

Modestia moduzcotasuna edo modu ona, baña gauza guztietan, be-guietan, miñean, ibiltean, jantzietan, &c. bai, onec izan bear-dau nire apainduraric maitenac: berac eguiten dau bat estima-garria Jangoico ta guizonen beguietan; vaneriac, barriz, ta arrotasunac eguiten dabe gorroto-garria ta daroe ondamedira. Bai, bada, *moduzcoa* izango nas gauza guztietan; enas iños muquertu ta itsaltuco; pocic bai, baña Jesusegan; ta beti icusico nabe modu ta chera argian. Cotorrac adierazoten dabe euren poza verba asco eguiñaz; arcumeac saltuca. Ondo legoque nic alan eguiteaz? Ez ori.

<175> *Sei-garren Vertutea.*

Caridadea da vertute guztien Erreguiña ta bai euren arimea bere: bera бага ots andiac emo-leiz vertuteac, baña beti izango dira utsac. Ardura andiaz jagongo dodaz bere ego biac. *Lenengoa*, maitetasun benetaco bat neure Jangoico laztanari, gogoraturic, bera laztan-maite dabenac gordetan dabela bere Legue Santua.

Bigarrena, viotzezco maitetasun eguiazco bat neure progimu edo lagun urcoari; baña ez aozco maitetasuna bacarric, ezpada aoz ta viotzaz; esate ta eguiteaz. Orrela, bada, ce gorroto andia artu bear ez-teutset murmuraciño ta esate gaistoai? Danic chiquerrena alde eguingo dot Jesusen graziaz. Murmuraciñoa da *Caridadea* ezainduten daben sitsa. Erruqui-garria litzateque aimbeste gach laquetutea. Ontzat eroango cenduque ceure jaztecoan? Ez; ta ariman? Bai: arima guixajoa!

<176> Bestetan esana esan, eztala gauza aozco *Caridadea* bacarric, diño San Juanec. Ara bere berbac: balecus batec bear-premiñaturic bere anajea, ta ichico baleusquioz bere erraiac, ecer emon бага, celan iraungo dau beragan *Caridadeac*? Beste onembeste diño Santiagoc chito ederto: baldin zure anajea edo arrebea arquietan badira billosic ta goseac-illic, ta zuc orduan verba gozo labana caz esaten badeutsezu:

173-9 MUNDUTASUN. DT-n, ordea, «Mundanalidad» mundugokia zen.

173-13 SU-BIZTUGARRI. Gogora Axularren su pitzgarri (401, GGero su-biztugarri).

174-9 GORROTOGARRI. VB «Odioso, que causa odio: c. gorrotogarria».

176-7 BEROETARA. Berotutera edo itxaron behar zela uste dugu.

ea zoace edo nombre beroetara ta gosea quentzera; baña eurac bear dabena emoten ezpadeutsezu, *quid proderit?* Cer dabe ori esateaz? Ezagutu eguizue bein edo bein.

Zazpi-garren Vertutea.

Desconfianza noberagan ta *Confianza* Jangoicoa gan: biac batera, ta neurri bardinean. Batec berez bacarric ecin lei ecer, baña guztia Jesusen graziaz bat[e]an. Choricho batec ecin egaz-eguin dau ego bacar batagaz, baña <177> biacaz ce erraz eztau eguiten? Alan, danic arimeric chiquerrenac, Jesusen graziaz batean, egaz-eguin lei santutasunic andienera.

Ce erruquia! Uste-izatea santutasuna bacarric eguin zala Comentoetaraco! Bada cer, estadu bacocho ezta vertutezco vide bat? Munducoac eztira bardin Jesusen arimac? Etzan bardin ill eurecaitic? Ezteutse dei-eguiten, Erligiñoco arimai leguez? Eztau guztia caz verba-eguiten, diñoanean: *izan zaitece onac, ceuroen Aita Cerucoa dan leguez?* Gaurco egunez eztaucaz arima chito onac munducoen artean? Eta, alan ezpaltiz, cer litzateque munduaz?

Dazaugun, bada, aldien baten ce, Erligiñoco estadua bada bere guztiz mira-garria ta erraz daroiana santutasunera, baña ezta guztientzat premiñazcoa; guztioac gagozala bearturic perfeciñozco estadura vide-eguitera: onec izan bear-leucala gure cereguiñic ardurazcoena; bada, ganeco guztia <178> onen aldean ecer eztira. Bada, eguiac, dempora guichi barru cetaraco doguz ganeco gauzac? *quid prodest homini*, &c. O Jauna, zabaldu eguiguzuz beguiac, &c.

Zortzi-garren Vertutea.

Intenciño edo *gogo garbia*, zucenduric gauza guztia Jangoicoa gananz; *lenengo*, oitu ta ecanduco enas eguitera neure eguitecoac ganora baga ta epeltasunaz. Ay! eta ceimbat galtzen dogun alan ez eguitea gaitic! Cer ateraco dogu, eguiteaz gauzac animalia edo abereac leguez? Bai bada, izan bedi guztia *gogo garbi* viciac ta gurari andiaz Jesusi agradetaco: alan, gauzaric chiquienac urtengo dau andiac; ta eguitecoric zantarrena izango da chito nagusia.

Ce gauza chiquerra dan diamantea! Baña valio andicoa. Alacoac izango dira nire eguitecoric chiquichoena. Gueli-oquela ondo ifiniac, eperra dirudi; <179> baña ondo ifinten ezpada gauza ezta, ezpada cauai ezarteco. Eztacutsue ceimbat valio daben guisu on batec? Jangoicoaren gauzetan gueiago valio-dau a modu ta intenciño onac ceinegaz eguiten dan gaucea, gauza berac baño.

176-13 BAT[E]AN. Cf. *graziaz batean* 76, 79, 121, 127, 177-2.

177-13 BIDE EGIN. VB «Caminar: *bidegin*, *bidetu*, *bidea ibilli*».

178-6 OITU TA EKANDUKO. VB «Acostumbrarse: c. *oitu*, *atara egin*, *usatu*; b. *ekandutu*, *ekandu*». Bikoteaz cf. *ekandu-oituraz* (153-4).

178-13 GELI-OKELA. VB «Carne de buey o vaca muerta: c. *okelea*, *gelia*».

Bigarren, eztodaz eguingo gauzac munduari ondo erechitarren: baña eztodaz ichico, asmau arren v. g. vaneria, &c. cerren, celan liteque ez asmetea onelaco axe utsac? dira euliac leguez ta, eurai jaramon бага, jarraitu bear deusac *gogo garbiaz* neure bearrari: eguiten dodan leguez iracurten edo escribietan nagoanean, bada, enas gueratuten euliac josten: galduco neunque demporea ta paciencia. Aurrera, baña esan dodan leguez, *intenciño* ta *gogo* on bat euqui bear dot Jesus billatu ta berari gustu emoteco.

Bestela, ce eraqueria andia ez liteque izango, autsa, lurra ta axearen billa ibiltea cereguin ta lan santuetan? <180> Eta bitaric bat: edo paguetan deust munduac eguiten dodana bera gaitic, edo ez: paguetan badeust, Jesusec esango deust azqueneco egunean: *receptisti mercedem tuam*: artu cenduan ceure bear-saria. Paguetan ezpadeust munduac, esango deust Jesusec ecer zor ezteustala, cerren eneban bearguin beretzat ta bere maitetasuna gaitic, eta jaquin bear neban enebala servidu bear mundua lango ugazaba villau prestuez bat.

Bederatzi-garren Vertutea.

Sendotasuna. Lenengo, irauteco azquenengo ordu guño neure lanean; bada, bacarric alan dirañanari emoten jaco bear-saria. Bigarren, ez naguitu ta nasaituteco neure Egercicio santuetan, asmau arren epeltasun, atzeracuntza, naguitasun ta iluntasunic andienac. Aurrera ce, aldatsa igoric, idoroco dot vide celai. Erromeria batera igoteco aldatsgorac ta neque-izardi <181> guztiac aztu-erazo ta gozotuten badeustaz noian lecuco gomute gozoac: Ay Jauna! Ceru ederrac, ceinetara noian, ceimbat gueiago viztu ta poztu bear-nau?

Neure Jesus maiteac igoten dau Calvarioco mendira aranzaz coroituric, ta Crutze astunaz lepoan; eta nic becatari onec gura dot igo Cerura loraz coroituric ta neque guichi bat costa бага? Cetan eracutsico dot nire amoreta? Cer legoque orduan cer saritu? Olgura ta atseguñic idoroten ezpa-dot, asco izango da Jesus contentu euquiteaz. Eta eztator ondo ni izatea ume chiquiac leguez, ceintzuc ezpacusde prest confit gozoa, naguitasun andiaz ibilten dira.

Sendotasuna, osterabere, ez ollotu ta bildurtuteco tentaciñoetan, dirianac diriala, ta edocein vertuten contra. Guerra utsa da guizonen vicitzea; edo ill, edo esetsi. Cetaco ditu Erregueac Soldaduac? Eta nos zoriondu ta sarituten ditu, ezpada leialac dirianean? <182> Alanche eguiten dau Jangoicoac peleetan dabenacaz *sendotasun* irmeaz.

Milla bider esango dot: urrindu zaiteceela ocasiñoetaco vide galduetic; maite izan daizuela Oraciñoa ta nequezco mortificaciñoa;

180-7 LANGO. Baina bestetan *lako*: *Jesus lako aita bategaz* (157), *Bago zu lako medikurik?* (72), *Gu lako pobreak* (3).

180-13 BIDE ZELAI. VB «Llano, el campo llano: c. *zelaya*, *ibarra*» baina baita, hemengoari dagokionez, «Llano, llana: c. *zelaya*».

etzaitzeceela bildurtu; estalpetu ta ezcutau zaitceela, erleac erla-teguira ta choriac orma zuloetara leguez, alan zuec bere escutau ta egaz-eguin daizuela Jesusen bost lliga gozoetara; an idoroco dozuez pozcari ta zoriontasun guztiac.

Icusten gareanean tentaciñoan, ez ta señale, Jesusec aztu gaituela; baña bai, bere urrean euqui gura-gaituela. Ay! ce, onetan, ume chiquiac leguez gara. Ume chiquerrac olguetan euren gustura dabilzenezan, ez-tauque euren Amaren gomuteri; baña jazoten bajaque gach-min guichi bat, orduan lenengo gomutea ta deia da euren Amarena, ta bereala doaz bere altzora. Apostolu Santuac ichasoan ondo <183> ebiltzen artean, ichi eutsen Jesusi lo-eguiten: irazartu eben guero, baña zan, each bildur-garria asmau ebenean.

Orrez gueiagio dira tentaciñoac, gu humilduteco; zur zoliac eguiteco; vertutean sustraituteco, gu sendotu, segurutu ta zorionduteco. Eta cetaco ez? Ay! ce ondasun asco ta ugariac dacardezan! O gueure Jangoicoaren Providencia mira-garria! Baña zu, nire arimea, beeratu ta humildu zaite ta eldu zaite beti Jauna gana. Emonic dau bere verbea, lagunduco deutsula: eta Jaingoicoa egonic zure aldetic, noren bildur izango zara? Alan, galdu ez eguizu bein-bere zure viotzeco baquea ta Jangoicoa gan icharomena.

* * *

<184> VICI BEDI JESUS.

*LOLLO EDO BEDAR GAISTOZCO SORTA BAT
erretaco surtan.*

Danic onena izan arren soloan ereinten dan acia, ardura andiaz ateretan ezpadira lollo ta bedar charrac, frutu guichi urri ta meatzac emongo ditu. Ea, jaramon ez eguizue ta icusico dozue lo-zorrora emoten bazara, ce zur-irazarria egongo dan guizonaren arerio asmutsua, ta ereingo dau lolloa, zuec erein dozuen aci onaren ganean, utsac ta prestuezac urten daguien zuen bear-neque guztiac.

Agaitic bada, zoli ta prest egon bear dozue erein ezdaian, ta ereinten badau, bedar charrac aci, ta ito <185> eztaguiezan vertutezco lora ederrac. Ay! Gure lenengo Gurasoac becatu eguin ebanic, lar-bere gueratu zan gure viotza macurturic ta gai gach guztietaraco. Bada orregaitic, aramen non opa deutsuedazan atera ta erre bear dozuezan bedar gaistoac, izan ditecen zuen viotzac Lorategui maitegarriac Jesusentzat.

Lenengo bedar charra.

Lenengo, aldaizuen guztia urrindu bear zara dantzeetatic, comedia,

182-5 ERLATEGI. VB «Colmena: b. *erlautza*; g. *eultz*a; c. *erlategia*».

184-11 ITO. Orij. *iot*, UZ-n zuzendua.

185-7 URRINDU BEAR ZARA DANTZEETATIK. Cf. Villasante 1961, 16 eta 18.or.: «El tercer libro [Pa-

cecen, erromeria ta visita costotsuetatic; guizon ta andreen batzarretatic, eztirianean premiñazcoac. Bai, cerren ezta erraz jaquitea ce calte gogorrac dacacen oneec guztioac ta ceintzuc euretaric eguiten dituen gach andiagoac gure ariman.

Esango dozue gauza gacha ta neque andia dala diversiño oneec larguetea. Baña nic diñot, eun bider gachago dala, vaneria ta diversiño oneec <186> maite izanic, Jangoicoaren Leguea gordetea. Eta esan: etzagoce bearturic Legue Santuau gordetara, ecetan ausi bago? Beguira, bada, egarriac illic dagoan gaisso bat, errazago egongo danez edan bago, uric estacusenean, ala bere aurrean ta bere escuetan vasu bete ur garbi-otz ifinten deutesenean.

Bigarren, eztagoz beste milla diversiño oneec baxen obagoac, pelli-gruric ta gal-videric eztacardenac? Guri ondo ezpaderichagu eguin ebena Adan ta Eva gure lenengo gurasoac, ichiric beste fruta gozo eder asco, jan ebelaco Jangoicoac eragotzi eutsen frutu galazoa, cergaitic gura deutsalagu jarraitu euren eraqueria ezainari? Galarazoa daucagu gozoagotzat? Ezta itsutasun icara-garria?

Euquiric batec bere auqueran edari bi; bata gozoa, baña edendua; bestea ez ain gozoa, baña osasuntsuagoa, au ichi ta bestea edango baleu, ez gueunque esango cenzunic ez eucala? <187> Baña guichi diñot: bada, gozoago baderichagu gauza eragotziari da, aoa minduric daucagulaco. Gaisso batec jatecoric onena dauco garratz-mintzat.

Orrez ostean, orain neque-gach eguiten bajat ichitea naiera guichi batzuc, euquiric beste diversiño becatu eztirian asco; cer izango da egotea beti-betico erretan Infernuan, pozcari ta diversiño oneec bago?

Esan dot, *aldaizuen guztia urrindu zaiteceela*, cerren onetarico gauza batzuc v. g. dantzac, &c. premiñazco aldiren baten laquetu litequez; baña eun condiñogaz dantzea baño len, dantzan ta dantza ostean. Iracurri eguzie onen ganean San Francisco Sales bere *Sart-aurrean*.

Bigarren bedar charra.

Joco lucea ta diru ascotacoa. Au bago bere bago cetan emon dirua ta demporea, ceintzuc eceutsuezan <188> emon Jangoicoac onetan urtu ta galduteco. Bago zorric? Bago Seme Alabariac? Bago pobre esquecoric? Cer bada, guztia emongo jaco diversiñoari?

laciosek idatzi zituenetarik] es más voluminoso y más conocido que los dos anteriores [Añibarrok hemen itzuli *Ramillete espiritual* eta *Propósitos*]. Se titula *Respuesta Satisfactoria del Colegio de Misioneros de N. P. San Francisco de la N. Villa de Zarauz a la consulta y dictámenes impresos por la N. Villa de Balmaseda con ocasión de una proposición sobre bailes etc.*, Pamplona 1791. Es una defensa que el P. Palacios tuvo que hacer mirando al honor del Colegio de Misioneros, que se vio seriamente comprometido con la publicación por la villa de Valmaseda de unos dictámenes en que se calificaba de rigoristas y exagerados a dos predicadores del Colegio, que se habían propasado en sus declamaciones contra los bailes [...]. Habían sido tachados de 'toscos y agrestes' y de indocumentados, como diríamos hoy, al condenar los bailes. El P. Palacios, aunque con dulzura y mesura propia de su carácter en cuanto al modo y forma, sostiene como tesis en el libro la suma peligrosidad de los bailes».

186-7 GURI ONDO EZPADERITXAGU EGIN EBENA. *NekeA*n ere ikusi genuen bazela zalantza aski aditz honen joskeran; cf. adibide ezberdin, eta testuan oso hurbil, zenbait ematearren: *Gozoago baderitxagu gauza eragotziari* (187-2), *Ondo deritxazue oni* (189-5).

187-4 NAIERA. VB «Deseo: b. guraria, naigura; g.n. naiera, naikundea».

Irugarren bedar charra.

Quartelac guichitu bear dira asco, irudi arren onac: bada esan ce, gau bacochean emon bear diriala ordu bi edo iru utsic; eta au ez lan- neque-bear andiac igaro ezquero, ezpada paseo ta diversiño ostein; adisquida caz verbaz lucero egon ezquero; maitic jagui zanic, ez gox guztian anis garau batec valio daben dun beste gauzaric eguin ecic: esan, ain dempora lucea emongo dala diversiñoan, ez euquiric ordu lauren bat libru on bat iracurteco, ta beste bat meditaciño ta gure ari- meco lan santu bearren dogunean emoteco: esan gure echeco familia euquico dogula azturic ta gogaituric gure beguira; ta gogaerazoco deutsa- gula gueiago, quarteletic <189> belu, aldi charrecoac ta aserraturic gato- celaco, edo jocoan dirua galdu dogulaco, edo larcho edan dogulaco: esan azquenez, berandu joango gareala oera, ichiric Errosarioa, esan daien echecoac, edo lenago errezaue ebalaco: eta belu echunic, belu ja- gui, ta gox gueiena emongo dogula ecer eguin baga: ondo derichazue oni? Eta au guzti au euquico dozue gauza ontzat, santutzat, merecimen- dutzat beti iraungo daben Ceruco gloriaraco? O, alperreria Santua! esango neuque alan balitz: baña ezta au itsutasun icara-garri bat?

Lau-garren bedar charra.

Visita luceac ta sarritacoac eztira guichitu bear esan dodazan erra- zoiacaitic? Echeco otseñac badaquie ce egunetan ta ce ordutan doazan Echeandrac visitara, echaque faltaco eurai bere noc visitau daicen. Au alan da, alan icusten da ta ezagutzen dira <190> emetic datocen gais- taqueric, baña jaramoten ezta. Jesusec ichiten eban oraciñoa bere icasleac zaindu ta jagotarren.

Bai, ascoc urtengo dabe araco esate ondo esana, baña ez ondo adi- tuaz: len dala devociñoa baño obligaciñoa; au esaten dabe, igues eguin gura dabenean oraciñotic, Elexatic, Jangoicoaren gaucetatic; baña ez- tabe alan uste guichituteco visitac, paseoa, loa, oean lucero ta loaz as- pertu artean egotea. Ce itsutasuna!

Enda cer, quartel ta visitetan batzen badira erabatera guizon ta emacumeac? Onelaco batzar nastuac bildur-garriac dira, onac ta Angue- ruzcoac izan arren personac. Milla gauza esaneiz onen ganean; baña eztot ixilduco San Agustinec dirauscuna; diño bada: San Geronimo ta San Ambrosio baño sendoagoac cirudienac, eracutsi ebela euren argal- tasuna, sarrituric ocasiñoa ta ifiniric pelligruan. Cetaco, bada, gagoz orren segurutzat? <191> Sartu daigun escua bularrean ta idoroten ez- padogu ceri negar eguin, bildur izan bear gara, izan ez daitean ori gure egoquera charraren señaile adigarria.

189-1 ALDI TXARREKO. VB «(Estar de mal) temple: c. gogo, aldi, umore txarreko egon».

191-2 DAITEAN. *Dedin* (*didin* batzuetan) taldeko formak usuzkoago dira Añibarroengan honako hau baino: *dedilla* (82, 131 (2)), *dedin* (26, 33, 83, 140), *eztidilla* (14) etab.; dena den, cf. GB 21. or.: «Que yo sea: izan *nadilla*; tú: *zaitzela*, *zaitzela*; aquél: *di*-o *dedilla*; nos: *gaitzela*, *gaitzela*; vos: *zaitzeela*; aquellos: *dei*-o *ditezela*. Item: yo *naitzela*, *daitezela*...». Cf. *leite* (168-2 oh.).

Bost-carren bedar charra.

Lotsa-baguetasuna edo modu charra verba-eguitean, beguiratutean, ibiltean, cenzun ta ganora бага guztiac eguitean: escutadac, cha-loac, barre ta sansoac. Cer doa, nic ez euquitean gogo ta intenciño deungaric? Dauco arerioac. Nic intenciño ta asmo deungaric euqui ezarren, egongo da erre бага lastateguia, urtuten badeutsat sua? Cer, ezpada sua, dira zuen eraquerioc? Cer da guizona, erretaco prest ta gai dagoan lasto ta bedar igartua baxen?

Nagusitu eztidin lar librocho au, ichiten dot emen. Norbera beguiratu bedi; ta escatuten badeutso humiltasunaz arguia Jangoicoari, eracutsico <192> deutso Jaunac cer ichi ta cer artu bear daben ona izateco. Artu begui bacoachac *J. J.* bi dituan Confesore bat, au da Jaquintsua ta Justua, ta emongo deutzaz adi-viden on bearrenac.

Bacarric dauquedaz cer adierazo gauza bi. *Lenengoa*, eraqueria andiena dala uste-izatea eldu quinquetecelea vertute ta santutasunera, eguin бага cerbait gure aldetic Jaunaren graciaz bat[e]an. Dira vertuteac lorac leguez, ta arimea lora-tegui edo jardin bat leguez. Esaizue, eleuque euquico barre-garriztat guizon bat, aserratu ta quexauco balitz, ez etorrelaco loraric bere hortuan berac ez ereinic, ez landuric, ez uric ezarriric, ez lora-landarac ifiniric, ez jaramonic? Onelan, bada, da esan dogunean: baña alambere ezta bietan bardin, bada lora-teguia loraz bete lei besteen escuz ta bitartez; baña arimea norberac ta ez bestec landu lei.

Arimeco apaindurea ezta gorputzeco leguez: au ederric dabillen, asco <193> da dendari batec jazteco eder bat jostea ta urre-guillac joia perla galantac emotea: baña arimeco soñeco polita norberac josi bear-dau. San Agustinec diño, zu ecer-ecetic ta zuc ecerbere eguin бага sortu cinduan Jangoicoac: baña etzaituz saluaduco ceu бага, edo ceure aldetic aleguina eguin бага. Gracia da bearrena, bera бага ecin guinecer, baña beragaz batean equin bear dau guizonac.

Gure Jangoico maiteac ez bacarric gura-gaitu zoriondu ta doatsutu Ceruan, baita bere gura-dau, guc pere euqui daigula pozcaria, guc gueuroi zor izatea cerbait a zoriontasuna: coroitu ta sarituten gaituz; baña gura dau, gueuc landu daigun corioia.

Bigarren, cer dira ganeco gauza guztiac gure arimen aldean? Salvetan bagara, cer joacu vicico garean lau egunetan cerbait chiquiagoc

191-7 SANSO. VB «Alarido, grito: b. sansoa». Cf. *Desondra andienagaz eroiela urkemendira, tiraka sokarik, bulzaka, algara, barre ta zanzoka* (EL 1802, 188), eta Añibarroz kanpo: *Yabea begira barre zantzoz, / ta belea yaten gogo gogoz* (Zabala Fab 540), *Saltoka, brinkoka, ajuí ta zanzuak egiten* (KO 132). Azk: «Zantzo (Bc), clamor, relincho humano» eta «(B), carcajada».

191-9 LASTATEGIA. DT eta VB s.v. *pajar* (c.).

191-12 LIBROTZO. Halaz ere, normala *libru* da; eta *librutxo*: ik. 144, 90.

192-11 BETE. Orij. *beti*, UZ-n zuzendua.

193-1 URREGILLA. VB «Platero: b. *zirargiña*, *zirargillea*, *urregilla*; g. *zillargilla*».

193-7 ZORIONDU TA DOATSUTU. Cf. VB «Felicitar, hacer feliz: c. *zoriondu*, *doatsutu*».

193-8 GUK GEUROI. Sic; EL-an ere bada honelakorik, gero 182leko edizioan zuzendurik: adibidez, *Nagoanean nekeaz gogaiturik edo gozotasunaz epel otziturik, esango nas neuk neuri* (62) > *esango deutzat ene buruari* (71).

izatea? Condenetan bagara, ce on eguingo deuscu oraingo lau egunetan zorionecoac izateac? Igues doaz gure egunac: <194> ez, egaz doaz. Ce laburrac eguiten jacuzan igaroco urteac! Urrengoac izango dira lu-ceagoac? Baña, noc daqui izango dirianez urteac, ala egunac? Ordu baten segurantzazic eztaucat: bada, cer eguiten dot? Cergatic, bada, dot ain maite daucadan ondra guichi au? Lau egun iraungo daben vicitzea gaitic bear latz-gogorrac eguiten dodaz, ta bear-neque arina eguingo jat gach, irabazteco betico irautea daben zoriontasuna?

Aztu ezeguizuz beimbere nire Aita San Franciscoc bere Semeai esan oi cituan adi-vide ceruzco oneec: *O neure anaje guztiz maiteac ta betico Seme viotzecoac: enzun naguizue ta aditu eguizuez ceuroen Aitaren verbac:*

Gauza andiac opa guenduzan,
 Andiagoac opa jacuz:
 Gorde daiguzan aec,
 Irabaci daiguzan oneec:
 Laburra da gozotasuna:
 Azquen baguea penea:
 Arina nequea:
 <195> Betirocoa gloria:
 Asco dira deituac,
 Guichi autatuac
 Guztientzat dago saria. Amen.

O. S. C. S. R. E.

Libru onetaco utseguñeen Zucen-videa.

- 6. Orrian, malla 6: axicaturic: *dic*: aricaturic.
- 12. Or. m. 19. sustara: *dic*. surtara.
- 25. Or. m. 16. zarraichi edotu: *dic*: zarratu edo ichi.
- 32. Or. m. 19. ezpa: *dic*: ezpada.
- 45. Or. m. 24. Jabenari: *dic*: Jabeari.
- 48. Or. m. 12. urrendo: *dic*: urrengo.
- 72. Or. m. 10. cer: *dic*: ecer.
- 90. Or. m. 8. bacengoz: *dic*: bacengoce.
- 124. Or. m. 7. Jesugan: *dic*: Jesusgan: *ibi* m. 9. andia: *dic*: andiaz.
- 184. Or. m. 19. iot: *dic*: ito.
- 192. Or. m. 22. beti: *dic*: bete.

194-4 SEGURANTZA. DT eta VB s.v. *seguridad* (c). EL 1802-an VB-en ez dagoen Ziurtasunaren 'espillua (229: 1821 Ontasunaren) aurkitzen dugu; cf. Astarloa (II, 14): *Esperanziaren ziurtasun edo seguridadia. Segurantzaz arras ezagunagoa da Iparraldeko testuetan Hegoaldekoetan baino dakidalarik.*

194-10 NAGIZUE. Ohar bedi beste askotan -g- gabeko formez baliatu dela.

195-1 BETIROKO. Cf. O. *betiroko eriotza garratz miña!* (EL 1802, 31) eta *Betiroko denboreetan* (NafDok 82). Jadanik EL 1821n baztertua: *Betiko infernuko eriotzea!* (36).

195-6 UTSEGINEEN. cf. 113-11 oh.: *uts-egite*.

<196> Zu *zara*, ta zuec *zara* dagoz nasturic: zu *zara-ri ra* ganean ifiñi bear jaco acento edo erraia bat: zuec *zara-ri za* ganean. Bera gaiti obeto dator esatea zuec *zaree*.

S gaz escribituco dira Aberatsa: ceuntsan. Z gaz, eztabil: caridadezco: ezcutua.

Libru onegaz batera salduten da beste eusquerazco *Escu-Libru bat eguneango Cristiñau-Cereguiñacaz*. Eta oneen urrengo urtengo dabe arguitara *Don Juan Antonio Moguel-en* Libru famadunac eusquera ederrean molde onetan, lenagocoa baño apainduago, Dotrinaco lau parteen ganean.

F I N

ERANSKINA:

44-5 LASTER: orij. *larter*.

45-10 LAUZURIKO: Erans bekio 44-14 oh.n bildu aldaerei.